

SOTSIAALTÖÖ

Eesti laste suvi

**Otsinguvaim on
sotsiaaltöö lahutamatu osa**

**Eesti tööturu- ja
sotsiaalpoliitika analüüs
OECD-lt**

Laste ravikodud

3

2010

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialaajakiri

Ajakirja SOTSIAALTÖÖ tellimust saab vormistada:

- kohalikus postkontoris
- toimetuse aadressil ajakiri@tai.ee

Ajakiri on müügil Tallinnas: Tallinna Sotsiaaltöö Keskuses, Kaupmehe 4, TAI koolitus- ja teabekeskuses, Hiiu 42; Tartus kaupluses Ülikooli Raamatupood, Ülikooli 11

Ajakiri SOTSIAALTÖÖ

Tervise Arengu Instituudi ja sotsiaalministeeriumi väljaanne

13. aastakäik

Ilmub kuus korda aastas: veebruaris, aprillis, juunis, augustis, oktoobris ja detsembris

Toimetuse kolleegium:

Helina Alliksaar, Helena Angerjärv, Mailiis Kaljula, Riina Kiik, Valter Parve, Kersti Pöldemaa, Riho Rahuoja, Judit Strömpl, Piret Tamme, Taimi Tulva

Vastutav toimetaja: Regina Lind

Keeletoimetaja: Signe Väljataga

Tegevtoimetajad: Hille Tarto, Inga Mölder

Kujundus: Absoluutne

Väljaandja:

TAI koolitus- ja teabekeskus, Hiiu 42, 11619 Tallinn

Tel (+372) 659 3931, faks (+372) 659 3925, e-post ajakiri@tai.ee

Trükitud: Ecoprint

Tiraaž: 1000 eks

Autoritele:

Ajakirja toimetuse ootab avaldamiseks analüüsivaid, uurimuslikke, nõuandvaid, kogemuslikke, informatiivseid ja silmaringi laiendavaid artikleid, mis aitavad kaasa sotsiaalvaldkonna arengule.

Teretulnud on ka info värskest ilmunud raamatute ja erialaste koolituste kohta. Artiklite mahtu palume kooskõlastada toimetusega. Artiklid palume saata meiliaadressil ajakiri@tai.ee. Skeemid ja joonised palume saata töötlemist võimaldavate failidena, mitte pildina tekstis. Pildid varustada selgitava tekstiga ja saata elektrooniliselt resolutsiooniga 300 dpi või postiga.

SISUKORD

nr 3/2010

Eessõna

Hille Tarto.....2

Uudised

Lühiuudised.....3

ESTA uudised.....6

Lapse heaolu

Lapse õigused: üks etapp läbi, uus algamas

Anniki Tikerpuu,
Andra Reinomägi.....7

Eesti laste suvi – kommentaarid
maakondadest.....10

Tervist edendav kool ja lasteaed –
kellele ja milleks?

Karin Streimann, Liana Varava,
Siivi Hansen.....16

Laste ravikodud ka Eestisse
Anne Daniel-Karlsen.....19

Vabatahtlikuna vanemaks õeks-ven-
naks

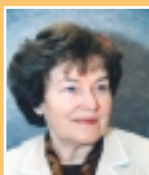
Merike Petersoo.....22

Paremad oskused iseseisvaks eluks

Kärt Mere.....25

Intervjuu

Professor Taimi Tulva –
otsinguvaim on sotsiaaltöö
lahutamatu osa.....28

Sotsiaalpoliitika

Eesti tööturu- ja sotsiaalpoliitika
analüüs OECD-lt

Katrin Hõovelson.....34

Sotsiaalõiguse kodifitseerimisest
Mari-Liis Aasamets.....37

Uurimus

Puuetega täiskasvanute ja nende pere-
liikmete uuring 2009

Tiina Linno.....39

Tööhõive

Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.3
„Võrdsed võimalused tööturul”
esimese rakendamisperioodi tule-
mused

Kadri Koppel.....43

Millest tekib sooline palgalõhe?

Pirjo Turk, Marre Karu 47

Kas töötus võib olla seotud enesehin-
nanguga

Kärolin Kajalaid.....50

Sotsiaaltöö haridus

Milline on hea magistriuurimus, 2. osa
Katrín Niglas.....54

Rahvusvaheline sotsiaalhoolekan-
dealane magistri-
haridus

Oslo University
College'is

Kati Saira.....57

Kokkuvõte

Inglise ja vene keeles.....62

Kirjandus.....64

Igal lapsel on õigus õnnelikule ja turvalisele lapsepõlvele.

(Lapse õiguste tagamise strateegia 2003)

Oodatud suveaeg on käes! Nagu vana laulurida ütleb – Minnid, Mannid, Jukud, Tõnnid hüppavad nüüd rõõmuväes.

Kas tänavune suvi toob kõigile Eesti tüdrukutele ja poistele soovi rõõmust hüpata ja hoisata?

Teame, et kui vanemad on õnnelikud, on seda ka lapsed. Aga kui ema-isa on jäänud ilma tööst, on pidevas mures või isegi lootust kaotamas, peegeldub see ka laste silmades.

Tore suvi tuleb neil, kel elab maal vanaema-vanaisa, seal on ikka veedetud lapsepõlve helgemad päevad. Aga kui lapsel pole suvel kuhugi minna? Raha, mille eest laagrituusik osta, perel ka ei ole... Kelle lahendada lapse mure peaks olema peale ema või isa, kelle süda niigi valutab, sest lapsel on sageli kõht tühi.

Tihti oleme kuulnud poliitikuid ütlemas, et **lapsed on meil kõige tähtsamad**. Kas ikka on? Millega on nõ edukas Eestis õigustatud, et meil on tuhandeid lapsi, kes on ilma jäetud kõige lihtsamatest eluks vajalikest tingimustest? Mida võtab hulk kasvavaid noori kaasa oma lapsepõlvest? Mida see tähendab meie väikese rahva ja riigi tulevikule? Vähem tähtis pole ka laste aja sisustamine. Teame, mis võib juhtuda, kui poiss või tüdruk logeleb mornilt ja tegevusetult suve läbi, need „võimalused“ on avarad. Noorte alkoholitarvitamine on juba praegu silmatorkavalt kõrge.

Laste õiguste tagamise strateegia, mis võeti vastu 2003. aastal, pole oodatud eesmäärke täitnud. Hiljuti tõdes õiguskantsler, et paljud lastega seotud probleemid on aastaid lahendamata ja on vaja uut kaasaegset lastekaitseadust.

Mida suudab selles olukorras teha kohalik omavalitsus? Esimene mõte? Alustuseks kustutada nõ tulekahju. Näiteks et lapsed ikka vähemalt söönud oleksid, võiks ehk leida suveks koolimajja/ vallakeskuse/ päevakeskuse kokatädi, kes lastele päevas taldrikutäie sooja suppi kindlustab? Selle korraldamine võib olla keeruline, kuid on ka neid, kes seda liiga raskeks ei pea.

On vaja vaid **head tahet**. Ja seejärel **tõhusat tuge riigilt**.

Loodame, et halvemaks enam olukord ei lähe, lisaks õiguskantsleri sekkumisele laste õiguste tagamisel töötab uue arengukava kallal äsjaloodud laste ja perede osakond ning sotsiaalministeerium soovib kehtestada uues sõnastuses ka koolieelsete lasteasutuste tervisekaitse nõuded.

Oleks hea, kui ei peaks hiljem tegelema tegemata töö halbade tagajärgedega, vaid sotsiaaltöötajad saaksid teha laste heaks tööd, mille tulemused teevad rõõmu. Et Eesti lapsed oleksid armastatud ja hoitud. Mitte ainult sõnades.

Rõõmsat suve kõigile!

Hille Tarto

Kõht täis, meel rõõmus

Nõmme Lastekaitse Liit ja Unicef on algatanud projekti „Suvesupp” põhikooliealiste laste toitlustamiseks ja sisukaks suvise vaheaja veetmiseks Tallinnas. Projekti tunnuslause on „Kõht täis, meel rõõmus!” Ideaalis peaks iga laps, kes seda vajab, saama koolivaheajal võimalikult kodu lähedal sisukalt vaba aega veeta ja korra päeva jooksul sooja toitu süüa. Hetkel otsime koostööpartnereid ja vabatahtlike abistajaid. Rahaliselt ja toiduainetega on lubanud aidata nii Unicef kui Hollandi heategevusfond Päikeselill, avatud on ka konto, kuhu on võimalik annetusi teha nii eraisikutel kui ettevõtetel. Vabatahtlikke kaasatakse meedia ja mitmetulundusühingute kaudu. Püüame leida ka toitlustusasutusi, kes saaks võtta kostile paar-kolm „suvelast”. Tallinna linnaosad täpsustavad toitlustamist vajavate laste arvu, sotsiaalpedagoogide listi kaudu on info läinud koolidesse edastamiseks nii lastele kui vanematele. Projekti kohta saab teavet Tallinna linnaosavalitsustest ja ka Nõmme Lastekaitse Liidust Kärt Merelt aadressil mere@online.ee.

Kärt Mere,

Nõmme Lastekaitse Liidu juhatuse liige

Harjumaa eakad said hädaabinupu

Põhja-Eesti Päästkeskus (PEPK) ja MTÜ Eesti Naabrivalve on käivitanud 14 kuud kestva projekti, mis annab kümnele Harjumaa eakale aastaks mobiilsidel tugineva valvesüsteemi. Projekti „Vabatahtlikel baseeruva tugiteenuse arendamine hajaasustuses” järgi paigaldatakse Saue, Kiili ja Kernu valla kaugemates küldades üksi elavatele eakatele suitsuandur ja hädaabinupp. Süsteem on iseenesest lihtne. Tulekahjust või hädaabinupu häirest annab vabatahtlikule, kelleks võib olla lähim naaber või aktiivne külakogukonna liige, teada mobiilile saabuv sõnum. Teatele õnnetusest peab vabatahtlik reageerima kümne minuti jooksul, selgeks tegema häire põhjuse ning

vajadusel andma või kutsuma abi. Esmane reageerimine võib tähendada telefonikõnet eakale, aga kui ta ei vasta, tuleb sõita kohale.

Et nii inimesed kui tehnika võivad mõnikord alt vedada, lisati reageerimissüsteemile kontrolliv lüli. Sõnumi hädaolukorrasaadab valvesüsteem ka PEPK-i vastutava korrapidaja abile, kes on 24 tundi ööpäevas valves. Kontrollimaks, kas vabatahtlik on sõnumi kätte saanud, kas ta asub levipiirkonnas ja kas ta on häirele reageerinud, helistab päästkeskuse vastutava korrapidaja abi reageerijale või eakale endale. Kui ilmnevad probleemid, on tal õigus saata eaka juurde päästemeeskond. Mai lõpuks, kui projekti algusest on möödunud kuus kuud, on vaatamata mitmetele takistustele kõik kümme süsteemi paigaldatud. Kahest reaalselt abi vajavast juhtumist oli tõsisem projekti esimene, kui Kernu vallas elav eakas mees tundis valu südame piirkonnas ja vajutas hädaabinupp. Vabatahtlik, kes SMS-i sai, üritas kontrolliks vanurile helistada, kuid viimane ei vastanud. Kohale rutanud abiline leidis, et probleem võib olla tõsine ja kutsus kiirabi. Meedikud tuvastasid mehel südame rütmihäired ja viisid ta haiglasse. Nii võib öelda, et vähemalt ühel korral on hädaabinupp ka elu päästnud.

Projekti on valitud külad, millest lähim päästemeeskond või kiirabibrigaad asub vähemalt 15 minuti sõidu kaugusel ja kus vabatahtliku kiire sekkumine või abi võib olla otsustava tähtsusega: halvimatel juhtudel pole abivajajal terviseprobleemi või puude tõttu võimalik telefonini jõuda, hädaabinupp aga on tal käepärast – ripub kaelas – ja tulekahjust annab teate edasi valvesüsteemi integreeritud suitsuandur. Projekti „Vabatahtlikel baseeruva tugiteenuse arendamine hajaasustuses” toetab Euroopa Sotsiaalfond prioriteetse suuna „Suurem haldusvõimekus” raames 405 000 krooniga, millest 10% katab omafinantseeringu korras Põhja-Eesti Päästkeskus. Lisaks päästkeskusele osalevad

projektis Päästeamet, siseministeerium, Harju maavalitsus ning Saue, Kiili ja Kernu vald.

Projektiga saab tutvuda aadressil: <http://www.pepk.ee/?menuID=545>

Helen Kuuseoja,

Põhja-Eesti Päästkeskuse avalike suhete büroo juhtivspetsialist

Uudiseid Võrumaalt

Maikuu lõpus kogunesid Võrumaa sotsiaaltöötajad Värskasse kahepäevasele teenuste arendamise seminarile. Kohapeal pakutavad teenused ergutasid mõtetegevust ümarlaudades ja rühmatöödes. Läbivaks teemaks oli puudega lapse pere ja teda ümbritsev keskkond. Maavalitsuse sotsiaalarharidusosakonna juhataja tutvustas lapsehoiuteenuse osutamise ja selle riikliku rahastamiskorra järelevalve tulemusi. Rehabilitatsioonimeeskondade liikmed rääkisid plaanide tegemisest eri asutustes ning sirgeks räägiti ka praktikas üles kerkinud probleemid. Koos maavalitsuse haridusvaldkonna spetsialistidega arutleti, kuidas puudega laps tuleb toime lasteaias ja koolis, lepiti kokku selles, kuidas parandada võrgustikutööd, kõneldi tugiteenuste vajadusest ja võimalustest puuetega laste peredele. Eelkõige on selgust vaja, kuidas jaotada tegevused haridus- ja sotsiaalvaldkonna vahel ehk teisisõnu, kes mida rahastab. Eriti suurt segadust tekitab populaarseks muutunud tugiisiku mõiste. Seda teenust pakutakse paljudele sihtrühmadele, aga seaduses on teenus kirjeldamata. Oma kaasabi uute teenuste arendamisel lubas õppenõustamiskeskuse koordinaator. Lõuna-Eesti Erihooldusteenuste Keskus tutvustas äsja käivitunud psüühikahäire ja vaimupuudega inimeste töölesaamist toetavat projekti, kuhu on oodatud ka pikaajalised töötud. Sotsiaaltöötajatega tehakse koostööd projektis osalejate leidmiseks. Osa seminarist oli mõeldud sotsiaal- ja avahoolustöötajatele, kus käsitleti tuleohutust. Rühmatöödes otsiti lahendusi

tõsielu juhtumitele, millega päästeameti töötajad on kokku puutunud suitsuandurite paigaldamisel.

Võrumaa Omavalitsuste Liit kutsus 1. juuniks Lasva Rahvamajja need maakonna 45 puuetega laste peret, kes olid alates detsembrikuust osalenud sotsiaalses rehabilitatsioonis. Kõik osalejad said tunnistuse ja kingituse. Koos vanematega valmistasid lapsed paberist lilli, tegid väikese matka Lasva loomakujude pargis ja mängisid ringmänge. Ühise kringlisõõmise juures tundsid vanemad huvi selle teenuse jätkumise vastu ja pidasid plaani tugirühma moodustamiseks.

Marianne Hermann, *Võrumaa Omavalitsuste Liidu sotsiaaltöö peaspetsialist*

Mobiilse noorsootöö seminar Tallinnas

23. aprillil 2010 toimus Kristiine linnaosa ja Kesklinna noorsootööspetsialistide eestvõttel seminar „Mobiilne noorsootöö – kellele ja miks?“, mis keskendus mobiilse noorsootöö kui erinoorsootöö meetodi tutvustamisele ja rakendusvõimaluste otsimisele. Seminaril osalesid Tallinna kaheksa linnaosa (eri)noorsootöö spetsialistid, alaealiste komisjonide sekretärid ja esimehed, lastekaitsetöötajad, tugiteenuste, koolide ning korrakaitse esindajad ja partnerid Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiu-, Spordi- ja Noorsoo- ning Haridusametist. Kohal olid linnaosavanemad Aini Härm ja Mihhail Korb, kes ärgitasid spetsialiste otsima ja rakendama toimivaid koostöövõimalusi. Tallinna Laste Turvakeskuse juhataja Erki Korp käsitles oma ettekandes erinoorsootöö ebapiisavat uurimis- ja arendustegevust. Kesklinna, Kristiine ja Põhja-Tallinna (eri)noorsootöö spetsialistid Annegrete Johanson, Maris Raudam ja Kristel Pilliroog-Nava tutvustasid kohaliku ja rahvusvahelise hea praktika näiteid. Anti ülevaade mobiilse noorsootöö meetoditest Saksamaal, noortegruppide käsitlemisest

väärtusliku ressursina ja alates 2009. aastast tehtava tänavatöö praktikast Eestis. Helsingi Ülikooli doktorant ja MTÜ Kriisinõustamise ja Eneseleidmise Keskuse MAHENA kliiniline psühholoog Ivar Tröner rõhutas dialoogilise sotsiaaltöö lähtekohana keskendumist noorte tugevustele, tutvustas sotsioloogilise terminina „haridusliku lisavajaduse” mõistet ning käsitles tõendus põhise arendustegevuse võimalusi.

Märkimisväärselt sisukaks kujunesid fookusgruppide arutelud erinoorsootöö valupunktidest. Konkreetse vajadusena nimetati erinoorsootöötaja ametikoha loomist ja noortega töötavate sidusrühmade tööjaotuse määramist, piisavate ressursside planeerimist valdkonna arenguks ning süsteemse uurimis- ja koolitustegevuse juurutamist. 68 osalenud spetsialisti tagasisidest selgus, et 90% osalejatest peab mobiilse noorsootöö meetodi rakendamist vajalikuks ning 95% soovib jätkuseminari korraldamist. Positiivsele tagasisidele tuginedes alustatakse ettevalmistusi seminari jätkutegevuste elluviimiseks 2010. aasta sügisel. Samuti toimuvad ettevalmistused rahvusvahelise konverentsi läbiviimiseks. Mobiilne noorsootöö on praktiline ja efektiivne võimalus sotsiaalsete probleemidega noortega tegelemiseks. Mobiilset noorsootööd tehakse seal, kus noored kõige rohkem viibivad – mahajäetud majades, bussijaamades, diskoteekides, tänavatel, pubides ja parkides. Töötatakse noortegrupi või -kamba kui tervikuga, keskendudes alguses grupi informaalsete juhiga kontakti loomisele. Grupid ja kampsid käsitletakse sotsiaalset õppimist võimaldavate ressurssidena, mitte laialiajamist vajava ohuna. Võtmeroll on tihedal võrgustikutööl oluliste institutsioonide ja isikutega (perekond, naabrid, kool, politsei, noorsooamet).

Annegrete Johanson, Tallinna Kesklinna Valitsuse erinoorsootöö spetsialist
Koidu Saame, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi doktorant

IV rahvusvaheline enesemääratlemisteooria konverents Belgias 13.–16.05.2010

Genti Ülikoolis toimunud IV rahvusvaheline SDT konverents pakkus enesemääratlemisteooriast (ingl k *self-determination theory*, SDT) huvitatud uurijatele, teadlastele ja praktikutele võimaluse osaleda loengutel, töötubades ja uurimissessioonidel ning teha ja kuulata ettekandeid SDT kohta. Tallinna Ülikooli doktorandina osalesin konverentsil ettekandega, milles käsitlesin Eesti alaealiste õigusrikkujate rehabilitatsiooniteenuse tänast olukorda enesemääratlemise teooria metoodilises empiirilises raamistikus.

Konverentsi peamine eesmärk oli anda ülevaade SDT traditsiooni laialdasest uurimisväljast ning luua toetav õhkkond akadeemilisteks diskussioonideks, kontaktivahetusteks ja koostööks. Konverentsil osales ligikaudu 500 uurijat ja teadustöötajat 43 riigist, kellest 128 esitas täisettekanded ja 276 posterettekanded SDT-põhiste uuringute tulemuste avalikustamiseks.

Enesemääratlusteooriale ehk STD-le on aluse pannud Edward Deci ja Richard Ryan (Rochesteri Ülikool, USA), kes üllitasid 2002. aastal SDT-põhiste uuringute käsiraamatu.

Selle aasta konverentsi plenaarettekanded, sümposionid, töötoad ja uurimissessioonid keskendusid järgmistele SDT-ga seotud valdkondadele: põhivajaduste rahuldamine, eesmärgiseade, vitaalsus, heaolu, alateadlikud protsessid, prosotsiaalne käitumine, töö ja tööga hõivatus, psühhoteraapia ja tervishoid, suhted, religioon, söömishäired ning sõltuvushäired. SDT teooria laiapähe järgimisel põhiteemadel: autonoomsus, seotus ning kompetentsus.

Koidu Saame, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi doktorant
Koidu.Saame@kristiinesk.ee

Head sotsiaalalala töötajad!

Olete oodatud

SOTSIAALTÖÖTAJATE SUVEKOOLI

18.-19. augustil 2010

Varemuru Puhkekeskuses Pärnumaal

Kavas

- **ESTA volikogu avalik koosolek:** ülevaade ESTA piirkondade, sektiioonide ja komisjonide tegevusest

Ettekanded

- Sotsiaaltöötajate kutsete paigutus tervishoiu ja sotsiaalvaldkonnas
- Sotsiaaltöötajate täiendkoolitus
- Sotsiaaltöötajate supervisioon Soome näitel
- Tallinna hoolekande arendusgrupid kui tööjuhendamise meetod
- Töölepingu seadusest tulenevad võimalused kollektiivlepingute sõlmimiseks ja palgaläbirääkimisteks

Osalustasu sisaldab koolitust, majutust ja toitlustamist ning on liikmemaksu tasunud ESTA liikmetele 500 krooni; teistele sotsiaalalala töötajatele – 700 krooni.

Registreerimine e-posti aadressil hillevelli@gmail.com

ESTA üritused

ESTA piirkondlikud ühendused on korraldanud teemapäevad:

26. märtsil Jõhvis, kus arutati laste ja peredega tehtava sotsiaaltöö päevaprobleeme kohaliku omavalitsuse tasandil.

28. aprillil Pärnus, kus tutvustati kohalike omavalitsuste poolt pakutavaid sotsiaalteenuseid lastele ja peredele. Jagati kogemusi vabatahtlike kaasamiseks sotsiaalteenuste osutamisel.

Pakume võimalust:

- **osaleda sotsiaaltöötajate rühmapõhises supervisioonis.**

Osalejatena on eelistatud sotsiaaltöötajad, kellel on väga suur läbipõlemise oht, kuid kellele tööandja ei ole supervisiooni

võimaldanud. Kavas on rühmapõhine (10 inimest) supervisioon koos praktilise tegevusega. Kokku toimub supervisiooni kolmel korral: **25. augustil, 15. septembril ja 6. oktoobril.**

- **osaleda ESTA KOV sotsiaaltöö korraldamise sektiiooni töös.**

Kokkusaamiste mõte on tekitada KOV sotsiaaltöö võtmeisikutest tegus koostöökoogu, kus arutletakse aktuaalsetel teemadel, kavandatakse ühiseid ettevõtmisi, vajadusel tehakse ESTA nimel ettepanekuid seadusmuudatusteks.

Täiendav info Eike Käsi e-posti aadressil eike@keila.ee

Lapse õigused: üks etapp läbi, uus algamas

Lapse õiguste tagamise strateegia 2004–2008 täitmise aruande põhjal

Anniki Tikerpuu
sotsiaalministeeriumi laste ja perede osakonna laste õiguste juht

Andra Reinomägi
sotsiaalministeeriumi sotsiaalpoliitika info ja -analüüsiosakonna analüütik

Igal lapsel on õigus õnnelikule ja turvalisele lapsepõlvele. Igal lapsel on õigus toetavale perekonnale kui parimale kasvukeskkonnale. Igal lapsel on õigus olla kuulnud ja ära kuulatud. Need on põhimõtted, millest laste heaolu tagamisel lähtutakse nii Eestis kui kogu maailmas, aluseks ÜRO lapse õiguste konventsioon ja Euroopa poliitikate suund. Eesti lapse õiguste olukorda viimastel aastatel valgustab 2009. aasta lõpus valminud „Lapse õiguste tagamise strateegia 2004–2008 täitmise aruanne“.

Artikkel annab aruandele tuginedes lühikese ülevaate perioodi jooksul toimunud, strateegia mõjust ning olulisematest järeldustest ja ettepanekutest.

Lapse õiguste tagamise strateegia saamisluгу

Peamised suunised laste heaolu tagamisel on ÜRO lapse õiguste komitee soovitusel, mis esitatakse igale riigile pärast aruande esitamist. Eesti esitas oma esimese ja teise perioodi täitmise raporti ÜRO lapse õiguste komiteele 2001. aastal ning 2003. aastal jõudsid Eestini komitee soovitusel konventsiooni tulemuslikumaks täitmiseks. Komitee tunnustas oma lõppjäreldustes Eesti püüdlusi lapse õiguste tagamisel, kuid tõi välja mitmed olulised järeldused ja soovitusel. Komitee soovitas Eestil konventsiooni täielikuks elluviimiseks välja töötada ulatuslik laste õiguste kaitse tegevuskava, mis hõlmaks muu hulgas riigis kavandatavaid strateegiaid ja eesmärgid.¹

Lapse õiguste tagamise strateegia (LÕTS) väljatöötamine toimus sotsiaalministeeriumi algatusel paljude organisatsioonide ja ekspertide koostöös. Strateegia väljatöötamist koordineeris Lastekaitse Liit. Vabariigi Valitsus kiitis lapse õiguste tagamise strateegia heaks 16. oktoobril 2003. Strateegia põhieesmärk oli ÜRO lapse õiguste konventsioonis ja selle lisaprotokollides² kajastatud põhimõtete rakendamine nii, et kõigi Eestis elavate laste põhi- ja erivajadused oleksid perekonna, kogukonna ja keskkonna toetusel tagatud. Strateegias toodi

¹ÜRO lapse õiguste komitee soovitusel Eestile on leitavad sotsiaalministeeriumi kodulehel rubriigist lapsed ja pere (lastekaitsekorraldus).

²ÜRO lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll ja laste relvastatud konfliktides osalemist käsitlev fakultatiivprotokoll.

välja laste õiguste kaitse tagamise prioriteetsed valdkonnad, mida erinevate ministeeriumide ja ametkondade koostöös sooviti riigi tasandil ellu viia. Samuti esitati strateegias laste õiguste kaitse ja heaolu parandamise tähtsamad tegevussuunad.

Kokkuvõttes võib öelda, et lapse õiguse tagamise strateegia ei kujunenud soovitud määral riigile suunda andvaks dokumendiks, vaid rohkem laste heaks nii või teisiti tehtavate tegevuste koondajaks ja kirjeldajaks.

Strateegia tähtsus ja saadud kogemused

Tuleb märkida, et lapse õiguste tagamise strateegia oli Eestis esimene terviklik riiklik strateegia lapse õiguste valdkonnas. See oli esimene ja väga positiivne algatus lapse õiguste paremaks teadvustamiseks ja ühtlustatud tegevuste planeerimiseks riigi ja ühiskonna tasandil. Strateegia tõi kokku eri osapooled – ministeeriumid, ametkonnad, mittetulundusühendused ning tekitas riigi tasandil koordineeritud lapse õiguste alase kommunikatsiooni.

Strateegia vajalikkust on rõhutatud nii riigisisel kui rahvusvahelisel tasandil. Lapse õiguste tagamise strateegiast on oma tegevussuundade kavandamisel lähtunud mitme arengukava puhul (nt justiitsministeeriumi alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava ja sotsiaalministeeriumi arengukava) ning sellele on tunnustavalt viidatud ka rahvusvaheliselt (nt Euroopa Liidu sotsiaalkaitse komitee). Euroopa Komisjon on juhtinud tähelepanu sellele, et Eestis tegeldakse lastele suunatud sotsiaaltöö kvaliteedi parandamisega, samuti on meil haridus heal tasemel ning eriti on kiidetud probleeme ennetava meetmena vanemaks olemise programmide rakendamist.

Strateegiat on aruandes kritiseeritud selle ülesehituse ja elluviimise suhtes. Nimelt ei kujunenud lapse õiguste tagamise strateegia praktikutele töödokumendiks paljudel põhjustel: eesmärkide ja tegevuste laialivalgusus; püüd kõiki probleeme ühe dokumendiga lahendada; eesmärkide, indikaatorite, vastutuse ja rahastuse vähene omavaheline sidumine jne. Kokkuvõttes võib öelda, et lapse õiguse tagamise strateegia ei kujunenud soovitud määral riigile suunda andvaks dokumendiks, vaid rohkem laste heaks nii või teisiti tehtavate tegevuste koondajaks ja kirjeldajaks.

Olulised teemad lähitulevikus

LÕTSi kogemuse põhjal tulevikusihte seades rõhutab aruanne mitmeid valdkondi: senisest suurema tähelepanu pööramist laste ja lastega perede vaesuse ennetamisele ja vähendamisele; vanemluse toetamise ja ennetavate peretöömeetmete tõhustamisele; lastekaitsetöö korralduse ja lastekaitseüsteemi, sealhulgas järelevalve tõhustamisele. Arendamist vajavad asendushoolduse perekesksete vormide kvaliteet ja kättesaadavus, samuti psüühika- ja sõltuvushäiretega lastele mõeldud teenused. Kriminaalõiguse valdkonnas rõhutatakse vajadust pöörata rohkem tähelepanu lapsohvritega isikuvastaste kuritegude kiirele menetlemisele ja lapsohvrite paremale abistamisele ning vajadusele vältida ohvrile menetlusprotsessi käigus nn teiseste kannatuste tekitamist. Eelnimetatud ja laiemalt lastevastase vägivalla

ennetamisele ja vähendamisele suunatud tegevused sisalduvad justiitsministeeriumi poolt koordineeritud „Vägivalla vähendamise arengukavas aastateks 2010–2014”. Tähtsa arendamist vajava teemana rõhutab aruanne ka lapsi ja lastekaitset puudutavate andmete kättesaadavuse parandamist. Samuti uuringute ja monitooringute jätkamise vajalikkust laste ja lastekaitsega seotud ühiskondlike protsesside puhul ning saadud tulemuste avaldamist ja iga-aastaste laste olukorda käsitlevate arutelude traditsiooni kujundamist riigi tasandil. Oluline on toetada ka laste kaasamist neid puudutavate küsimuste arutellu. Õigusloomes ja seaduseelnõude koostamisel on vaja hinnata nende mõju laste heaolule.

Senisest suurema tähelepanu pööramine ennetusele eeldab ka selleks finantside eraldamist. Ennetustöö toetab ühiskonna jätkusuutlikkust, võimaldab efektiivsemat ressursikasutust ja tulemuslikumat tegevust laste ja peredega seotud probleemide lahendamisel.

Aruande üks olulisemaid ettepanekuid näeb ette lapse õiguste temaatika edasist strateegilist käsitlust. Tehakse ettepanek siduda lapse õiguste tagamise strateegia ja perede elukvaliteedi arengukava üheks riiklikuks strateegiadokumendiks „Laste ja perede arengukava”. Laste ja perede arengukava koostamiseks valitsusele ettepaneku esitamine on sotsiaalministeeriumi 2010. aasta tööplaanis.

Arengukavas soovitakse koostöös laste ja perede elukvaliteediga seotud valitsusasutuste ning siht- ja sidusrühmadega sõnastada riigi laste- ja perepoliitika prioriteedid ja tegevusvaldkonnad, kirjeldada üld- ja strateegilised alameesmärgid, leppida kokku meetmetes ja tegevustes, mis on riigi tasandil ja sidusrühmadele ühised ja üheselt mõistetavad.

Lapse õiguste tagamise strateegia 2004–2008 täitmise aruandega saab tutvuda sotsiaalministeeriumi kodulehel.

Märka last

Ajakiri hoolivale inimesele

Meie kiirelt arenevas ühiskonnas ei ole laste põhiolemus muutunud, pigem on muutunud keskkond. Tänapäeva lapsevanematel on võib-olla raske muutunud keskkonnaga hakkama saada ja oma laste jaoks aega leida. Aeg-ajalt kipume unustama, et ka lastel on omad õigused, soovid ja vajadused. Ajakirja Märka Last keskmes on just lapsed ning nendega seonduv.

Aastatellimuse hind (kaks numbrit) on 50 krooni.
Kevadnumbri tellimine maksab 25 krooni.

Ajakirja saab tellida Lastekaitseliidu koduleheküljel
<http://ajakiri.lastekaitseliit.ee/>

Eesti laste suvi

Viimastel kuudel on ajakirja toimetus tundnud muret laste suvise koolivaheaja pärast. Üha sagedamini avaldatakse arvamust, et aina rohkem on neid lapsi, kellele soe koolilõuna on üldse ainus toidukord päevas. Mis aga saab neist lastest koolivaheajal? Palusime omavalitsustel seda kommenteerida. Uurisime, kas omavalitsustes on suurenenud nende laste arv, keda võiks pidada vaeseks, milliseid võimalusi pakutakse lastele suve sisustamiseks ja kes selle eest hoolitsema peaks, kas sooja koolilõuna pakkumine tuleks kõne alla ka suvisel ajal ning milliseid hea praktika näiteid võib maakond esile tuua.

Lääne maavalitsuse lastekaitse peaspetsialist ja alaealiste komisjoni sekretär Kaasi Almers:

Nende laste arv, keda võiks vaeseks pidada, on viimase aastaga kasvanud: 2009. aasta I kvartalis oli neid 94 peret (150 last), kuid 2010. aasta I kvartalis juba 155 peret (270 last). Umbes pooled neist elavad Haapsalus. Kui **Haapsalu** linnavalitsus korraldab lastele suvise töölaagri ja toetab vähekindlustatud perede vanemaid spordivm laagrite tuusikute eest maksmisel, siis väikestel omavalitsustel niisugused võimalused sel suvel puuduvad. Toimuvad mõned MTÜde poolt korraldatavad projektilaagrid, avatud on noortekeskused (mitte kogu suve), soodustingimustel läheb noortelaagritesse 37 Läänemaa last. Suvisel koolivaheajal jaotatakse vähekindlustatud peredele Euroopa Liidu toiduabi. Haapsalu Sotsiaalmaja supiköögist on võimalus tasuta suppi saada eriti raskesse olukorda sattunud Haapsalu elanikel. Mõnedes noorte- ja lastekeskustes on korraldatud laste suvine toitlustamine.

Saare maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakonna juhataja asetäitja sotsiaal- ja tervishoiu alal Inna Kask koostöös kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatega:

2009. aastal elas toimetulekutoetust saavates peredes 12% Saare maakonna

lastest. Kui 2009. aasta I kvartalis oli selliseid lapsi 226, siis 2010. aasta I kvartalis juba 450, niisiis on olukorra halvenemine ilmne. Peaaegu sama kitsastes majanduslikes oludes kasvavad lapsed, kelle pere jääb napilt toimetulekutoetusest ilma. Nende laste arv statistikas ei kajastu. 2008. aastal oli töötus maakonnas 2,9%, 2009. aastal 10,7%. Võib arvata, et vanemate töötus ja sissetulekute vähenemine on puudutanud ka lapsi.

Lisaks toimetulekutoetusele toetavad omavalitsused vähekindlustatud peresid ka muul moel: nt pakutakse perele tugiisikut, transporti ja rahalist toetust. Eesti Punase Risti kaudu on omavalitsustel võimalik taotleda toiduabi. Sooja koolilõuna pakkumine koolivaheajal ei tundu maaomavalitsustele mõistliku lahendusena pikkade vahemaade ja sellega kaasneva suure transpordikulu tõttu. **Kuressaares** on vähekindlustatud peredele pakutud soodushinnaga toitlustamist päevakeskuses.

Et lapsed leiaks ka koolivaheajal mõistlikku rakendust, on perede, kohalike omavalitsuste ja riigi ühishool. Kui pered ise ei suuda seda korraldada, on ootuspärane, et omavalitsused peresid toetavad. Samas peaks riik suutma tagada võimalused selleks, et ettevõtlikud inimesed MTÜ-dest jt organisatsioonidest saaksid ellu viia projekte, mis on suunatud vähekindlustatud perede laste arengu toetamisele ja nende vaba aja sisustamisele koolivälisel ajal. **Hea praktika** näitena tõstaksin esile **Kallemäe kooli** (kool vaimupuudega lastele) entusiastlike õpetajate ja kasvatajate poolt

viimasel seitsmel aastal korraldatud suvepäevad oma kooli õpilastele, nende õdedele-vendadele ja sõpradele. Sel suvel on suvepäevade korraldamine esimest korda küsimärgi all, kuna projekt ei leidnud senistest allikatest rahastust. **Mustjala val-las** aitab laste suve sisustada pühapäevakooli õpetaja, korraldades noorematele lastele laagreid ja juhendades laste folkloorirühma.

Hiiu maavalitsuse haridus- ja sotsiaal-osakonna juhataja asetäitja sotsiaaltöö alal Aasa Saarna:

I kvartali seisuga elas riiklikku toimetulekutoetust taotlevates peredes 220 last. Toimetulekupiiril elavate laste arv on kasvanud: aasta tagasi oli neid 108. Omavalitsused osalevad võimaluse piires nendele lastele korraldatavate suvelaagrite rahastamises. Projektipõhiseid laagreid korraldavad noortekeskused, ainesektioonid, kaitseliidu organisatsioonid, mitmetulundusühingud, koolid ja omavalitsused. **Kärdlas** tegutseb suvel õpilasmalev. Kõik need ettevõtmised on aga lühiajalised, enamasti mõni päev kuni nädal. Koolilõuna pakkumine koolivaheajal oleks võimalik vaid riigi rahastamisel – maksta tuleb ju transpordi eest, palgata töötajad jne. Suvist toitlustamist oleks otstarbekam korraldada toiduabipakkidega, mida ka juba tehakse.

Omavalitsuste lastekaitsetöötajate seisukoht on, et laste suvise vaba aja eest vastutavad ennekõike siiski vanemad ja lapse lähikond. Hiiumaa oma looduse eripära ja turvalise keskkonnaga pakub tegevusi ja loomevabadust: tervise- ja rulluisurajad, meri, talutööd, loodusmatkad. Kahjuks on laste suvel töötamise võimalused majandussurutise tõttu oluliselt vähenenud.

Hea näide on Kärdla linn, kus korraldatakse koolieelikutele kolmepäevaseid suveprogramme. Maakonna lastekaitseühing korraldab lastelaagri suurtele ning vähekindlustatud peredele. **Pühalepa val-las** toimus poistelaager, kus lapsed tegid

vallale heakorratöid ja said selle eest preemia-reisi Soome sõprusvalda.

Harju maavanem Ülle Rajasalu:

Keila vallas on toimetulekuraskustes lastega peresid ligikaudu 60. Varasematel aastatel kompenseeris Keila vallavalitsus lastele suvelaagreid kas osaliselt või täielikult. Sel aastal ei ole valla piiratud eelarves lastelaagriteks raha ette nähtud. Alaealistele korraldab töö- ja puhkelaagrit Klooga Kultuuri- ja Noortekeskus, mida rahastatakse projektipõhiselt.

Harku vald pakub suvel kahte kuuepäevast laagrit kokku 120-le lapsele. Laagrid ei ole tasuta, küll aga valla toetusena. Vajadusel on võimalik peredele viia koju süüa ning perel taotlelda toetust.

Anija vallas on ligemale 70 alla vallavalitsuse poolt kehtestatud toimetulekupiiri elavat last. Suvel korraldatakse soodustingimustel päeva- jm puhkelaagreid ja neis osalemiseks saab laagritoetust. Lasteaias käivad sihtrühma lapsed saavad ka suvevaheajal kaks kuud tasuta toitu. Noortekeskus on suvel avatud kaks kuud ja seda ka laupäeviti. Suvevaheaja sisustamisega võiksid tegelda ka vabatahtlikud tänavatöötajad. See on meil küll uus, kuid Euroopas üsna tavaline töövorm. **Hea näide** oli eelmisel aastal MTÜ Tore Aeg poolt korraldatud probleemsetele noortele mõeldud kolmepäevane metsalaager, mis kahjuks sel aastal ei toimunud.

Maardu linnas on umbes 200 last, keda võib nimetada vähekindlustatud perede lasteks ja kelle arv on selle aastaga tunduvalt kasvanud. Juunis ja augustis korraldatakse lastelaager umbes 100 lapsele, kus pakutakse tasuta hommikusööki ja lõunat. Vanemad lapsed saavad osaleda töölaagris, millest võtab sel aastal osa üle 400 noore.

Nissi vallas on seoses majanduslangusega suurenenud nende laste hulk, kes elavad kehvades majanduslikes oludes. Vähekindlustatuks võib pidada ka neid peresid ja lapsi, kes küll toimetulekutoetust ei saa, kuid kelle sissetulek on vaid veidi

suurem kehtestatud toimetulekupiirist. Võimalus on veeta aega avatud noortetubades, mis asuvad kahes valla suuremas keskses. Noortekeskusel on plaanis mitmeid üritusi, tegevust pakuvad ka Harju maleva noorteorganisatsiooni Noored Kotkad ja Kodutütred valla rühm, valla kultuurimajad, mittetulundusühendused, avatud on raamatukogud ja sealsed internetipunktid. Vald toetab kohalikke laste ja peredega tegelevaid mittetulundusühendusi nii tegevus- kui ka ühekordsete toetustega. Elu on näidanud, et suvel on peredel lihtsam, kuna pole suuri kütte- ja elektrikulusid ning maal on võimalik kasvatada aiasaadusi. **Hea näitena** võib esile tõsta supiköögitteenust vähekindlustatud peredele, mida pakkusid MTÜ Mängumuru ja MTÜ Lehetu Külaselts koostöös vallavalitsusega sügisest kevadeni ja millega plaanitakse jätkata selle aasta sügisel.

Saku vallas saab kooli ja lasteaia toiduraha soodustust 67 last. Nende arv on kasvanud. Vähekindlustatud peredes kasvavatele lastele on mõeldud lastelaager Talendijaht (läbiviija MTÜ Talent). Saku Huvikeskus korraldab seikluslaagri, noortelaagri Hiiumaal, lastelaagri Sakus, minnakse külla sõprusvaldadesse Saksamaale ja Soome.

Viimsi vallas on abivajavate laste arv kasvanud: kokku umbes 300 last. 2010. a läheb laste- ja noortelaagritesse 12 last. Vald korraldab noorte töölaagreid. Tasuta laagreid võiks lastele rohkem olla, kuid neile seab piirid pingeline eelarve. Eelmistel aastatel oleme suvekuudel pakkunud majanduslikult väga raskest olukorras perede lastele Viimsi toitlustusfirmade abiga tasuta toitlustust. Kindlasti võiks kaaluda ideed suvisest koolilõunast raskustes perede lastele, kuid tänavu midagi konkreetset plaanis ei ole.

Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti hoolekandeosakonna peaspetsialist Merle Leopard:

Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet pakub vähekindlustatud peredele suvelaagri

soodustusi alates 1996. aastast. Eesti Noorsootöö Keskus selgitab iga aasta lõpus välja soodustusi vajaduse ning jaanuari alguses edastame linnaosadele informatsiooni selle laagri ja vahetuse kohta, kuhu laps saab suvel minna. Laagrituusiku hind perele sõltub sellest, kui suure osa tasub Hasartmängumaksu Nõukogu. Vajadus tuusikute järele ei ole aastatega suurenenud, vaid pigem vähenenud. See on tingitud mitmest asjast: esiteks **on laste arv vähenenud**, teiseks on tuusiku hind 300–700 krooni tihti perele liiga kallis. Samas maksavad linnaosade valitsused 90%-le peredest ise terve tuusiku kinni. Tallinna linnalaagrites osales 2009. aastal kokku 4544 last. Linna sotsiaal- ja päevakeskustes suureneb päevakeskuse teenust (sh toitu) saavate laste arv. **Hea näide** potentsiaalsest koostööst on koostööprojekt Lastekaitse Liiduga Tallinna vähekindlustatud perede lastele tasuta töö- ja puhkelaagrite korraldamiseks Tallinnas ja väljaspool Tallinna, mille rahastamisaotlusele ootame küll veel vastust.

Tartu maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakonna juhataja asetäitja Aime Koger:

Laste suvise koolivaheaja teemal võtsin ühendust Tartu linnaga ja maakonna äärevaldade Meeksi, Alatskivi, Võnnu, Rannu, Puhja ja Kongutaga.

Maomavalitsuste nõunikud leiavad, et vähekindlustatud perede lapsed on kohalikele sotsiaaltöötajatele hästi teada. Käesolev aasta ei ole uusi juhtumeid lisanud. Aasta kolme esimese kuu toimetulekutoetuse saajate hulgas on lastega pered vähemuses, maal on pikaajalised töötud peamiselt alaealiste lasteta pered. Suvist toitlustamist koolisööklate kaudu vajalikuks ei peeta. Paaril viimasel aastal oleme jaganud Punase Risti vahendusel saadud toidukaupa. Väga suureks toeks on vanavanemad. Ka leiab osa lapsi suvel tööd ja teenib taskuraha. Kohalikud omavalitsused korraldavad vähekindlustatud lastele mitmepäevaseid laagreid, nt **Nõo vallas** tehakse seda jär-

jekindlalt. Enamikus omavalitsustes on noortekeskused, mis tegutsevad ka suvekuudel. Samuti on kohalik aktiiv (nt **Võnnus** kehalise kasvatus õpetajad) korraldanud suviseid spordilaagreid jms.

Omavalitsused kinnitavad, et vallad saavad pakkuda abi, sest „lapsed peavad süüa sama ka suvel ja see pole teisiti mõeldavgi”.

Tartu linna lastekaitseteenistuse juhataja

Sirli Petersoni sõnul on Tartus hetkel umbes 19 000 alaealist last, kellest hinnanguliselt 400 pärineb vähekindlustatud peredest. 2010. aasta ei ole kaasa toonud hüppelist tõusu vähekindlustatud perede arvus. Tartus töötab kooliaasta kestel (20. augustist 10. juunini) viis päevakeskust, kus on tagatud õpiabi, tasuta soe lõunasöök ning võimalus vaba aega veeta. Suvel oleme paljud abivajavate perede lapsed suunanud toetatud laagritesse: sel aastal Valgemetsa ja Veski noortelaagrisse kokku 50 last ning Peipsi äärde laagrisse kokku 60 last. Tõsise häda korral on perel võimalik pöörduda Tartu Laste Turvakodusse tasuta toidu saamiseks. Lähiajal tegevust alustav Tartu Toidupank saab vajadusel samuti abi pakkuda.

Viljandi maavalitsuse lastekaitse peaspetsialist Margit Pajo:

Probleemi analüüs vajaks rohkem aega ja kindlaid kriteeriume, selle ulatust ning sügavust ei oska sotsiaaltöötajad praegu täpselt hinnata. Toidu pärast võivad suvel muret tunda eeskätt toimetulekutoetust saavad pered. Viljandimaal on sellistes peredes kasvavate laste arv suurenenud: 2009. aasta I kvartali lõpus oli neis lapsi 360, 2010. aasta I kvartalis juba 687.

Riik on pidanud piisavaks abiks toimetulekutoetust ega arvesta, et suvekuudel lapsed kooli- ja lasteaiatoitu ei saa. Samas on paljudel peredel just suvekuudel võimalik teenida lisaraha: nt **Kolga-Jaani valla** lapsevanematele on pakkunud suvel liinitööd Felix Põltsamaal. On ka juhuseid, kus tööandjad annavad toiduaineid oma poest või annab mõni pood toiduaineid nõvõla peale.

Koostöös Perede ja Laste Nõuandekes-

kusega viime praegu maakonnas läbi toimetulekutoetust saavate perede küsitlust, et teha kindlaks, kas ja millest on lastel kõige suurem puudus.

Spetsiaalseid tegevusi 2010. suvevaheajal laste toitlustamiseks ei ole üheski omavalitsuses ette nähtud. Praegu püütakse olukordi lahendada juhtumipõhiselt, vajadusel annab omavalitsus ühekordset toetust.

Euroopa Liidu teraviljatoodete abi jagab Viljandimaal Eesti Punase Risti Viljandimaa Selts ja Lasterikaste Perede Liidu allorganisatsioon. **Viljandi linnas** tegutseb supiköök, kust on võimalik süüa koju viia, kaks korda nädalas on võimalik saada soodsa hinnaga suppi ka **Võhma linnas**, seda pakub MTÜ Sinule. Paljudes omavalitsustes korraldatakse lastele suviseid töö-, ratta- ja looduslaagreid ja enamikus neist lapsi ka toitlustatakse. Mitu omavalitsust märkis, et lastele ja peredele suviste tegevuste ja teenuste korraldamisel mängib olulist rolli bussiihendus või muu liikumisvõimaluse olemasolu.

Kiiremini saab probleemidele reageerida mittetulundussektor, kuigi rasketel aegadel napib neilgi ressursse. Meie maakonna kolmanda sektori tegemistest võib esile tõsta Viljandi linnas tegutsevat **Päikesekillu perekeskust**, kus on korraldatud koostöös maakonna omavalitsustega majanduslanguse tõttu hätta sattunud peredele koolitusi „Toimetulek napi toidurahaga” koos praktiliste õpitubadega, kus õpetatakse igapäevast söögiraha paremini planeerima. Projekti on toetanud omavalitsused ja Hasartmängumaksu Nõukogu. Sellele projektile kavandati ka jätkuprojekt „Kokkuhoiu kokaklubi”, et õppida tegema lihtsamaid toite ja mitte kulutada nappi toiduraha poolfabrikaatidele. Viljandi linna vähekindlustatud perede neidudele on Zonta klubi korraldanud suviseid tegevusi silmaringi laiendamiseks ja uute oskuste omandamiseks.

Põlva linnavalitsuse lastekaitse spetsialist Pilleriin Aalde:

Põlva linnas elab 1208 last.

Toimetulekutoetust saavatest leibkondadest

oli aprillis lastega peresid 47 ja laste arv peredes kokku 78. Samas ei saa toimetulekutoetust saava pere lapsi tingimata vaeseks pidada.

Põlvas tegutseb suvel laste töömalev.

Tööd saab 80 last alates 13. eluaastast.

Töörühmades osalevatele lastele pakutakse ka lõunasööki. Lisaks töömalevale on linnal piisavalt pakkuda noortelaagri vahetusi: valida on Valgemetsa ja Veski noortelaagri vahel. Pakume soodustusikuid, vajadusel täiendavat toetust perele omaosaluse eest tasumiseks. Aktiivselt tegutseb Avatud Noortekeskus, linnas on turvatud rannavalvega supelrand, spordiväljakud, mänguväljakud, skate-park ja terviserajad.

Vajadusel võimaldame peredele täiendavaid ühekordeleid toetusi, näiteks laste ekskursioonide ja väljasõitude eest tasumiseks. Samuti on olemas võimalus osaleda erinevates projektlaagrites ja üritustel. Vaesusriskis laste suve sisustamist takistab asjaolu, et **kardetavasti nii mõnedki pered, kes on majanduslikult raskes olukorras, ei pruugi alati sotsiaaltöötajate vaatevälja jõuda.** Arvan, et oma roll peab jääma ikka ka vanematele ja kodule. Ja kindlasti on lastel vaja ka seda heas mõttes „ula peal” olemise aega.

Ida-Viru maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosalakonna sotsiaal- ja tervishoiutalituse lastekaitse peaspetsialist Andres Julle:

Ida-Viru maakonnas elab rahvastikuregistri andmetel 24 500 last. Hinnanguliselt on neist toimetulekuraskustega perede lapsi 20%, mis tähendab, et iga viienda ehk **umbes 5000 lapse majanduslik olukord on häiritud.** Puudustkannatavate perede arv on viimase kahe aasta jooksul kasvanud, mis on enamasti tingitud vanemate töötusest.

Laste koolivaheaja sisustamiseks on omavalitsustes mitmeid võimalusi: õpilasmalevad, töö- ja puhkelaagrid, noortekeskused, koolilaagrid, spordilaagrid jne. Nendele ettevõtmistele on öla alla pannud nii kohalikud omavalitsused ise,

kogudused kui ka ettevõtjad, kelle abiga on korraldatud ka laste toitlustamine laagrites ja malevates. Suvel oma huvialaga tegelemisel võib takistuseks olla kõrge osavõtumaks, mille tasumine käib paljudele lastevanematele üle jõu. Samuti võib kaugemalt käijatele olla probleemiks ühistranspordi eest tasumine.

Laste toitlustamine koolivaheajal on hea idee, kuid võib takerduda mitmete pisiasjade taha, nagu näiteks koka puhkus või koolitranspordi puudumine suvel. Samas kinnitavad sotsiaaltöötajad, et piisava huvi korral ja ressursi olemasolul oleksid omavalitsused valmis ka suvel koolilõunat pakkuma.

Maal elavate laste suvevaheaja sisustamine on kergem: lapsed aitavad aiatöödel, muru niitmisel ja on abiks nooremate õdede-vennade eest hoolitsemisel. Ka õpilasmalevate ja noortekeskuste ettevõtmised ennetavad koolivaheajal laste omapäi jäämist.

Minu arvates **on oluline, et laste osalemine suvistes ettevõtmistes ei oleks seotud nende sotsiaalse staatusega, vaid need peaksid olema võrdset kätte-saadavad kõigile kogukonnas elavatele lastele.**

Lääne-Viru maavalitsuse sotsiaalvaldkonna peaspetsialist Tiiu Kuus:

Rakvere linna sotsiaaltöötajate arvates on probleem pigem selles, et suvel väheneb järelevalve laste üle, sest vanemad ei saa olla terve suve kodus. Teiselt poolt vastutavad ikkagi vanemad oma laste eest, et need ei oleks „ula peal”. Osa lapsi on ka vanavanemate juures maal.

Rakveres on suvel avatud nii laste päevakeskus kui noortekeskus, juunis on töömalev lastele ja noortele, osa lapsi saab soodustusikuid Valgemetsa noortelaagrisse. Maleva korraldamisel on kõige suuremaks probleemiks see, et ei leita tööandjaid, kes oleksid nõus lastele nõutavat miinimumpalka maksma. Mis puudutab vähekindlustatud perede laste toitlustamist, siis toitu on võimalik saada supiköögist, vajadusel antakse toidupakke, aasta ringi makstakse

peredele toetusi.

Sõmeru vallas tegutsevad külakeskused ja päevakeskus ning kuus noortekeskust. Tänu nende abile on sotsiaaltöötajal igast piirkonnast hea ülevaade. Kuna vald ei ole suur, siis teatakse, kes vajab abi, ning raha sotsiaaltoetusteks ja -teenusteks sel aastal jätkub.

Vihula vallas ei tule suvine laste toitlustamine kõne alla, arvestades valla suurt territooriumi ja hõredat asustust. Õnneks ei ole vallas toiduabi vajavaid peresid palju ja nad on sotsiaaltöötajale teada. Peresid, kus lapsi lausa nälg võiks ähvardada, ei ole. Kuna vanemad on tööl, ei saa lapsed ehk nii regulaarselt sooja toitu kui kooli ajal, kuid söögipoolist kodus jätkub. Vihula vald on mõneti erandlik, sest suvel on töötutel puhkemajanduses ikka lootust ajutiselt tööd leida. Ka paljud suuremad lapsed saavad kuuks-paariks tööd. Maal on igal perel oma aiamaa, kust saab toidulauale lisa.

Vinni vallas on suvevaheajal vähekindlustatud perede lastele organiseeritud lastelaagrid, kus lapsi ka toitlustatakse. Kui laps läheb laagrisse mujale, makstakse vähekindlustatud perele laagritoetust. Kadriina vallas on suurenenud nende laste arv, kelle suviseid tegemisi sotsiaaltöötajad jälgivad ja keda püütakse suvel laagritesse suunata. Töötab ka valla oma lastelaager. Probleemsete peredega ollakse kursis ja aidatakse esimesel võimalusel. Kui tekib vajadus, tuleb kõne alla ka suvine algklasside lastehoid, selles abistavad mitmed tegutsevad ühingud.

Rakvere vallas on plaanis organiseerida oma valla töömale, kuna nõudlus sellise suve veetmise viisi järele kasvab pidevalt. Ka Rakvere valla sotsiaaltöötaja rõhutab, et eelkõige peavad oma laste järelevalve eest vastutama lapsevanemad, kuid probleemide korral tuleb appi sotsiaaltöötaja.

Kui Teil on soovi laste olukorra üle edasi arutleda või sõna sekka öelda, kirjutage toimetusele aadressil ajakiri@tai.ee. Jätkame samal teemal ajakirja lehekülgedel sügisel, sest siis saate oma suvel saadud kogemusi tööst lastega ka teistega jagada. Head algatust premeerime tasuta ajakirja aastatellimusega.

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Lastekaitse Liidu ja Advokatuuri koostöö lapsevanemate nõustamiseks

Koht ja aeg:

Advokatuuri tasuta nõustamine toimub Lastekaitse Liidu Infokeskuses aadressil Tõnismägi 3 alates 1. juunist kuni 2010. aasta lõpuni (v.a juuli ja augusti l pool). Kolmapäeviti kell: 15.00–18.00

Registreerimine:

Nõustamisele pääseb eelregistreerimisega infokeskuse telefonil 64 184 86.

Vastuvõtt igal täistunnil (*päevas võetakse vastu 3 inimest*)

Nõustamise teemad:

- Perekonnaõigust puudutavad küsimused
- Laste õigused
- Laste õigused suhetes vanematega
- Vanemate kohustused suhetes lastega
- Erinevad peremudelid – õigused ja kohustused
- Üksikvanema õigused
- Hooldus, eestkosted
- Lapsendamine

Nõustamine hõlmab ka perekonnaõigusega otseselt seonduvaid õigusvaldkondi. Samuti tutvustatakse nõustamisel riigi õigusabi olemust ja võimalusi ning vajadusel abistab advokaat abitaotluste vormistamisel

Tervist edendav kool ja lasteaed – kellele ja milleks?

Karin Streimann, Liana Varava, Siivi Hansen

Tervise Arengu Instituudi

laste ja noorte tervise peaspetsialistid

Tervis on väärtus, millest sõltub inimese elukvaliteet. Eelkooli- ja kooliiga on inimese arenemises ja kujunemises olulised etapid, tervis aga nende edukuse eelduseks. Lasteaed, kool, kodu ja kogukond on keskkonnad, mis avaldavad laste väärtushinnangute kujunemisele otsustavat mõju. Tervislikule eluviisile pannakse alus lapseas. Tervislike eluviiside väljakujunemiseks peab last toetama füüsiline ja psühhosotsiaalne keskkond nii kodus, haridusasutuses kui paikkonnas tervikuna. Sama olulised on lastele pakutavad kvaliteetsed tervise teenused.

Tänapäeval on kodu ja vanemate osa lapse elus vähenenud ning koduvälise maailma osa suurenenud. Aina varem viiakse lapsed lasteaeda, et vanemad saaksid taas asuda tööle. See aga paneb järjest suurema vastutuse neile kohtadele, kus lapsed ja noored veedavad suurema osa oma ajast. Laste ja noorte puhul on selleks kohaks lasteaed ja kool. See suurendab nende asutuste rolli mitte ainult hariduse ja hoolekande pakkumisel, vaid ka sotsiaalsete oskuste ja väärtuste õpetamisel ning kujundamisel, laste igapäevsel arendamisel.

Tervist edendavate haridusasutuste liikumise algatasid Maailma Terviseorganisatsioon, Euroopa Nõukogu ja Euroopa Komisjon. Liikumise eesmärk on edendada lasteaedades, koolides ja paikkonnas tervikuna tervislikku elulaadi ning kujundada turvaline sotsiaalne ja füüsiline keskkond.

Tervist edendavate koolide võrgustik loodi Eestis 1993. aastal, tervist edendavate lasteaedade võrgustik hakkas arenema 2000. aastal. Tänapäevaks on Eestis 158 tervist edendavat kooli ja 152 tervist edendavat lasteaeda.

Tervisealase tegevuse juhtimiseks ja koordineerimiseks on nii koolides kui lasteaedades moodustatud tervisemeeskond või -nõukogu. **Tervisemeeskonna/-nõukogu eesmärk on sihipäraselt suunata laste ja noorte tervise arenguks vajalikke tegevusi, arvestades tervist mõjutavaid tegureid ja parandades tingimusi, et toetada laste tervist ja elukvaliteeti.** Meeskonna koosseis sõltub asutuse suurusest, personalist ning vajadustest. Enamasti on meeskonnas peale õpetajate ja teiste spetsialistide ka vanemate hoolekogu esindaja ja võimalusel kohaliku omavalitsuse esindaja. Kindlasti kuulub tervisenõukogusse ka õpilasi. Edu eelduseks on asutuse tervisestrateegia väljatöötamine ning selle rakendamine, terviseiga seotud küsimuste lahendamine asutuse tasandil ja iga-aastane terviseedenduse sisehindamine. Hindamise eesmärk on mõõta toimunud muutusi, leida üles kitsaskohad ning kaardistada tugevused. Saadud tulemuste põhjal on lihtne planeerida õigeid tegevusi järgmiseks perioodiks.

Tervist edendav lasteaed ja kool arvestavad oma tegevuses põhimõtteid ja valdkondi, mille kaudu on võimalik mõjutada laste tervist ja arengut. Need valdkonnad on psühhosotsiaalne

ja füüsiline keskkond, asutuse juhtimine, õppekava ja tervise teenus ning põhimõteteks demokraatia, kaasamine ja vastutuse võtmine ning jagamine. Kogu personal peaks püüdma luua eeldusi ja tingimusi, mis toetaksid laste ja personali heaolu. Ühelt poolt on lasteasutustel seadustest tulenevad kohustused, teiselt poolt parimad võimalused laste tervise edendamiseks ning haiguste ennetamiseks.

Heaks näiteks, kus õpilaste ja õpetajate teadmised, tahe ja koostöö on toonud kaasa olulisi muutusi, on edusammud koolitoidu menüüs ja puhvetis pakutava toiduvaliku kardinaalne teisenemine. Paljudest koolipuhvetitest on vaatamata firmade tugevale vastuseisule kadunud energiajoogid ja värvilised kommid ning krõpsud. Asemele on tulnud mahlad, värsked või kuivatatud puuvili ning täisteratooted, värsked salatid. Samuti on omal algatusel koostöös vanematega korrastatud ja kujundatud õuealad, rajatud terviseradu ja kõigile avatud liuvälju. Õpilased on oma kätega ehitanud õueõppeks vajaliku inventari ja algatanud paikkonnas mitmeid traditsiooniks kujunenud spordiüritusi.

Aina varem viiakse lapsed lasteaeda, et vanemad saaksid taas asuda tööle. See aga paneb järjest suurema vastutuse neile kohtadele, kus lapsed ja noored veedavad suurema osa oma ajast.

Tervis ja heaolu ka õpetajatele

Tervist edendavates haridusasutustes teeldakse teadlikult ja järjekindlalt tervisliku keskkonna loomisega, teadmiste, oskuste, väärtushinnangute, ideaalide, käitumishinnangute, arusaamade, vaadete kujundamisega, laste ja noorte aktiivsuse ja enesealgatuse ergutamise ning heaolu eest hoolitsemisega – seega laste ja noorte, õpetajate, töötajate ja teiste paikkonna elanike tervise ja elukvaliteedi parandamisega. Tervist edendavates lasteaedades ja koolides toimub kogu kollektiivi tervise ja heaolu toetamine. On hakatud mõistma, et laste ja noorte eest hoolitsemise kõrval on tähtis hoolida ka inimestest, kes lastega töötavad. Toredaks näiteks on õpetajate liikumisaktiivsuse ergutamisele suunatud ettevõtmine, kus kogu kollektiiv liikus sammulugejatega, et esialgu saada teada, kui palju nad tööpäeva jooksul tegelikult liiguvad, ning seejärel ühise kepikõnni või jooksurajal tegutsemisega suurendada sammude arvu soovitatava 10 000-ni.

Töö võrgustikus

Tervist edendava lasteaia ja kooli võrgustikuga liitumine on vabatahtlik. Võrgustiku näol on tegemist maakondliku või linna huvigrupiga, kes tegeleb tervise edendamisega eesmärgistatult ja süsteemselt. Iga võrgustikku koordineerib koostöös paikkonna terviseendajaga koordinaator. Võrgustikutöö on nii paikkondlikult kui poliitiliselt tähtis töövorm, mis suudab pakkuda rohkem toetust ja lahendusi kui muud meetodid. Siiani on olnud rõhuasetus sellistel tegevustel nagu kogemuste vahetamine nii oma maakonna kui ka teiste maakondade haridusasutustega, koostöö arendamine erinevate huvigruppidega, ühisprojektid, koolitused, suvekoolid, terviseüritused sõltuvalt võrgustiku eesmärkidest, võimalustest ja juhtimise eripärast.

Võrgustiku peamine eesmärk on kaasa aidata laste tervise ja heaoluga seotud probleemide teadvustamisele maakonna ja linna tasandil, sh teha ettepanekuid laste õiguste tagamiseks maakonna tervisenõukogule, algatada koostööd meediaga, teha ettepanekuid laste vajaduste või probleemide lahendamiseks, vaba aja tegevuste ja tervise teenuste kättesaadavuse parandamiseks. Nii mõjutavad võrgustiku liikmed paikkonna sotsiaalset kliimat ja parandavad paikkonna elukvaliteeti.

2005. aastal tehtud analüüsi („Koolide tervisenõukogude rakendumise võrdlev uuring”,

Eesti Avaliku Halduse Instituut) järgi on võrgustiku liikmed aktiivsed osalejad nii üleriigilistes kui kohalikes terviseiga seotud ettevõtmistes ja projektides. Ühtlasi on neil ka tegevuskavu nii vigastuste, tubaka kui alkoholitarbimise ennetamiseks ning kriitiliste olukordade lahendamiseks. Ka 2006. aastal läbi viidud uurimuses „Terviseiga seotud eeldused ja tingimused koolieelsetes lasteasutustes” (L. Lõhmus, L. Varava) leiti, et näiteks erivajadustega laste arengu toetamiseks on võrgustiku liikmete seas veerandi jagu rohkem asutusi, kus on loodud toimiv tugisüsteem. Võimalused liikumiseks ja laste kehalise aktiivsuse edendamiseks on võrgustiku liikmete seas mitmekesisemad kui mitteliikmetel – neis on veerandi jagu rohkem asutusi, kus treenitakse ja ujutakse. Samuti on tervist edendavates lasteasutustes levinud aktiivne liikumine ja sportimine, ühisüritused ning koolitused. Tervist edendava lasteaiaga ja kooli lõppeesmärki – hoida ja tugevdada lapse tervist ning soodustada tema emotsionaalset, kõlblist ja sotsiaalset arengut – pole võimalik saavutada üksikute ettevõtmistega ühes või teises tegevusvaldkonnas.

Tegutseda tuleb süsteemselt, sidudes terviseedendusega kõik lasteasutuses toimuv ja kaasates spetsialiste, kes saavad oma igapäevase tegevusega kaasa aidata laste ja noorte tervise arengule. Tervist Edendavate Haridusasutuste kohta on võimalik rohkem infot saada internetiaadressil www.tai.ee.

Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituut kuulutab välja vastuvõtu järgmistele BAKALAUREUSEÕPPE JA MAGISTRIÕPPE erialadele:

- **SOTSIAALTÖÖ** (bakalaureuseõpe 180 EAP, päevaõpe 3a ja kaugõpe 3,5a)

Päevaõpe – tasuta (20 kohta) ja tasulised õppekohad (14 000 kr. semester)
Kaugõpe – tasulised õppekohad (14 000 kr. semester)

- **SOTSIAALTÖÖ** (magistriõpe 120 EAP, 2a)

Tasuta (13 kohta) ja tasulised õppekohad (13 000 kr. semester)
 Ootame õppima sotsiaaltöö bakalaureusekraadiga või sellele vastava haridustasemega inimesi.

- **RAKENDUSLIK SOTSIAALTÖÖ** (magistriõpe 120 EAP, 2a)

Tasulised õppekohad
 Ootame õppima bakalaureusekraadiga või sellele vastava kvalifikatsiooniga inimesi.
 Spetsialiseerumised: Vaimne tervis ja rehabilitatsioon; Gerontoloogiline sotsiaaltöö.

- **SOTSIAALPEDAGOOGIKA JA LASTEKAITSE** (magistriõpe 120 EAP, 2a)

Tasulised õppekohad (14 000 kr. semester)
 Ootame õppima bakalaureusekraadiga või sellele vastava kvalifikatsiooniga inimesi.

Õppekavad on akrediteeritud ja tutvumiseks kättesaadavad Sotsiaaltöö Instituudi kodulehel (www.tlu.ee; struktuur-instituudid-Sotsiaaltöö Instituut).

Õppekava läbinu saab sotsiaalteaduse magistri kraadi.

Täiendav info www.tlu.ee/magistriõpe ja Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituudi kodulehel.

Laste ravikodud ka Eestisse

Anne Daniel-Karlsen
laste ja noorte psühhiaater

Euroopa Liidu liikmesriikides tehtud uuringud on näidanud, et keskmiselt iga viies laps ja nooruk kannatab neis riikides arengu-, tundeelu- või käitumishäire all ja umbes igal kaheksandal on diagnoositud vaimne häire. 16 Euroopa Liidu liikmesriigis läbi viidud laste ja noorte vaimset tervist aastatel 2007–2009 kaardistanud uuringust (*Child and Adolescent Mental Health in Enlarged EU – development of effective policies and practices*, CAMHEE, www.camhee.eu) selgus, et **Eesti on üks väheseid liikmesriike, kus puudub riiklik statistika psüühikahäirete esinemise kohta lastel ja noorukitel, laste ja noorte vaimse terise edendamise suunatud raha on kasvamise asemel hoopis kahanenud ning kus laste ja noorte psühhiaatria iseseisva erialana puudub**¹.

Kui teiste riikide lastepsühhiaatrid saavad keskenduda sellele, mil viisil oleks kõige otstarbekam oma eriala edasi arendada, siis Eestis kulutavad laste ja noortega tegelevad psühhiaatrid juba aastaid oma energiat, et tulutult selgitada valitsusele vajadust eriala registreerida. Eestis töötab laste ja noorte psühhiaatria valdkonnas umbes 20 arsti ja 20 kliinilist psühholoogi, Põhjamaades on see arv suhtes rahvaarvuga vastavalt kuus ja kaheksa korda suurem.

Teadmatus ja oskamatus

Ei ole mõtet süüdistada ühiskonda tegevusetuses, kui probleemist teatakse vähe. Psühhiaatria haiglas viibivaid patsiente kardetakse, nende probleeme peetakse erilisteks, hirmutavateks, kinniste uste taga hoidmist vajavateks. Ja muidugi on inimestel hirm: kas need lapsed ja noored on ohtlikud? Kes nad üldse on? Vähesed teavad, et psüühiliste probleemide eest ei ole keegi kaitstud. See on osa elust, mida ei elata ainult haigla suletud uste taga. Me kõik võime ühel või teisel silmapilgul puutuda väga lähedalt kokku selliste probleemidega nagu meeleolu kõikumised, depressiivsed tunded, sundmõtted, läbielatud šokielamus, psühhosoosieelsed seisundid, autistlik eemaldumine, mõttekaos, ärevalt hüplev tundeelu...

Lapsevanemad püüavad teha kõik, et oma last aidata, aga tihti nad ei oska – ega peagi oskama. Ükski ema ega isa ei peaks võtma endale terapeudi rolli. Mida teha, kui anoreksiaga noor tahab jääda järjest „lābipaistvamaks”, et lõpuks päris „āra kaduda”? Kui psühhosoosis lapse maailm on nii kildudeks, et miski ei seisa enam koos? Kui sundmõtetes noor veedab mikroobide kartuses päevi ja nādalaid lõputult end pestes ja pestes, justkui tahaks ta kogu maailma rāpasust endalt maha kūūrida? Kui mõni täiskasvanu, veel hullem kui pereliige, on vägivallatsenud noore keha ja hinge kallal, lūūes sellele parandamatu haava, mis on kustu-

¹Laste- ja noorte psühhiaatria on üldpsühhiaatria alaliik. Laste- ja noorte psühhiaatrias töötavad lastearstid ja üldpsühhiaatrid on koondunud Eesti Psühhiaatria Seltsi alasektiooni.

tanud usu inimestesse, ja jätnud alles ainult soovi sellest elust lahkuda? Kuidas neil juhtudel ema või isana aidata?

Arstide koostöö lastevanemate ja kooliga – need on ennetustöö võtmesõnad. Sama oluline või ehk olulisemgi haiglaravist on püüda ennetada haiglasse sattumist ja aidata neid, kellele on juba diagnoos pandud ja kes on saadetud haiglast tagasi ühiskonda. Praegu on aga koostöö erialainimeste vahel ebapiisav ja takerdub tihti andmekaitseaduse taha, mis muutub lapse kaitsmise asemel hoopis ületamatuks müüriks, kust enam ei pääse üle spetsialistide poolt uuritu ega saavutatu.

See, mis toimus 15–20 aastat tagasi vaimupuuetega laste ja nende vanemate ühiskonnas teadvustamise protsessi algusaastatel, toimub praegu ka psühhiaatriliste probleemidega laste ja nende perekondadega. Probleemidest peres püütakse vaikida, psüühilised häired on tabud, hirmutavad ja taunitavad, süsteemne statistikal põhinev ja kaugelevaatav tervikpilt abist psühhiaatriliste probleemidega lastele, noortele ja nende peredele on aga puudulik.

Norra saavutused

Mul oli võimalus tutvuda Norra Kuningriigi Tervishoiuameti poolt 2009. aastal tellitud uuringu raportiga „Patsiendid ja ravivõimalused Norra laste ja noorukite psüühilise tervise süsteemis”. Uuringusse oli kaasatud ligikaudu 10 000 last ja nende peret 75-st laste ja noorte psühhiaatrilisest polikliinikust (Norras on kokku 82 sellist polikliinikut, kus aastas saab abi umbes 50 000 last ja noorukit). Uuringusse oli haaratud ka 400 patsienti 59-st ööpäevasest psühhiaatrilisest asutusest (aastas on abi saanud umbes 2500 inimest). Uuringus osalejaid uuriti vanuse, soo, diagnooside, ravi ooteaja, ravi liikide, teiste partneritega koostöö, ravi kestuse jm andmete alusel. Oluline oli raviteenuse kasutajate rahulolu ja osalus raviprotsessis. Uuriti ka katmata teenuste hulka ja liike, et näha, kuidas tulevikus neid lünki täita.

Kokkuvõttes selgus raportist, et nii polikliinilises kui ka ööpäevas abisüsteemis on üle poole abivajajatest vanuses 13–18 aastat, kusjuures ülekaalus on tüdrukud depressiivsuse ja kurbusega, ning nooremas grupis, 6–12-aastaste laste seas on ülekaalus poisid hüperaktiivsuse ja tähelepanuhäiretega. Üheks kõige levinumaks ravimeetodiks oli individuaalne psühhoteraapia, ja ainult üks laps viiest tarvitas ravimeid. Kõige sagedamini olid koostööpartneriteks pedagoogilis-psühholoogilised keskused (40% juhtudest) ja perearstiteenistus (40% juhtudest).

Ööpäevas abisüsteemis oli haigla pikaraviosakonnas viibinud ligemale 20% patsientidest, ravikodudes umbes sama palju, akuutravi osakonnas 25% ja 15% lastest sai abi koos perega pakutavast ööpäevasest teenusest; 35% juhtudest oli laps ka lastekaitse järelevalve all, üle 80% patsientidest oli kõrvalekaldeid psühhosotsiaalses keskkonnas. Diagnooside hulgas oli ülekaalus depressioon, kusjuures ühel lapsel kolmest oli enesetapumõtteid või -plaane ning enesehävituslik käitumine esines 42% patsientidest (võrreldes 1999. aastal läbi viidud uuringutega oli depressioon tõusnud kolm korda).

Eelkõige tuleks rõhutada fakti, et umbes 60%-l patsientidest peeti ravi kestust vajalikuks rohkem kui 60 päeva ulatuses ning ligikaudu 20% patsientidest kestis ravi kauem kui aasta. Ainult üks laps viiest sai abi vähema kui kuu ajaga. Kõige selle juures peeti ka statsionaarsel ravil viibinute seas tablettidega ravi vajavateks ainult poolt laste üldhulgast, ülejäänud pool juhtudest sai abi individuaalsest psühhoteraapiast. Kolmel patsiendil neljast oli koostöö psühhiaatrilise lastepolikliinikuga, 67% lastest oli ka ise kaasatud raviplaani ning pea kõik lapsevanemad (97%) osalesid aktiivselt statsionaarsel ravil viibivate laste raviplaanis.

Norras oli eesmärk jõuda psühhiaatrilise abi kättesaadavuses 2008. aastaks 5 %-ni laste üldarvust riigis.

Mida need arvud meile ütlevad? Mida saaksime meie, eestlased, sellest Norras tehtud uuringust õppida? Kindlasti seda, et spetsialistid üksi saavad psüühikahäiretega laste ja nende perede abistamiseks vähe ära teha, samuti ka seda, et tihti on paranemiseks vaja palju pikemat aega, kui ainult 1–2 nädalat haiglas. Kompleksse juhtumi lahendamiseks on vaja pikaajalist ravi, kus sõnal ja eakaaslastega koosolemisel on sama palju või ehk rohkemgi mõju kui tablettidel. Õppida on ka sellest, et ühiselt läbimõeldud raviplaan, mille koostamises ja läbiviimisel mängivad olulist rolli laps ise ning vanemad, annab kõige paremaid tulemusi.

Eesti on nii väike, et iga laps on kallis. Need lapsed, kes on kaotanud usu elusse ja inimestesse, vajavad läbimõeldud elukorraldust ja rahu, et neil tekiks jälle turvatunne ja tasakaal.

Ravikodud

Selliseid teraapialisi asutusi – ravikodusid – Eestis veel pole, kus noor saaks aasta jooksul (või vajadusel kauem) kogenud terapeutide ja erialainimeste toel õppimise, aiatöö, spordi, kunsti ja omaealistega suhtlemise kaudu tagasi loomuliku elurütmi, mis aitaks tal leida uuesti elumõtte. Nii sündiski mõte aidata kaasa ravikodude süsteemi loomisele Eestis ja alustada seda ülikooli, kliinikumi, spetsialistide ja tudengite lähedal Tartumaal².

Tartus, Tallinnas ja Viljandis tegutsevates lastepsühhiaatria osakondades on kokku 35 voodikohta. Osakondade juures on ka ambulatoorne vastuvõtt, kuid puudub aeg ja raha ennetus- ja võrgustikutöö väljaarendamiseks ja rakendamiseks. Puuduvad multidistsiplinaarsed üksused, kus tehtaks pikaajalist haiglaravi ennetavat ja haiglaravile järgnevat rehabiliteerivat multidistsiplinaarset meeskonnatööd. Ravikoduga tahetakse alustada selle tühimiku täitmist: suurendada noortega tegelevate spetsialistide arvu, tihendada võrgustikutööd kooli, kodu, huvitegevuse, raviasutustega ning toetada perekonda kui tervikut. Ravikodu peaks koondama endas selle valdkonna oskusteabe ning valmistama ette spetsialiste tööks keskuse sihtrühma noortega, pakkuma praktikabaasi ja nõustamist.

Sellise ravikodu asutamine ja tegevuse käivitamine kujutaks endast pilootprojekti, mis võiks saada üle Eesti loodavate keskuste eelkäijaks. Ravikodu käivitamisega on võimalik saada kogemusi ning teavet teiste selliste asutuste loomise vajadusest. Ravikodu poolt juurutatav Eesti tingimustele kohandatud võrgustikutöö mudel, milles võetakse eeskujuks Põhjamaade ja teiste Euroopa riikide kogemused, kujuneb loodetavasti teiste samalaadsete asutuste võrgustikutöö arendamise aluseks.

Vaja oleks ühendada ühiskonna, spetsialistide ja kunstiinimeste jõud, et anda lootuse kaotanud noorele inimesele lootus tagasi. Eesti on nii väike, et iga laps on kallis. Need lapsed, kes on kaotanud usu elusse ja inimestesse, vajavad läbimõeldud elukorraldust ja rahu, et neil tekiks jälle turvatunne ja tasakaal. Need on väärtused, millest ei saa üksnes rääkida, vaid mida peab nägema ja milles peab elama.

Lähemalt Peedu ravikodu ideest loe www.ravikodu.blogspot.com.

---

²Elva külje all Peedul on endise pankuri Oskar Alliku poolt Tartu Ülikoolile kingitud vana villa müügis koos krundiga, mis sobiks suurepäraselt 10–15-le noorele elamiseks, kooliskäimiseks ja teraapiate läbiviimiseks.

Vabatahtlikuna vanemaks õeks-vennaks

Merike Petersoo
*Tartu Laste Tugikeskuse
sotsiaalpedagoog*

Liikumine „Vanem Vend Vanem Õde” (VVVÕ) pärineb 20. sajandi alguse Ameerika Ühendriikidest, kus loodi riskigrupi noori ja nende vabatahtlikke tugiisikuid ehk „suuremaid õdesid-vendi” ühendav agentuur „Big Brothers Big Sisters”. Tänapäevaks on liikumine levinud üle maailma. 1997. aastal aitas Avatud Eesti Fond liikumisel tegevust alustada ka Eestis Tartu Laste Tugikeskuses ning 1998. aastal Tallinna Laste Tugikeskuses. 2002. aastal loodi MTÜ Vanem Vend Vanem Õde Eesti Assotsiatsioon, mis ühendab kõiki VVVÕ keskusi ning kuulub rahvusvahelisse liikumisse Big Brothers Big Sisters International. **Liikumise eesmärk on aidata kaasa laste ja noorte positiivsele arengule täiskasvanud tugiisikuga isikliku sõpruse sõlmimise kaudu ning levitada vabatahtliku abistamise ideed Eestis.**

Tartus on projekti „Vanem Vend Vanem Õde” haaratud lapsed vanuses 6–18 aastat. Enamik nooremaid õdesid-vendi on teismelised. Projektiga on liitunud igasuguse taustaga lapsi ja noori – neid, kel tekkinud

kooliprobleeme ja käitumisraskusi, kes on seadusega pahuksis, aga ka neid, kes tunnevad end oma eakaaslaste hulgas üksildasena. Paljud lapsed on pärit peredest, mida me nimetame sotsiaalseks riskigrupiks: üksikvanemaga, paljulapselistest, emotsionaalses kriisis või majanduslikes raskustes peredest. Mõned lapsed kasvavad lastekodus, mõned vanavanemate juures. Ühiseks jooneks on vanemate või hooldajate arvamus, et neil endil napib võimalusi lapse emotsionaalseks toetamiseks.

Laste kohta, kes vajaksid vanemat õde või venda, annavad laste tugikeskusele infot Tartu linna koolide sotsiaalpedagoogid, psühholoogid ja õpetajad, lastekaitsetöötajad, aga ka lastekodude ning turvakodu töötajad. Samuti suunab lapsi projekti Tartu maakonna alaealiste komisjon. Ühendust võtavad ka lapsevanemad, kes on projektist meedia vahendusel kuulnud ning leiavad, et sellist suuremat sõpra oleks lapsele vaja. Tugikeskusesse on tulnud **mõni laps omal algatusel**, kelle sõbral on tugiisik ning kes leiab, et ka tema tahaks selles programmis osaleda.

Tugiisikud on valdavalt Tartu kõrgkoolide tudengid, on gümnaasiumi lõpuklasside noori ning ka paar ise juba vanaema seisusesse jõudnud vahvat nooruslikku naisterahvast. **Tugiisikud on osutunud lastele olulisteks inimesteks** tänu oma isiksuslikele omadustele: nad on rõõmsameelsed, positiivsed, entusiastlikud, intelligentsed, sõbralikud, mõistvad. Ning neile meeldib lastega koos olla. Üks ühine joon, mis kindlasti on iseloomulik projektis osalevatele vabatahtlikele, on empaatiavõime, soov

aidata ning anda omalt poolt väike panus, et maailm muutuks paremaks ja õnnelikumaks kohaks kellelegi, kes tunneb end õnnetuna.

Kõigil tugiisikuks saada soovijail tuleb eelnevalt läbida **kolmekümnetunnine koolitus**, mille käigus käsitletavad teemad (lapse psühholoogia ja areng, suhtlemisoskused, lapse väärkohtlemine jne) ja koolitustel toimuv eneseanalüüs peaksid andma kindluse vanema venna-õe rolliga alustamiseks. Osapooled – lapse, lapsevanema või hooldaja ning vabatahtliku – viib kokku Tartu Laste Tugikeskus. Koostööleping sõlmatakse üheks aastaks. Lisaks üks-ühele kohtumistele korraldab laste tugikeskus kõigile projektis osalejatele ühisüritusi, mis on kujunenud tõelisteks pereüritusteks. Kui tavaliselt on laagris mõni kasvataja ja terve hulk lapsi, siis liikumise „Vanem Vend Vanem Õde” laagris on suuri ja väikesi peaaegu võrdselt, see annab kõigile lastele võimaluse saada palju tähelepanu ja tunnustust.

Mis on murekohad? Muret tekitab asjaolu, et **projektiga liitudes ei hinda vabatahtlik vahel realistlikult oma aega**. Tihti tullakse emotsiooni ajal: keegi on rääkinud oma positiivsest kogemusest, meie plakatil on rõõmsad lapsed ja noored. Väga kurb on see, kui vabatahtlik läbib koolituse, kohtub lapsega, kohtub temaga veel mõned korrad ning siis tuleb tal näiteks koolis pingeline periood ja ta ei leia enam lapse jaoks aega. Hea, kui ta tuleb oma murest rääkima, halvem on, kui ta lihtsalt nö „ära kaob”. Õnneks on selliseid juhtumeid siiani olnud harva.

Muidugi tekib probleeme ka lapsega suhtlemisel. Vabatahtliku ootuseks on, et kui ta saab oma sõbraks lapse, kellel on oma elus paljusküsi vajaka jäänud, siis avaneb laps kiiresti ning võtab kergesti uue inimese omaks. Paraku on nii, et **laps, kes on oma elus kogunud palju äratõukamist ning harjunud endaga ise hakkama saama, ei pruugi kohe olla väga avatud** ning võib käituda isegi moel, mis mõjub eemale-tõukavalt. Ta tahab kontrollida, milline on

selle inimese reaktsioon. On ka väga kinniseid lapsi, kellega suhte loomine nõuab tohutult sisemist energiat ja empaatiat. Ja on lapsi, kes isegi aasta pärast suhtlemise algust ei ole end tugiisikule „avanud”. Mis puutub lastesse, kelle on programmi suunanud alaealiste komisjon ja kellel on väikesi õigusrikkumisi ning pahandusi koolis ja väljaspool kooli, siis nende tugiisikud on tihti mures, kas nad suudavad omalt poolt midagi anda, et last õigele teele tagasi suunata. Ka võivad selliste laste vanemate ootused tugiisikutele olla liiga suured, kuna nende oma ressursid on täielikult ammen-dunud.

Seetõttu on väga oluline, et vabatahtlikku tööd tegevaid tugiisikuid juhendataks. Kord kuus toimub **supervisioon**, mida viivad läbi laste tugikeskuse sotsiaalpedagoog ja psühholoog ning kuhu osalema on oodatud kõik projekti vabatahtlikud. Kohtumisel saab ühiselt arutada muresid ning jagada rõõme. Kui olukord nõuab aga kiiret sekkumist, on alati võimalus võtta ühendust projektijuhiga ning saada personaalset nõustamist. Vahel on vaja teha lapsele ja tugiisikule ka paari-nõustamist, kui suhted on sassis ja nende harutamiseks on vaja kõrvalabi.

Tugiisikud on pärast aastast sõprussuhet lapsega tundnud, et nad on selle käigus ka ise palju arenenud. Enamik on pidanud seda **tänuväärseks kogemuseks** ning soovinud, et suhe lapsega jääks kestma. Projektis osalemine on õpetanud vabatahtlikke olema eelkõige kannatlik ja pingesituatsioonis rahulikuks jääma, oma aega paremini planeerima ja teise inimesega arvestama. Samuti seda, et täiskasvanutel on lastelt paljugi õppida ning et piisab vähesest, et teine inimene õnnelikuks teha – isegi lihtsast ärakuulamisest.

Milliseid muutusi on vabatahtlike ellu toonud projektis osalemine? Vaheldust igapäevaelu, hea tuju pikaks ajaks, muutnud elu positiivsemaks, andnud kogemusi ja rikastanud maailmapilti. Toon siinkohal ära mõned mõtted vabatahtlike tugiisikute kirjadest:

Mida mina olen saanud? Lisaks toredale sõbrasuhtele lapsega, kes praeguseks on juba parajaks volaskiks sirgunud, on just selle programmi ja sellega seotud inimeste kaudu juhtunud nii paljud toredad asjad: olen tutvunud inimestega, kes on praegu mu põhilised sõbrad. Just nende kaudu asusin tegelema asjadega, mida mulle kõige rohkem teha meeldib. Kui ma järele mõtlen, on seda väga palju. Algselt mul nii suuri soove polnud. Programm on õpetanud inimlikkust ja sallivust – sõbrasuhe ja side teise inimesega tuleb tekitada ja luua.

Sõbrapaarid ei teki ju nii, nagu nad tekiksid „looduses”, vastavalt nähtamatutele niitidele ja tõmmetele inimeste vahel. Minu jaoks oli oluline näha inimest võluvana ka siis, kui tal on näiteks kunstinäituste külastamisest ja raamatute lugemisest täiesti „poogen”, ja õppida rõõmu tundma niisama „hängimisest”. See on mulle õpetanud piiride kehtestamist ja seda, et mida kindlamini ennast tunda, seda vähem on üldse vaja kuidagi kehtestada, vaid asjad toimivad iseenesest. See on olnud mõlemapoolne õppimine.

See kogemus on mulle tõestanud, et endas ei tasu kunagi kahelda ning et on puhas rumalus jätta ainult julguse puudumise pärast midagi tegemata. Tulevastel liitujatel ei tasu kunagi hirmu tunda selle ees, et nad ei suuda lastele küllalt pakkuda. Piisab täiesti sellest, et oled positiivne, tahad olla eeskujuks ja oskad oma lubadusi pidada. Või nagu minu vend ütles: „Lihtsalt on tore, et saab kellegagi väljas käia ja juttu ajada”. Meie projekti edukust ilmestab aga kõige paremini just see, et pärast järjekordset koosolekut, väljasõitu või tavapärasest lastekodukülastust käin ma ALATI veel tiikk aega totakalt naerusuise näoga ringi. Ja õnneks ei ole ma ainus.

Suurt rõõmu valmistavadki väikesed asjad, või kas nad ongi nii väikesed? See, kui näiteks ühe noorema õe klassijuhataja

rääkis, et pärast seda, kui tüdruk endale vanema õe sai, ei ole ta teda kordagi pidanud tunnis keelama. Või näiteks see, kui üks tugiisik supervisioonis rääkis säravil silmil, kuidas tema noorem õde, kes tavaliselt koos olles vastas vaid küsimustele, ütles KOLM lauset ise.

Mida lapsed oma vanematest õdedest-venedest arvavad? Nad iseloomustavad neid kui väga **häid, rõõmsameelseid, abivalmis inimesi**. Nad jutustavad, mida nad koos teinud on: kinos, uisutamas ja ujumas käinud, koos kooki küpsetanud, koos ratsutamas käinud. Mõni räägib, kuidas tugiisik on tal õppida aidanud, trenni või isegi hambaarstile viinud.

Illustratsiooniks ühe väikese 8-aastase tütarlapse jutuke oma vanemast õest:

Ta on väga ilus, nii ilus kui printsess Okasroosikese muinasjutus, mul on see raamat. Vahepeal on ta isegi kurb, aga ta pole sellest mulle veel rääkinud, miks ta kurb on. Aga kui me koos oleme, siis tal läheb meel paremaks. Ta käib ülikoolis ja ta on tark. Me oleme käinud kinos ja kohvikus. Meile meeldib rääkida sõpradest ja igasugustest muudest asjadest.

Koosveedetud aeg on rikastavaks kogemuseks mõlemale osapoolle. Lapsed naudivad sõprussuhet oma vanema sõbraga väga ning tajuvad seeläbi ka ennast julgema ja kindlamana. Nad tunnevad, et neil on võimalik olla oluline, väärtuslik ja hinnatud. **Arvan, et liikumise „Vanem Vend Vanem Õde” „rakuke” võiks olla igas linnas. Neid lapsi, kellele selline positiivne eeskuju ja suurema inimese sõprus vägagi ära kuluks, on ju palju. Ja õnneks on meie hulgas ka üha rohkem selliseid vahvaid inimesi, kel tahtmist „maailma soojemaks kütta”.**

Lisainformatsiooni saab: MTÜ Tartu Laste Tugikeskus, www.tugikeskus.org.ee, ch.abuse@online.ee, 7484 666

Paremad oskused iseseisvaks eluks

Kärt Mere

MTÜ Nõmme Lastekaitse Liidu juhatuse liige

Möödunud aasta kevadel algatas Nõmme Lastekaitse Liit Norra Vabaihenduste Fondi toel kaks suve kestva projekti „Paremad oskused iseseisvaks eluks”. Projekt sai alguse suurest murest nende noorte pärast, kes põhikoolist välja langevad. Statistika on kurb: selliseid noori on igal aastal ligemale tuhat. Koolist väljalangenute tulevikuväljavaated on pea olematud. Neid ei võeta sõjaväkke, ametikoole ja huvitavaid erialasid on vähe ja tööandjaski ei vaimustu ametioskusteta ja põhihariduseta noortest.

Uuringud näitavad, et koolitee varakult katkestanul on võrreldes keskharidusega inimesega kolm korda suurem oht saata oma elu mööda vaesuses. Ka kuritegevuse statistika kõneleb kõige sagedamini just niisugustest inimestest: riigikontrolli andmetel on iga kaheksas põhihariduseta 18–55-aastane Eesti elanik olnud vanglas või kriminaaluurimise all.

2010. aastal on Euroopa Liidus püstitatud eesmärk, et põhihariduseta 18–24-aastasi noori ei oleks üle kümne protsendi. Põhihariduseta ja ametioskusteta noored on enamasti pärit probleemsetest peredest. Tihti on ka nende vanemad kooli pooleli jätnud ja haridust neis peredes ei väärtustata.

Projekti eesmärk ja kulg

Projektis osalenud noored leiti Nõmme ja Raplamaa kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajate abiga ning olid pärit suurperedest, üksikvanemaga peredest ja harv polnud ka kasu-vanematega pere. Mõned noored tulid lastekodudest. Projekti eesmärk oli õpetada kümneliikmelistele gruppidele kahe kahlenädalase laagri jooksul selliseid oskusi, mis võimaldaksid neil koduümbruses tööd leida ja lisaraha teenida. Iga noor osales kahes vahetuses. Lootsime muuta ka noorte käitumismalle ja motiveerida neid edasi õppima.

Poisid tulid Lümandu külla laagrisse suurte eelarvamustega ja pigem vastumeelselt. Esimesel päeval panime paika reeglid. Tegime seda ühiselt ja reeglitest peeti kinni. Peagi olid sõprusuhted sõlmitud. Vahetuse lõppedes ei tahtnud poisid lahkuda ja pooled neist jätsime ka järgmisesse vahetusse, kus meil oli esialgse kümne noore asemel seitseteist laagrilist. Poisid tunnistasid, et koju tagasi minnes satuksid nad kohe pahandustesse, sest vanade sõpradega jätkuks harjumuspärane eluviis. Meie poisid osutusid erakordselt toredateks noorteks inimesteks, kes on avatud ja hoolivad, töökad ja südamlikud. Nad tahtsid väga rääkida neile olulistest asjadest, olla ära kuulatud ja mõistetud. Mitmed neist sooritasid edukalt suvetöö, ja seda isegi matemaatikas.

Pingutus oli seda väärt. Foto: Kärt Mere erakogust

Millest konfliktid alguse saavad

Püüdsime mõista, mis põhjustab kõike lennult haaravate noorte nii halba edasijõudmist ja käitumist koolis. Selgus, et saamatusetunne ja vastumeelsus said alguse esimestest ebaõnnestumistest algklassides. Õpetajate põhiviga probleemset käituvate õpilaste kohtlemisel seisneb selles, et nad ei näe õpilastes isiksusi. Seepärast kipuvad ka kõik õpilase distsiplineerimise meetmed olema suunatud tema ebasoovitava käitumise kõrvaldamisele, mitte selle põhjustega tegelemisele.

Harjutasime erinevaid käitumisstrateegiaid ja konfliktide rahumeelset lahendamist. Eriti oodatud olid minilavastused ja rollimängud, kus tuli ümber kehastuda ja teistele esineda. Lapsed said aru, kui oluline on väljendusoskus igas eluolukorras. Teadmisi eeldavate mängude puhul tunnistasid nad ise, et haridust ikka napib ja tuleb õppima hakata.

Külarahva heatahtlik suhtumine

Külarahvas, kes esialgu oli äraootaval seisukohal, võttis poisid ruttu omaks. Noored käisid eakamaid talutöödel abistamas, maastikumängu läbiviimises löid kõik talupered kaasa ja lõpuks muutus laager Lümandu küla rahva ühiseks ettevõtmiseks. Paljude inimeste soe ja hooliv suhtumine oli suurimaks head käitumist soosivaks teguriks. Poiste vaeva enesemuutmise raskel teel premeerisime väljasõitudega Pärnu veekeskusesse ja Nõmme seiklusparki. Poisid said julgust proovida suusahüppetornist kõitega laskumist. Nõmme Lastekaitse Liit on tänulik Avatud Eesti Fondile, sihtasutusele Dharma ja muidugi Lümandu küla rahvale osutatud vastutuleku ja sõbralikkuse eest.

Sotsiaalvaldkonna kutsetunnistuste saanute nimekiri

Kutsed on antud 28. aprillil 2010.

Hooldusõde II

Milana Brattšik, Aleksandra Jermilova, Veera Mosolainen, Linda Pettai, Tea Piir, Marina Podgornaja, Valentina Podgornaja, Õie Soodla, Kärt Süvalep, Ulvi Trahv

Hoolekandeesutuse juht V

Urve Saar

Hoolekandeesutuse juht V (taastõendus)

Irina Gorbenkova, Heli Hussar, Irina Kalde, Juta Koop, Tamara Luigas, Sirje Pallo, Mare Pariis, Eha Rohtla, Priit Sutt, Eda Tunnel

Sotsiaalhooldaja I

Larissa Denks, Lida Kristovald, Malle Linkgreim, Tiiu Nugis, Ljudmilla Radõševskaja

Sotsiaalhooldaja II

Marje Kaljuste, Kälina Kõva, Marika Murumaa, Piret Nirk, Liilia Raimets, Piret Rumjantseva, Riina Zirk

Sotsiaalhooldaja III

Linda Grauberg, Endla Neemre, Annely Perejainen, Tiia Poolakese, Maire Põld-Lehtla, Liina Karjahärm, Kristyna Kasianenko, Kristi Kurg, Katrin Lipso, Katrin Metsamart, Külli Padar, Bergit Sell, Kätlin Vaasli, Aili Vellemäe, Tatjana Vovdenko

Sotsiaaltöötaja III (taastõendus)

Jaanika Ennok

Sotsiaaltöötaja IV

Kairit Pahlk, Kristina Janno, Epp Jõgiste

Sotsiaaltöötaja IV (taastõendus)

Anneli Ritsing

Sotsiaaltöötaja puuetega inimeste hoolekandes IV

Marina Gorbunova, Karmen Pruul

Sotsiaaltöötaja V

Dei Stein, Heli Joon

Professor Taimi Tulva – otsinguvaim on sotsiaaltöö lahutamatu osa¹

*30. aprillil tähistas Tallinna Ülikooli akadeemiline pere konverentsiga „Sotsiaaltöö ajapeeglis” sotsiaaltöö instituudi professori, sotsiaalteaduste doktori Taimi Tulva tööjuubelit – 40 aastat Tallinna Ülikoolis töötamist, neist 17 sotsiaaltöö professorina. Käesolev kirjutis avab Tallinna Ülikooli rektori professor Rein Raua poolt Eesti sotsiaaltöö grand old lady-ks tituleeritu vaateid täna kirgi kütvatele aktuaalsetele teemadele. Professor Taimi Tulvaga vestles sotsiaaltöö doktorant **Koidu Saame.***

¹Intervjuu põhiosa on varem ilmunud Tallinna Ülikooli Uudiskirja Persooni rubriigis (14.05.2010)

Professor Taimi Tulvat on kolleegid iseloomustatud mitmel värvikal viisil, nagu näiteks: igiliikur (dotsent Anne Tiko), rahvusvahelise kogemuse maaletooja (professor Mati Heidmets), ideederikas (kasvatusteaduste doktor Kimmo Harra Soomest), nõudlik, nalja mõistev ja uuega alati kaasa minev (kolleeg Helena Angerjärvi). Emeriitprofessor Ülo Vooglaid on Eesti sotsiaalteaduste taset analüüsides tõstnud eriliselt esile asjatundlikena professor Taimi Tulva osalusel teostatud ühiskonnateaduslikke uuringuid (Riigikogu Toimetised, 2004).

Professor Tulva, Teie vastilmunud raamatu „Ajapeegel. Kõik on seotud kõigega”² sissejuhatavast osast leiab lugeja Doris Kareva luuletuse katke „Aeg, sina üürrike ja üllatuslooline – elu ei ole lugu, vaid lootus ja loomine”. Millised isikud, tegurid ja protsessid on loonud Teie elu?

Kindlasti minu vanemad, kes suunasid mind ja minu kahte õde maast madalast. Nad andsid meile kaasa ja muutsid omaseks elu põhiväärtused – aususe, austuse ja lugupidamise kõige elava vastu. Tugevalt on mind mõjutanud kodu Võrumaal ja tihe kokkupuude maaelu, loomade ja loodusega. Olulisteks isiksusteks pean oma esimest õpetajat Asta Verit ja direktor Arkaadi Reigot. Lugemisvaraga varustas mind kohaliku kooli raamatukogu juhataja. Lugesin lapse ja noorena igal võimalikul ja mittevõimalikul hetkel – muuseas oleksin teki all küünlaga raamatuid uurides peaaegu kodumaja põlema pistnud.

Kuidas kujunes Teis valmisolek ja soov minna õppima sotsiaaltööd?

Tegelikult kujunes see olude sunnil, ajendatult tollase TPedI rektori palvest asuda sotsiaaltöö eriala ette valmistama. Sellega seoses tuli asuda tegelema valdkondlike teadmiste omandamisega. Kindlasti ei olnud mul alguses suurt soovi eriala vahetamiseks, kuid hiljem olen selle muutusega väga rahule jäänud. Seda enam, et sotsiaaltöö mahutab endasse ka eelkoolipedagoogika valdkonna, mida olen pikka aega väga südamelähedaseks pidanud.

Kuidas jõudsite sotsiaaltöö õpetamiseni?

Jõudsin sotsiaaltöö õpetamiseni vajaduse tõttu. Ei ole võimalik luua eriala ise sellesse panustamata, kõrvalt vaadates. Algas sihiteadlik osalemine täiendkoolitustes, mida õnneks pakuti sellel ajal palju. Kõigepealt tuli endale selgeks teha sotsiaaltöö põhitõed, teooriad ja meetodid ning viisid aine õpetamiseks tudengitele. Metoodilise materjali ettevalmistamine toimus paralleelselt õppetööga. Doktoriõppe läbisin Soomes, kus kaitsesin ka 1995. aastal väitekirja Eesti sotsiaaltöö kujunemise teemal. Sotsiaaltöö ja kasvatusteadused, milles kaitsesin kraadi 1976. aastal, on üksteist täiendanud.

Milline oli Teie esialgne ettekujutus sotsiaaltööst? Kuidas on see ajas muutunud?

Esialgne ettekujutus sotsiaaltööst oli üsna ähmane ja seostus eelkõige erialaga tihedalt seotud sotsiaalpedagoogikaga. Nägin sotsiaaltööd aitamistööna, mille tegemiseks vajatakse teadmisi, oskusi ja head inimese psüühika tundmist.

Ajas on see kujutluspilt märkimisväärselt muutunud, eelkõige sotsiaaltöö rahvusvahelistumise valguses. Sotsiaaltööteaduses on rõhuasetus kandunud seoste ja vastastikuste mõjude paljususe uurimisele. Praktilises sotsiaaltöös kasvab vabatahtliku töö osakaal ja tähtsus.

Nimetasite esimesena end mõjutavate teguritena vanemaid ja kodu. Milliseid mõtteid tekitab Teis põlvkondadevaheliste sidemete seis tänapäeval?

Olukord on nukker – sidemed on haprad, vastastikust aktsepteerimist ja austust on liiga vähe. Imetlen ja väärtustan viimasel ajal levima hakanud oma sugupuu uurimise tradit-

²Raamatututvustust vt lk 33.

siooni, mis liidab noori ja vanu. Kindlasti soovin sellega ka ise tõsisemalt tegelema hakata. Aga üldine seis põlvkondade vahel ja põlvkondade sees on murettekitav – lapsed on jäetud omapäi, vanematel on kiire, teineteise kõrval elatakse üksteisest mööda, ühiseid ühendavaid hetki on vähe. Põlvkondadevahelise sideme tihendamine ja alalhoidmine peaks toimuma alates lapse sünnist. Perekonnalugude tutvustamine võimaldab noorel inimesel tunda, et enne teda on midagi suurt ja tähtsat olnud. Et igaühel, nii vanal kui noorel, on oma kindel koht, ta on lahutamatu osa perekonna võrgustikust. Omavaheline side, vastastikune austus loob aluse eesmärgipäraseks elu ja saavutusvajaduse tekkeks ning selle teisi arvestavaks realiseerimiseks. Perekond loob aluse eluviisi kujunemisele – tänapäevases elus pean esmatähtsaks tervist ja tervisekäitumist. Hakkamasaamise, edukuse ja eneseteostuse aluseks on kindlasti ka koormustaluvus.

Miks on sotsiaaltöös inimestevahelised suhted niivõrd tähtsad?

Eelkõige on ootuspärane, et iga inimene omab temale olulistest isikutest koosnevat suhtevõrku. Loomulikult esineb situatsioone, mil selline lähivõrgustik puudub või ei toimi, ja sel juhul võib kontaktisikuks kujuneda sotsiaaltöötaja. Sotsiaaltöö kui koostööl põhineva professioni võtmeteguriks on sotsiaaltöötaja suhtlemisoskus. See loob eeldused tõhusaks klienditööks ning ametnikevahelise võrgustikutöö koordineerimiseks. Toimiva tugivõrgustiku kaudu saab toetada kliendi pürgimist iseseisvuse poole, enese väärtustamist ja toimetulekut laiemalt.

Mida peaks tänapäeva inimene veel oma juurte ja võrgustiku kõrval mõistma, uurima ja hoidma, et praeguses kiirelt muutuv maailmas edukalt toimida?

Võtmesõnad on kahtlemata leplikkus koos eneseksjäämise julgusega, vastastikune arvestamine ja vastutulelikkus. See ei pea väljenduma tingimata suurtes tegudes. See ilmneb juba selles, kui noor inimene pakub ühistranspordis eakale istet või eakas tõuseb bussis, et loovutada istekoht raske koolikoti või muusikainstrumentidega lapsele. Vastastikust märkamist ja hoolivust on väga vaja põlvkondadevaheliseks sidususeks ja koostöömimiseks. Võimsaks ühiskondlike hoiakute kujundajaks on meedia. Selle valdkonna eetilisus ja teadlik ühiskondliku sidususe toetamine on määrava tähtsusega. Hüüdlauseid „Märka last!“ ja „Märka eakat!“ koos hooliva suhtumisega neisse sihtgruppidesse peaks teadvustama ja väärtustama.

Mida on eakatega seotud otsuseid tehes, eakatega koos ühises kogukonnas toimides kindlasti vaja arvestada?

Oluline on näha eakat tervikuna, iga inimese sotsiaalset, vaimset ja füüsilist toimetulekut arvestades. Tähtis on toetava lähivõrgustiku olemasolu ja sotsiaalsed suhted. Kui varemalt tähtsustati geneetilisi eeldusi ja mõjureid, siis tänapäeval teaduslikud uuringud toovad nende kõrval aina rohkem välja sotsiaalseid aspekte – toetavad suhted, vaimne- ja füüsilise tervis ning sisemine tasakaal mängivad toimetuleku ja elukvaliteedi puhul märkimisväärset rolli.

Hetkel on avalikkuses kirgi kütvaks teemaks vanaduspensioniiiga. Kuivõrd näete poliitiliste otsuste ja tegevusplaanide taga teaduslik-tõendus põhise lähenemise rakendamist?

Ühiskonnas on tõepoolest tekkinud diskussioon vanaduspensioniea põhjendatud määramise küsimuses. Milline peaks olema sobiv vanus ning milline on seejuures pensionini elanud inimese elukvaliteet? Kuna iga inimene on ainukordne, siis tema toimetulekus ja elukvaliteedis saavad määravaks tema isiksuslikud omadused, aga ka elukogemus. Minu seisukoht on, et kindlasti teatud osa elanikkonnast on motiveeritud töötama

vanaduspensionieani, olema vaimselt ja füüsiliselt aktiivne. Siiski peaks vanemaealisena töötamine olema valikuline – kes soovib, see töötab. Otsustavaks saab kahtlemata see, kas vanem inimene suudab olla konkurents- ja töövõimeline, ergas ning motiveeritud.

Kindlasti tuleks lähtuda inimese elutingimustest, suhetest, toimetulekuvõimest, tervisest. Oluline on tunda ja kontekstipõhiselt arvestada välismaa praktikaid, õppida teiste kogemustest ja õppetundidest. Omaette väärtuseks on kohalikud projektid ja uuringud. Näiteks on Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi eestvedamisel töös INTERREG IV A programmi raames elluviidav projekt „Omastehooldajate ja hooldatavate toetamine Eestis ja Soomes”. Selle projekti käigus teostatakse uuringuid, korraldatakse koolitusi ning esitatakse tõendus põhiseid ettepanekuid valdkonna sisuliseks arendamiseks.

Milline laiapõhjalisem väärtus on sotsiaaltöö valdkonnas teostatavatel uuringutel?

Uuringud annavad tervikliku tõendus põhise teadmise, aga ka konkreetseid juhiseid praktikas kasutamiseks. Sotsiaalteadustele on iseloomulik uuringute pigem kvalitatiivne iseloom. Sügavamaid järeldusi, üldistusi ja reaalseid väljundeid sotsiaaltööteadusesse ja sotsiaalpoliitikasse võimaldavad anda põhjalikud magistriuurinud, kuid üldjuhul kujuneb arvestatav kvaliteet suuremate projektide ja doktoriõppe uurimuste tasandil. Järjest olulisemaks on muutunud praktikute ja teoreetikute koostöö. Eestis on see üsna ladusalt teostatav, kuna oluline osa praktikutest on Tallinna Ülikoolis ühtsetel alustel õppinud, kindla väärtussüsteemi omaks võtnud ja omavahel koostöös.

Kuidas hindate kolmeastase bakalaureuseõppe läbinud üliõpilase valmisolekut tööturul toimetulekuks?

Ilmtingimata pean oluliseks viieaastast õpet. Tegelikult eeldab ka Bologna kõrgharidusruum sotsiaaltöötajalt erialast magistrikraadi. Teatavasti toimub magistriõppes erialasisene spetsialiseerumine – Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudis on võimalik valida näiteks vaimse tervise ja rehabilitatsiooni või gerontoloogilise sotsiaaltöö vahel. Saab keskenduda ka lastekaitsele, peretööle ja koolisotsiaaltööle. Sotsiaaltöötaja ettevalmistus peab olema piisavalt laiapõhjaline ja teisalt piisavalt spetsiifiline. Sotsiaaltöö on eriala, mis uurib muutsi ühiskonnas, märkab neid ning paindlikult ja efektiivselt reageerib muutustele.

Sotsiaaltöö tudengid on igipõliselt mõtisklenud teooria ja praktika vastastikuse suhestumise teemal. Milline on Teie seisukoht?

Piisav teoreetilise teadmise baas on praktiku parim abiline. Muuhulgas oleme asunud arendama praktikajuhendajate koolitamist, et tagada praktika, mis tugineb teoreetilistele ja pedagoogilistele lähtekohtadele.

Millisesse etappi on jõudnud Eesti sotsiaaltöö?

Usun, et stabiliseerunud arengujärku. Seda eriala on meie ühiskonnas hakatud märkama ja sotsiaaltöötaja otsustustega arvestatakse. Kui sotsiaaltöö algusaastal (1991) oli juhtmõtteks üldine maailmaparandamine, siis nüüd oleme jõudnud väiksemate murede märkamise faasi.

Nii näiteks tegelesime varem vaesuse küsimuse kui niisugusega, nüüdseks oleme aga jõudnud kontekstitundliku võlanõustamise ja kogukonnas elava puudega inimese toetamise probleemideni. Valupunktid kerkivad esile ühiskonna arengut jälgides.

Sotsiaaltöö peabki ühiskonda teraselt jälgima, et õigesti reageerida. Iialgi ei saa sotsiaaltöö kohta öelda, et nüüd on eriala saavutanud küpsuse, on nõ valmis. Otsinguvaim on selle eriala lahutamatu osa. Valupunktide märkamine ja reageerimine peab toimuma koostöös,

nii horisontaalselt kui vertikaalselt. Täna püsib arengu keskmises klienditöö uurimine ja täiendamine, selgeks on saanud projektitöö oskused ja uutele probleemidele lahenduste leidmiseks vajalike teenuste väljatöötamine. Rõõm on tõdeda, et tänapäeva noortel on erakordselt suur huvi sotsiaaltöö eriala õppimise ja valdkonna arengusse praktilise panustamise vastu.

Mille järgi teete kindlaks arendamist vajavad teemad?

Teemad määravad end ise, kerkides üles „elust enesest”, ühiskonnas parajasti kirgi üles kütvatest probleemidest ning instituudi uurimisrühmade suundadest. Sageli toovad tudengid endaga kaasa olulised teemad, mille uurimisega on juba alustatud või on asjakohane alustada.

Millised on Teie jaoks olnud eriliselt huvitavad uurimisteemad?

Isiklikult on mind köitnud lapse kasvukeskkond, lastekaitse ja võrgustikutöö ehk teisisõnu peretöö ja lapse heaolu küsimused. Teisalt pakub mulle huvi ka gerontoloogiline sotsiaaltöö, eakate heaolu ja toimetulek, eriti üksi elavate eakate toetamise võimalused ja põlvkondadevahelise sidususe problemaatika. Minu tähelepanu köidab ka sotsiaaltöötaja arendamise temaatika, mis nõuab sotsiaaltöökoostöö võrdlemist eri riikides ja piirkondades.

Milliseks kujuneb Eesti sotsiaaltöö tulevik?

Tulevikule mõeldes on esmajoones oluline tunda selle piirkonna konteksti, rahvust ja kultuuri, kus sotsiaaltööd tehakse. Kindlasti on oluline näha sotsiaaltööd kui tervikut. Tuleb arvestada ka riigi majanduslikku olukorda. Sotsiaaltööd iseloomustab ka tulevikus loovus, leidlikkus, avatus, paindlikkus, mis võimaldavad olemasolevaid ressursse efektiivselt kasutada ja vahel imekspandavalt väikeste kulutustega vajalike tulemusteni jõuda.

Kuidas on Teil mitmel rindel aktiivselt tegutseva naisteadlasena õnnestunud ühitada töö ja pereelu?

Teekaaslastel peab olema sama mõtte- ja väärtustemaailm, nad peavad olema vastastikku mõistvad ja arvestavad. Teist inimest enda kõrval tuleb hoida ja väärtustada, olla salliv. Isiklikult olen töö ja pereelu ühitanud põhimõttel: „üht tööd tehes puhkan teisest.” Mind on rikastanud suvekodus tegutsemine. Oluline on enda tasakaalus hoidmine. Ka teadusuuringud kinnitavad, et aktiivsus ja entusiasm pikendab eluiga, seda tasub teada ja ka enda puhul rakendada. Kindlasti hoiab mind virgena tihe suhtlemine noorte ja nooruslike inimestega. Kohati olen noorte (keele)maailma niivõrd sisse elanud, et eakaaslased ehmatavad lausa ära (*professor Taimi Tulva naerab siiralt ja südamest*). Tuleb leida asjades positiivset, olla töökas ja väärtustada tervist. Vaja läheb teatud annus iseeneseks jäämise julgust ja pidevat enesetäiendamist. Tegutsemisvõime ja -tahe, sihikindlus, positiivne minapilt, tahe luua ja olla valmis muutustele reageerimiseks – need on minu jaoks väärtuslikud märksõnad.

Mida peab tänapäeva inimene ajapeeglisse pilku heites tähele panema, et olla tänases maailmas nõ jätkusuutlik?

Märkimisväärse kohal on oskus märgata, kes sa oled ja millised on sinu suhted tudengite ja kolleegidega. Hea kolleeg Voldemar Kolga on öelnud, et tänapäeval näeb ajapeeglist väga paljudel juhtudel postmodernistlikule maailmale omast eneseimetlust ja individualismi. Ise olen püüdnud olla mõistev ja mõistetav, arvestanud iseenda ja teistega ning üritanud reageerida muutustele paindlikult, nii saame julgelt ja rõõmsalt edasi minna.

Mida sooviksite öelda sotsiaaltöötajatele, endistele ja praegustele üliõpilastele?

Julgustan neid püüdlema enesetäiendamise poole, sest sotsiaaltöö jätkusuutlikkuse aluseks on kohanemisvõimeline ja muutustega toime tulev sotsiaaltöötaja, kes omab nõustamiseks-jõustamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Kindlasti ei tohi sotsiaaltöötaja ära unustada tervist – oma tööväime eest tuleb hoolt kanda.

Aitäh intervjuu eest!

Professor Taimi Tulva „Ajapeegel. Kõik on seotud kõigega” (2010).

Teose pealkiri on kantud sotsiaaltöö lähtekohtadest, ehk Taimi Tulva sõnadega: „Olen ikka rõhutanud, et me kõik oleme omavahel seotud, ja kuigi meie ühiskonnas esineb rohkesti enesekesksust, tuleb sellest hoolimata nii töövahekordades kui ka isiklikus elus endale aru anda, et kõik me oleme teiste inimestega ühenduses ja üksteisest sõltuvad”.

Autor käsitleb sotsiaaltöö eriala kujunemist aastatel 1990–2010 kolme etapina, mille läbimise käigus on jõutud sotsiaaltöö esimese akadeemilise õppekava väljatöötamisest kaasaegse tegevuse märksõnadeni: õppe- ja teadustegevuse arendamise, teaduspotsiaali laienemise, rahvusvahelistumise ja erialase täiustumiseni.

Taimi Tulva on lähtunud ühelt poolt tõendus põhisest materjalist ja arhiivileidudest. Teisalt toetub ta tugevalt töö- ja mõttekaaslaste intervjuudele, rikastades konkreetseid fakte emotsionaalsete meenutustega.

Raamatu ilmumine sai teoks MTÜ Lastekaitse Liidu ja Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituudi kolleegide koostöös.

Raamat „Ajapeegel. Kõik on seotud kõigega” on müügil MTÜ Lastekaitse Liidu veebipoes www.lastekaitse.ee.

Koidu Saame

Eesti tööturu- ja sotsiaalpoliitika analüüs OECD-lt

Katrin Höövelson
Riigikantselei strategiabüroo nõunik

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) üks peamisi tegevussuundi on kõrgetasemeliste majandusanalüüside koostamine ning riikide parimate praktikate vahendamine, et aidata kaasa üldisele maailmamajanduse arengule.

Eesti liitumisprotsessi perioodil koostas OECD põhjaliku Eesti tööturu- ja sotsiaalpoliitika analüüsi, et võrrelda Eesti sotsiaalsüsteemi teiste riikidega ning tuua välja selle tugevad ja nõrgad küljed. Raporti näol on tegemist viimaste aastate ühe põhjalikuma Eesti tööturu- ja sotsiaalpoliitika analüüsiga. Alljärgnevalt peamised OECD tähelepanekud ja esitatud soovitused.

Tööjõu kõrge potentsiaal

Analüüsis rõhutatakse positiivsena Eesti tööturu olukorra järjepidevat paranemist ja suurenevat tööhõivet kuni 2008. aasta majanduskriisini. Eesti töötajatele on iseloomulik suhteliselt kõrge keskmine haridustase. Meie töötajate võimekus ja haridustase on aga kõrgem, kui seda võimaldab realiseerida praegune majanduse struktuur. Raportis märgitakse, et Eesti töökohtade struktuur sisaldab 25% lihtteid, samas kui OECD keskmine on 18%. Seega

on Eestil head eeldused teadmismahukate töökohtade tekkimiseks.

Turvaline paindlikkus tööturul

Raportis tunnustatakse 2009. aastal läbi viidud tööturureforme ja eriti uue töölepinguseaduse jõustumist, mille tulemusena muutus tööturg oluliselt paindlikumaks. Reformide tulemusena kahanes Eesti tööturu jäikuse indeks 6-palli skaalal varasemalt 2,4-lt 1,65-ni, seejuures OECD keskmine on 2. Paindlik tööturg võimaldab ettevõtetel paremini kohanduda muutuvate majandustingimustega ning toetab kiiret töökohtade loomist majanduskasvu taastumisel.

Tööturu turvalise paindlikkuse (ingl k *flexicurity*) kontseptsiooni täielikuks rakendamiseks soovib OECD aga veelgi suurendada töötajate kaitstust tööturul.

Eelarvevõimaluste paranedes tuleks analüütikute hinnangul eelkõige laiendada töötuskindlustushüvitise saajate ringi ja tõsta töötutoetust.

Raportis leitakse, et tänase töötuskindlustushüvitise suurus on sissetuleku netoasendusemäära poolest võrreldav OECD riikide keskmise tasemega ja otsest vajadust selle

tõstmiseks tänastes tingimustes ei ole. Suuremaks probleemiks on asjaolu, et töötuskindlustushüvitisele kvalifitseerub vaid ligikaudu kolmandik registreeritud töötutest. Ülejäänute sissetuleku moodustab kas 1000-kroonine töötutoetus või puudub sissetulek üldse. Seetõttu soovitatakse lühendada töötuskindlustushüvitise saamiseks nõutavat kindlustusmaksete perioodi tänaselt 12 kuult 6 kuuni, mis annaks suuremale arvule töötutele õiguse töötuskindlustushüvitisele ja suurendaks inimeste sotsiaalse kaitse taset töötuse perioodil.

Lisaks tuuakse probleemina esile töötutele suunatud toetuste administreerimine erinevate ametkondade vahel. Praegu saavad paljud töötuna registreeritud inimesed lisaks Töötukassa poolt makstavale töötutoetusele ka kohalike omavalitsuste poolt makstavat toimetulekutoetust. Kuna toimetulekutoetus ei ole otseselt seotud töötute töötusaktiivsusega, siis on kohalike omavalitsuste motivatsioon toetuse saajaid aktiveerima ja tööturule suunata suhteliselt madal. Nii satuvad kõige enam motiveerimist ja toetust vajavad töötud kahe ametkonna vahele, mis kokkuvõttes ei erguta inimesi töötusaktiivsusele ning suurendab riigi kulutusi ja toetuste süsteemi ebaefektiivsust.

Olukorra lahendamiseks soovib OECD tõsta töötutoetuse määra sellise tasemeni, kus töötutel kaoks vajadus täiendava toimetulekutoetuse järele töötutoetuse saamise ajal. Sellega koonduks töötutega tegelemine senisest rohkem Töötukassasse ning kaoks ära toetuse erinevate liikide ebaefektiivne kombineerimine. Lisaks saavutatakse sellega toetuste täpsem suunamine.

Raportis rõhutatakse vajadust siduda omavahel tugevamini toetuste maksmine ja inimeste töötusaktiivsus. Seega on

suuremate toetuste maksmise eelduseks tõhusam järelevalve töötute töötusaktiivsuse üle.

Inimestele elamisväärse sissetuleku tagamiseks soovitatakse lisaks töötutoetusele tõsta ka toimetulekutoetuse määra. Samas nähakse eelarvevõimalusi arvestades ette ka potentsiaalsed toetuste tõstmise allikad. Lisavahendite allikateks võiks OECD hinnangul olla näiteks esimesele pensionisambale lae kehtestamine, töötuskindlustushüvitisele ja vanemahüvitisele madalama maksimummäära kehtestamine ja inimese individuaalsetest vajadustest lähtuva toetusüsteemi laialdasem rakendamine. Pakutud võimalused vajavad kindlasti täiendavat rakendatavuse analüüsi Eesti vastavate valdkondade ekspertide poolt.

Tööturumeetmete pakkumise võimekus

Analüüs annab positiivse hinnangu 2009. aasta mais toimunud Tööturumeti ja Töötukassa liitmisele üheks organisatsiooniks ning raportis tunnustatakse selle tagajärjel suurenenud aktiivse tööturupoliitika rakendamise võimekust. Samas leiab OECD Eestit teiste riikidega võrreldes, et töötute ja töötusaktiivsete abistamiseks on vaja Töötukassa administratiivset suutlikkust veelgi tõsta. Praeguses kõrge tööpuiduse olukorras on oluline tegelda inimeste aktiveerimisega, et vältida olukorda, kus suur hulk inimese kaotab igasuguse kontakti tööeluga ja jääb pikaajaliselt töötuks.

Aktiivsete tööturumeetmete valik Eestis sarnaneb enamiku OECD riikidega, kuid nende rahastamine SKP-st on viis korda madalam. Lisaks saab Töötukassa vahendusel töötute teenuseid võrdlemisi väike osa töötutest. Teisalt märgitakse analüüsis, et aktiivsete tööturumeetmete suuremahuline pakkumine

on otstarbekas ainult siis, kui neid pakutakse sihipäraselt ning suudetakse meetme rakendamist jälgida ja nende efektiivsust süsteemselt hinnata. Seega soovib OECD esmalt optimeerida Töötukassa tööprotsesse ning suurendada selle administratiivset suutlikkust nii personali kui kaasaegsete IT-lahenduste osas. Alles seejärel on otstarbekas aktiivsete tööturumeetmete mahtu oluliselt suurendada.

Sotsiaaltoetuste piisavus ja vaesuse vähendamine

OECD hinnangul on Eesti sotsiaalkaitsesüsteem hästi arenenud, kuid mitte eriti helde ning sisetulekuid elanikkonna eri gruppide vahel ümberjagav. Positiivsena tõstetakse esile viimasel kümnendil aset leidnud pidevat elanikkonna sisetulekute kasvu ja eba võrdsuse vähenemist. Raportis tunnustatakse Eesti pensionisüsteemi finantsilist jätkusuutlikkust, mis on vaatamata üldisele rahvastiku vananemise trendile parem, kui paljudes teistes riikides.

Samas elab 39% praegustest pensionäridest vaesusriskis, kuna kolmesambaline pensionisüsteem tänaste pensionäride puhul veel täielikult ei rakendu ning nende pension enamasti ei sõltu varasemate sisetulekute suurusest. Seetõttu soovitatakse majanduse taastumise ja eelarvevõimaluste paranemise korral pöörata suuremat tähelepanu eelkõige meetmetele, mis vähendavad pensionäride sattumist vaesusriski. Vanaduspensionide netoasendusmäär on viimastel aastatel olnud 40–42% keskmisest palgast, mis on mõnevõrra madalam OECD riikide omast. Samas on juba näha olukorra paranemist. Seoses pensionide tõusu ja keskmise palga langusega tõuseb prognooside kohaselt 2010. aasta vanaduspensionide netoasendusmäär juba 50%-ni keskmisest palgast, mis on Eesti kõigi aegade kõrgeim.

Arvestades demograafilistest muutustest tulenevat tööjõu vähenemist, soovitatakse raportis kaaluda ka eelpensionide süsteemi atraktiivsuse vähendamist. Praegu väheneb saadava pensioni suurus 4,8% iga varem pensionile jäädud aasta eest. Motiveerimaks inimesi kauem töötama võiks eelpensionide puhul saamata jäävat pensioniosa veelgi suurendada. Ühtlasi aitaks see katta pensionisüsteemi suurenevaid kulusid. Samuti peab OECD ebaotstarbekaks nõukogude aja pärandina säilinud soodus- ja eripensioniskeemide jätkuvat rakendamist.

Kokkuvõte

OECD analüüsi tugevuseks on asjaolu, et Eesti tööturu- ja sotsiaalpoliitika arengut ei vaadelda omaette isoleeritud valdkonnana, vaid see asetatakse riigi üldisesse makromajandus- ja eelarvepoliitika konteksti. Lisaks kasutatakse analüüsi võrdlusbaasina teiste OECD liikmesriikide näitajaid ning soovituste tegemisel tuginetakse juhtivate OECD riikide pikaajalistele kogemustele, mis annab raportile suure lisandväärtuse.

Kokkuvõttes tõdeb OECD, et Eesti võimalused jõuda samale tasemele juhtivate OECD riikidega sõltuvad suuresti sellest, kui kiiresti ja efektiivselt me suudame oma inimressurssi ümber suunata kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvatele ja suuremat lisandväärtust loovatele töökohtadele. Selle saavutamiseks on võtmetähtsusega inimeste oskuste arendamine ja kooskõlla viimine tööturu vajadustega.

Raportis esitatud Eesti tööturu- ja sotsiaalpoliitika analüüs ja teiste OECD riikide kogemustel põhinevad soovitused on kindlasti väärt põhjalikku kaalumist, et neid Eesti jaoks parimal ja sobivaimal viisil ellu rakendada.

Sotsiaalõiguse kodifitseerimisest

Mari-Liis Aasamets
sotsiaalseadustiku töögrupi liige,
justiitsministeerium

Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava programmi „Parema õigusloome arendamine” raames alustati justiitsministeeriumi eestvedamisel 2008. aastal sotsiaalõiguse kodifitseerimist. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis aastateks 2007–2011¹ seati eesmärk välja töötada sotsiaalseadustik.

Kodifitseerimine – mis see on

Aktiivne õigusloome paljudes valdkondades on kaasa toonud olukorra, et üht ja sama valdkonda reguleerivad sätted on laiali arvuks õigusaktides. Pealegi on need sätted sisuliselt ja terminoloogiliselt ebaühtlased ning mõnigi kord lausa vasturääkivad. Seetõttu on õigusakte raske rakendada, rääkimata sellest, et inimene kaotab säärases rägastikus orienteerumisvõime.

Et asjas selgust luua ja anda kõigile võimalus saada kehtivast õigusest ülevaade, tuleb ühe valdkonna õigusaktid ja sätted ühtsete põhimõtete järgi läbi töötada ja koondada kavakindlalt ühte seadustikku. See ongi kodifitseerimine ehk koodeksi (eestikeelse sõnaga seadustiku) loomine. Seda tehes analüüsitakse ka seda, kuidas õigus on päris elus toimunud, ja püütakse seda võimaluse korral lihtsustada.

Õigusvaldkonnad on enamasti vägagi mahukad ja nende põhjalik tundmine nõuab eriteadmisi. Sestap jagatakse seadustik kaheks: üldosa, mis kätkeb põhimõtteid, keskseid mõisteid, menetlusreegleid jms, annab ülevaatliku pildi kogu õigusvaldkonna seostest ning inimese peamistest õigustest ja kohustustest; spetsiifilisem õiguskorraldus (nt mõne toetuse või teenuse osutamise tingimused) on kirjas seadustiku eriosas.

Kodifitseerimise üks eesmärke on selgema ja seega ka kättesaadavama õiguse kaudu parandada üldist õigusteadlikkust, mis omakorda lihtsustab õiguspraktikat ja laseb ühiskonnal sujuvamalt toimida.

Justiitsministeeriumi juhtimisel korrastatakse sotsiaalõiguse kõrval veel keskkonna-, ehitus- ja planeerimis- ning majandushaldusõigust.

Mida sotsiaalseadustikuga reguleeritakse

Sotsiaalseadustik peab reguleerima sotsiaalsete õiguste tagamist avaliku võimu poolt. Nende õiguste tagamine tähendab ennetada, kõrvaldada või vähendada sotsiaalseid riske eelkõige töötuse, haiguse, emaduse, ajutise ja püsiva töövõimetuse, vanaduse, toitja kaotuse, laste kasvatamise, kuriteoohvriks langemise, sotsiaalse erivajaduse ja toimetulekuraskuste korral.

¹Kodifitseeritavad valdkonnad on nimetatud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis aastateks 2007–2011 (p-d 2.13, 18.4 ja 18.8).

Et leida loetletud teemade ühisosa, tuleb analüüsida järgmisi seadusi: töötuskindlustuse seadus, tööturuteenuste ja toetuste seadus, ravikindlustuse seadus, riikliku pensionikindlustuse seadus, riiklike peretoetuste seadus, vanemahüvitise seadus, elatisabi seadus, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus, ohvriabi seadus ja sotsiaalhoolekande seadus.

Kuna sotsiaalkaitse sõltub suuresti ühiskondlikest ja majanduslikest oludest, need on aga muutlikud, siis tuleb ka sotsiaalõiguse sätteid üsnagi tihti muuta. Seetõttu on eriti tähtis koondada sotsiaalõiguse üldossa püsivamat laadi põhimõtted, mis toetavad valdkonna arendamist ühtsetel alustel. Sotsiaalõiguse üldnormid on olemas näiteks Lätis, Saksamaal, Austrias, Šveitsis, Prantsusmaal, Luksemburgis, Hispaanias; Rootsis peaks seadustik jõusuma järgmisel aastal.

Inimkeskne vaade

Sotsiaalõiguse kodifitseerimisel püütakse asetada keskmesse eelkõige inimene, kellele sotsiaalne kaitse mõeldud on: õigusnorme sõnastades ei tehta seda riigivõimu positsioonilt, vaid lähtekohaks on inimene ning tema õigused ja kohustused.

Sotsiaalõigus on üks komplekssemaid ja mahukamaid õigusaruseid, mis kipub teistest kergemini ebaülevaatlikuks muutuma.² Piisab põgusast pilgust kodifitseeritavatele õigusaktidele, et näha, kui kirev on avanev pilt: erinev on regulatsioonide ülesehitus, keelekasutus ja normitehnika.

Inimese õiguste kaitse seisukohalt tähtsad sätted paiknevad kord selgelt väljatooduna eraldi paragrahvis, kord peidetuna hoopis teisiti pealkirjastatud paragrahvi lõigetes. See kehtib näiteks isiku muutunud asjaoludest teatamise kohustuse kohta (võrdle nt TKindIS § 14, TTTS § 5, RPKS § 25 lg 2, PISTS § 20 lg 7, RPTS § 29 lg 1, VHS § 5 lg 5, ElatisAS § 9, SHS § 11²⁰). Tavaline on, et samasisulised sätted on kord seaduses, kord määruses. See on vaid üks näide.

Seadustikku luues vaadatakse üle põhjendamatud erinevused mitmesuguste toetuste ja teenuste menetlemisel (nt kohustus teatada muutunud asjaoludest kas viivitamatult, kümne või viieteistkümne päeva jooksul; erinevad vorminõuded jne), püütakse leida võimalusi vabanemiseks tarbetutest bürookraatlikest nõuetest ja lihtsustada inimese asjaajamist riigiga. Siiski on selge, et nii keerukat valdkonda kui sotsiaalkaitse ei anna ei õiguslikult ega ülesehituslikult lõpmatult lihtsustada. Paratamatult vajab inimene selles orienteerumiseks ka abi. Selle nimel on kavas analüüsida näiteks nõustamise ja selgitamise praktikaid esmatasandi klienditöös, täpsustada vastutusalasid juhtumikorralduse meetodi rakendamisel, parandada asutuste koostööd ning andme- ja infovahetust.

Praegune seis ja edasised plaanid

Sotsiaalseadustiku töөрühmal valmis möödunud aasta juunis üldosa võrdlev õigusanalüüs, mis kiideti heaks huvirühmade esindajatest koosnevas kodifitseerimiskomisjonis. Järgmise aasta alguseks on kavas välja töötada sotsiaalseadustiku üldosa esimene versioon. Sotsiaalministeeriumi juhtimisel on asutud ette valmistama ka mitme sotsiaalseadustiku eriosa analüüsi. Sotsiaalseadustiku projekt on kavas lõpule viia aastaks 2013. See võib näida kauge tähtjana, kuid kvaliteetne õigusraamistik eeldab põhjalikku eeltööd. Ainult nii võib pikemas perspektiivis tagada sotsiaalõiguse tasakaalustatud arengu.

²J von Langendonck, *Simplification of social security and the purpose of social security teases*: J.D. Kremelis (toim). *Simplification and Systematisation of Social Protection Rules*. Athens, 1996, lk 48; samuti H. Zacher, *Methodische Probleme des Sozialrechtsvergleichs*, lk 32.

Puuetega täiskasvanute ja nende pereliikmete uuring 2009

Tiina Linno

sotsiaalministeeriumi sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakonna nõunik, uuringuprojekti juht

Sotsiaalministeerium viis 2009. aastal Euroopa Sotsiaalfondi projektina läbi „Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuringu”, mis käsitles kahte teemat. Esmalt 16-aastaste ja vanemate ehk täiskasvanu puuetega inimeste toimetulekut, kordusena samalaadsele uuringule 2005. aastal. Teiseks koguti infot puudega inimest peamiselt abistatavatel või hooldatavatel pereliikmetelt selle kohta, milline on abistamise-hooldamisega kaasnev koormus ning milliseid teenuseid nad vajaksid selleks, et püsida nii tööturul kui leida piisavalt aega ka enda jaoks¹.

Sotsiaalministeeriumi veebilehelt on võimalik lugeda põhjalikku ülevaadet uuringutulemustest, järgnev on lühikokkuvõte 2009. aasta uuringu olulisematest teemadest ning muutustest võrreldes 2005. a uuringuga.²

Puuetega inimesed Eestis

Puuetega inimeste arv on viimastel aastatel järjepidevalt kasvanud. Võrreldes 2005. aastaga, kui Eestis oli ca 113 000 puudega inimest, tõusis see arv 2009. aastaks ca 119 200ni ehk 5,5% võrra.³ Puuetega inimeste osakaal kogurahvastikust* on seejuures kasvanud 0,5%, olles 2006. a 8,4% ning 2009. aastal 8,9% Eesti elanikkonnast. Puuetega inimeste osakaal hakkab oluliselt kasvama alates 55. eluaastast, moodustades ligi 10% kõigist 55–59-aastastest, ligi 20% kõigist 60–64-aastastest ning 40% kõigist 75-aastastest ja vanematest Eesti elanikest. Valdav osa (80%) puuetega inimestest on niisiis 50-aastased või vanemad.

Kõige rohkem ehk veidi üle poole on raske puudega inimesi, järgnevad keskmine ja sügav puue. Mõnda puudeliiki esineb teistega võrreldes oluliselt rohkem: ligi 40% puuetega inimeste domineerivaks puudeliigiks on liikumispuue. Järgnevad muu puudega (üldhaigestumus, kroonilised haigused) ning psüühikahäirega inimesed.

*kogurahvastik – statistiliste andmete keelepruugis (toim. märkus)

¹Uuring viidi läbi koostöös Saar Poll OÜ ja Tartu Ülikooliga (Kadri Soo, RAKE). Küsitleti 1130 puudega inimest üle Eesti, lisaks täitis ankeedi 568 pereliiget, kes puudega inimest peamiselt abistajavad või hooldavad.

²Uuringuraport Sotsiaalministeeriumi veebilehel: Uuringud ja analüüsid -> Sotsiaalvaldkond -> Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring 2009.

³Sotsiaalkindlustusameti andmed 2005. a kohta seisuga 01.01.2006 ning 2009. a kohta seisuga 26.08.09.

Puuetega täisealiste toimetulek ja vajadused

Esmased abinõud, mida tegevuspiirangute tekkimisel east sõltumata ette võetakse, on sobivate abivahendite muretsemine ning vajadusel ka eluruumi kohandamine, et nii kodus kui sellest väljaspool iseseisvalt hakkama saada.

Abivahendite osas kinnitab 2009. aasta kordusuuring, et keskmiselt vajab mõnda abivahendit ligi kaks kolmandikku täisealistest puuetega inimestest. Nii abivahendite vajadus kui kasutamine kasvavad koos eaga: kui kõige noorematest (16–29 a) kasutas 2009. a abivahendeid 34%, siis 75-aastastest ja vanematest puuetega inimestest juba 68%. Arvestades liikumispuudega inimeste suurt osakaalu on seetõttu ootuspärane, et kõige rohkem on liikumisabivahendite kasutajaid, järgneb nägemisabivahendite kasutajad. Mõlemaid nimetati ka peamiste vajataivate abivahenditena.

Eluruumi kohandamist vajab umbes kolmandik täisealistest puuetega inimestest. Kahe uuringu võrdlemine vanusgrupis 16–74 näitab, et nende arv, kelle eluruum ei ole kohandatud, kuid kes seda vajaks, on viimase 4 aasta jooksul tunduvalt kahanenud, olles 2005. a 62% ja 2009. a 38%. 75-aastaste ja vanemate inimeste puhul on nende osakaal, kelle eluruum ei ole kohandatud, kuigi nad seda vajaksid, siiski veel üsna suur ehk veidi üle poole (53%). See peaks kindlasti olema ajendiks, et pakkuda eluruumi kohandamise teenust neile senisest palju aktiivsemalt.

Viimase 5 aasta jooksul on iseseisva toimetuleku ja töövõime taastamisele suunatud riikliku rehabilitatsiooniteenuse plaan koostatud veidi üle veerandile (28%) täisealistest puuetega inimestest, neist valdav enamus (87%) on saanud ka rehabilitatsiooniteenuseid. Kehtiv rehabilitatsiooniplaan oli 2009. a 18% täisealistest puuetega inimestest.

2009. a uuriti esmakordselt lisaks ka teiste sotsiaalteenuste kasutamist viimase 12 kuu jooksul, hinnanguliselt kasutas neid kokku 22% täiskasvanud puuetega inimestest. Kõige suurem oli koduhooldusteenuse ning proteeside, ortopeediliste ja muude abivahendite toetuse kasutajate osakaal (vastavalt 34% ja 27% sotsiaalteenuste kasutajatest), sotsiaaltranspordi kasutas 20%. Kõige vajalikumate teenustena nimetati taastusravi ja koduhooldust (vastavalt 31% ja 17% sotsiaalteenuste vajajatest).

Õppimine ja töötamine

Võimalikult hea haridus on kõigi inimeste jaoks üks olulisemaid eeldusi, et elus iseseisvalt hakkama saada ning leida töö, mis ühtaegu nii motiveerib kui kindlustab ka majandusliku toimetuleku. Puuetega inimeste osalemine õppetöös ning huvi täiendava õppimise vastu on seotud vanusega. Kui kõigist täiskasvanud puuetega inimestest osaleb õpingutes kokku vaid 3%, siis noorimastest ehk 16–29-aastastest 29%. Neid puuetega inimesi, kes ei õpi, kuid sooviksid seda teha, on keskmiselt 8%. Taas on huvi suurem alla 50-aastaste hulgas: 16–29-aastastest sooviks seda teha ligi kolmandik (29%) ning 30–49-aastastest veerand (26%).

Haridustaset vaadates on täisealistest puuetega inimestest 40% esimese, 44% teise ja 17% kolmanda taseme haridus⁴. Võrreldes 2005. a on vanusgrupis 16–74 kolmanda taseme

⁴Esimese taseme haridus või madalam – alghariduseta, algharidusega, põhiharidusega. Teise taseme haridus – kutseharidus pärast põhiharidust, üldkeskharidus, kutseharidus koos üldkeskharidusega, kutseharidus pärast üldkeskharidust, keskeriharidus pärast põhiharidust. Kolmanda taseme haridus – keskeriharidus pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistri- ja doktorikraad.

haridusega inimeste osakaal jäänud samaks, veidi on kasvanud teise taseme haridusega inimeste hulk. Kahe noorima vanusgrupi, (15)16–24-⁵ ja 25–34-aastaste haridust kogu Eesti elanikkonna samade vanusgruppidega võrreldes näeme aga, et puuetega inimestel puhul oli 2009. a kolmanda taseme ehk sisuliselt kõrgharidusega inimeste osakaal umbes kaks korda madalam. Arvestades nooremate puuetega inimeste huvi õppimise vastu ning tänaseid õppimist toetavaid meetmeid (nt õppetootus, isikliku abistaja ja sotsiaaltranspordi teenus), tuleks seega senisest rohkem julgustada puuetega inimesi omandama nii kõrgemat kui muud neile sobivat haridust.

Tööealistest puuetega inimestest töötab 15% (vanuses 30–49 isegi 20%), pensionealistest aga 1%. 2005. a olid need protsendid vastavalt 19% ja 3%. Töötingimuste parandamiseks vajaks täiendavat abi ligi pool (49%) töötavatest puuetega inimestest: suurim osa vajab transporti, mis neid tööle ja koju viiks (41%), ligi viiendik soovib valida töötamise algus- ja lõpuaega (23%), jaotada töökoormust tööpäevade lõikes vastavalt vajadusele (20%) või võimalust teha töö ajal endale sobival hetkel puhkepause (19%). Mittetöötavad, kuid töötamisest huvitatud puuetega inimesed vajavad töö leidmiseks eeskätt informatsiooni pakutavatest töökohtadest (43%), kolmandik töökohta kohandamist ning sama paljud nõustamist neile sobiva töökohta leidmiseks (vastavalt 31% ja 29%).

Majanduslik toimetulek ja lisakulud

Kuna üle poole puuetega inimestest on vanaduspensionari, on mõistetav, et suurema osa täiskasvanud puuetega inimeste sissetulekuks on vanaduspension. Järgneb töövõimetuspension, kuna tööealistest puuetega inimestest, nagu eespool nägime, töötab vaid väike osa. Kõigi täiskasvanud puuetega inimeste keskmine isiklik netosissetulek 2009. aastal oli ca 4665 krooni kuus. Töötavate puuetega inimeste (s.h töötavate pensionealiste) isiklik kuu netosissetulek oli mõnevõrra kõrgem ehk 6910 krooni, võrdlusena oli see Eestis keskmiselt 9575 krooni.⁶

Suurimad puudest tingitud lisakulud on kulutused ravimitele (85%), teiseks oluliseks kulude põhjustajaks on transport, millele puude tõttu teeb lisakulutusi peaaegu iga teine täisealine puudega inimene (45%). Lisakulu suuruseks oli 2009. aastal keskmiselt 1600 krooni kuus, tegelikult vajaduseks hindasid täiskasvanud puuetega inimesed 2700 krooni.⁷

Pereliikmete hoolduskoormus

Puue mõjutab mitte ainult puudega inimest, vaid paratamatult ka puudega inimese teisi pereliikmeid, lähedasi ja sõpru. Seetõttu kogus 2009. a uuring infot ka nende kohta, kes puudega inimesega koos elades teda peamiselt abistasid või hooldasid.

62% peamisest abistajatest-hooldajatest on naised ning 38% mehed. Suurema osa abistajate-hooldajate vanus jääb vahemikku 50–75 eluaastat, keskmine vanus on 60 eluaastat. Uuring näitas aga sedagi, et abistajate-hooldajate hulgas võib olla nii väga noori kui päris eakaid inimesi: ankeedi täitnud noorim hooldaja oli 13 ning vanim 86-aastane. Kaks kol-

⁵Eesti kogurahvastiku võrdlusandmed pärinevad Statistikaameti 2009. a tööjõu-uuringust, kus noorim vanusgrupp algab 15. eluaastast.

⁶Statistikaameti andmed 3. kvartali keskmise netokuupalga osas.

⁷Kui lisakulusid nimetas 90%, siis tegelikke vajadusi selleks, et lisakulusid täielikult katta, tõi välja 66% vastajatest, kelle vastustele ka hinnang toetub.

mandikku hooldajatega leibkondadest on kaheliikmelised, s.t leibkonda kuuluvadki ainult hooldaja ja hooldatav, mis seletab nii väga noorte kui väga eakate, samuti küllaltki paljude meessoost hooldajate esinemist, kuna leibkonnas lihtsalt ei ole selleks kedagi teist.

Üle poole (59%) kõigist abistajatest-hooldajatest osutab puudega inimesele abi iga päev vähemalt kolm tundi ehk vähemalt 21 tundi nädalas, ülejäänud vähem. 61% abistajatest-hooldajatest arvab, et senine hoolduskoormus on neile jõukohane ning nad ei vaja hooldamisel abi. 37% seevastu leiab, et täiendavat abi oleks vaja, seejuures 11% vajaks seda olulisel määral. Täiendava abi vajadust märgivad kõige sagedamini üle 65-aastaste puuetega inimeste (42–44%), linnades elavad (45%) ning suurema hoolduskoormusega (üle 20 tunni, 44%) abistajad-hooldajad. Täiendava abi soovijaid on kõige rohkem sügava puudega (54%) ning vaimupuudega inimeste hooldajate hulgas (56%). Teenuseid, mis võiksid aidata hoolduskoormust vähendada, nimetas kolmandik (33%) abistajatest-hooldajatest. Neist suurim osa (38%) vajaks oma puudega pereliikme jaoks kas tugiisiku, isikliku abistaja, koduabilise, pöetaja, (öö)päevase järelevalvaja või päevahoiukeskuse teenust, et ise töö käia või endale vaba aega võimaldada. 18% nimetas transporditeenust ning 13% vajadust rahalise toetuse järele. Kümnendik või vähem vajaks mõnda rehabilitatsiooni, tervishoiu või nõustamisteenust. Mõned hooldajad mainivad ka abivajadust töökohta leidmisel või teavet õppimisvõimalustest, täiendavat informatsiooni hooldatava puudeliigi, hooldamisvõimaluste ning sobivate abivahendite kohta.

Kokkuvõtteks

Puuetega inimesi nähakse tihti kui ühte kindlat osa ühiskonnast, kelle all tavaliselt mõistetakse ratastooli, valge kepi või isikliku saatjaga ringi liikuvaid inimesi. Tegelikult on puuetega inimesed, arvestades nii vanust, puude liiki kui iga inimese individuaalseid vajadusi, väga erinevad. Nooremad inimesed sooviksid rohkem õppida ja töötada ning vajavad toetusi ja teenuseid, mis seda võimaldaksid, eakamad, eriti 75-aastased ja vanemad, ning sügava puudega inimesed aga vajaksid eelkõige abi kodustes igapäevatoimetustes. Riigil, kohalikel omavalitsustel ja teistel teenusepakkujatel tuleks seda nii abivahendite kui muude teenuste ja toetuste väljatöötamisel ja pakkumisel arvestada.

Puuetega inimeste osakaal kogurahvastikus hakkab kasvama alates 50-ndatest eluaastatest, lisaks jääb ka suur osa täiskasvanud puuetega inimeste abistajatest-hooldajatest samasse vanusgruppi (keskmine vanus 60 eluaastat). Praegused arutelud Eesti rahvastiku vananemise ja sellega kaasnevate probleemide üle keskenduvad eeskätt eakamale elanikkonnale ehk väljakutsetele, mida lähiaastatel seavad ühiskonna ette suurenevad pensionikulud ning kasvav vajadus hoolekandeteenuste järele selles vanusgrupis.

Tähelepanuta ei tohiks aga jätta ka pensionieale lähenevaid inimesi ning neid probleeme, mis põhjustavad puude taotlemise olulist suurenemist just 55–60-ndates eluaastates. Vaja oleks õigel ajal panustada ennetustegevusse, et meil kõigil, sealhulgas ka puuetega inimestel, säiliks võimalikult hea tervis ning võime veel pikki aastaid olla aktiivne, tegelda sellega, mis meid huvitab, ning iseseisvalt hakkama saada.

Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.3 „Võrdsed võimalused tööturul” esimese rakendamisperioodi tulemused

Kadri Koppel
sotsiaalministeeriumi tööturu osakonna
peaspetsialist

Euroopa Liidu liikmena on Eestil olnud alates 2004. aastast võimalus osaleda ühenduse regionaalpoliitikas ning saada selleks rahalist toetust ELi eelarvest. ELi eelarveperiood kestab seitse aastat, mis tähendab, et Eesti liitus EL 2000–2006 a rahastusperioodiga poole pealt. ELi struktuurifondidest saadav rahaline toetus, selle taotlemine ja kasutamine oli perioodil 2004–2006 reguleeritud kahe dokumendiga: „Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004–2006” (*edaspidi RAK*) ja RAK-i programmitäiend¹. RAK oli perioodil 2004–2006 Eesti ja EL ühise tegevuse aluseks Eesti sotsiaalse ja majandusliku arengu edendamisel. Programmitäiend sisaldab toetust vajavate prioriteetsete valdkondade üksikasjaliku kirjelduse. Struktuurifondidest maks-tavate toetuste kasutamisel kehtib n+2 reegel, mis tähendab, et iga eelarveaasta summad tuleb ära kasutada sama aasta ja sellele järgneva kahe aasta jooksul. Perioodi 2004–2006 projektid pidid esialgu lõppema 2008. aastaks, kuid 2008. aasta lõpus esitas Eesti Euroopa Komisjonile palve pikendada struktuurifondide kasutamisaega veel poole aasta võrra. Komisjoni nõusolekul lõppesid viimased projektid 30.06.2009.

Struktuurifondide summadest toetati Eestis perioodil 2004–2006 viit prioriteetset valdkonda, mis omakorda jagunesid meetmeteks².

RAK 1. prioriteet oli „Inimressursi arendamine”, mille meetmeid viidi ellu Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) toetuse abil. Töötuse vähendamiseks ning tööturuteenuste arendamiseks oli ette nähtud **meede 1.3 „Võrdsed võimalused tööturul”**. Meetme üldine eesmärk oli töötuse ning seeläbi ka vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse laiaulatuslik ja tõhus ennetamine, leevendamine ning sotsiaalse kaasatuse suurendamine. Meetme spetsiifilised eesmärgid olid järgmised:

- integreerida kiiremini ja ulatuslikumalt tööturule töötuid ning töötajaid, kes on saanud koondamisteate ja kellel on seega reaalne oht jääda töötuks
- võimaldada riskirühmadele (puuetega inimesed, pikaajalised töötud, vanglast vabanenud, mitte-estlased, noored, vanemaealised) parem ligipääs tööturule
- tõsta tööturuteenuste tulemuslikkust ja kvaliteeti.

¹RAK-i programmitäiend

http://www.struktuurifondid.ee/public/PT_muudetud_22_juunil_2009_veebi.doc.

²Täpsemat informatsiooni struktuurifondide kohta on võimalik leida leheküljelt www.struktuurifondid.ee ning Euroopa Sotsiaalfondi kohta leiab täiendavat informatsiooni lehel www.sm.ee/esf2004.

Nende eesmärkide saavutamiseks toetati meetme raames järgmisi tegevusi:

1. töötute ja koondamisteate saanud töötajate täiendus- ja ümberõpe (sh ettevõtlusalane õpe)
2. riskirühmade töövõime ja töövalmiduse tõstmine
3. ebapiisava eesti keele oskusega isikutele tööalase keeleõppe võimaluste pakkumine toetamaks nende integratsiooni tööturule
4. tööhõivealane abi, st kaitstud või tugiisikuga töökohtade ja muude üleminekutöö võimaluste loomine
5. abi ettevõtlusega alustamiseks
6. takistuste vähendamine naiste tööturule tuleku ja naasmise osas
7. olemasolevate tööturuteenuste edasiarendamine ning kohandamine vastavalt piirkonna vajadusele ning uute tööturumeetmete väljatöötamine ja rakendamine
8. aktiivseid tööturumeetmeid ja tööturule integreerimist toetavaid teenuseid osutavate töötajate koolitus.

Meetme kogumaht oli 450 miljonit krooni (Euroopa Sotsiaalfondi osalus 347 miljonit ja Eesti riigi osalus 103 miljonit krooni), perioodi lõpuks kasutasid projektid ära 99% toetuse mahust. Meetme tegevused viidi ellu avatud taotlusvoorude projektide kaudu. Rakendusperioodi jooksul toimus 6 taotlusvoor, millest toetati 135 projekti, kellest 4 katkestas ilma tegevust alustamata. Perioodi jooksul osutati meetme kaudu aktiivseid tööturuteenuseid 30 578 inimesele. Meetme rakendusametuseks oli sotsiaalministeerium ja rakendusüksuseks Tööturuamet (alates 1.05.2009 sotsiaalministeerium).

Meetme rakendamine

Meetme 1.3 elluviimist mõjutasid oluliselt suured muutused tööturu olukorras aastatel 2004–2008. Perioodi alguses oli töötus hilisemaga võrreldes suur ning seega oli projektidel võimalik osalejate vahel valida. Uuringutega on kindlaks tehtud, et osalejate n.ö eelnev sõelumine aitab koostada samade omadustega koolitusgruppi ning seeläbi parandada nii koolituse kui hilisema rakendumise tulemust.

Tabel 1. 15–74-aastaste hõiveseisundi muutused 2004–2009 I poolaasta

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 I poolaasta
Töötud (tuh)	63,6	52,2	40,5	32,0	38,3	85,6
Hõivatud (tuh)	595,5	607,4	646,3	655,3	656,5	602,4
Aktiivsuse tase (15–64), %	69,5	69,6	72,1	72,5	73,6	73,5
Tööhõive tase (15–64), %	62,6	64,0	67,7	69,1	69,5	64,2
Töötuse tase (15–74), %	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5	12,5

Allikas: Eesti Statistikaamet, tööjõu-uuring

Tabelist 1. on näha, et esimestel aastatel oli kerge projektidesse osalejaid leida. Aastatel 2006 ja 2007, mis olid projektide elluviimise ja väljamaksete seisukohast kõige aktiivsemad aastad, oli töötus madal ning projektidel tuli tegeleda tööturu raskeimate sihtgruppidega. Perioodi planeerides oli töötus suur ning meetme sihiks oli pakkuda aktiivseid tööturuteenuseid 30 000 inimesele. Kuna projektide tulemusi arvatati lõpparuannete alusel, oli aastal 2007 veel kahtlane, kas meetmele seatud eesmärk suudetakse täita või mitte. Rakendajad on aastaid teinud väga head tööd ning perioodi lõpuks pakuti projektide kaudu

teenuseid kokku 33 106 inimesele – 13 631 mehele ning 19 475 naisele. Osalenutest rakendus 34,47% ehk 10 540 inimest. Arvestades häid aegu tööturul, projektide rakendamise ajal, võib rakendunute hulka pidada mõnevõrra väikeseks, kuid seda võib osaliselt põhjendada puudustega andmete kogumisel – tihti said inimesed koolituste käigus tööle ning katkestasid koolituse. Kuigi inimene läks tööle, siis projektijuhile ta sellest teada ei andud ning projekti jaoks oli tegemist töö katkestanud inimesega. Kokkuvõttes võib nii projektides osalenute hulka kui rakenduvuse taset pidada heaks.

Vaatamata asjaolule, et töötute arv aastatel 2005–2007 kiiresti langes, oli huvi meetme vastu suur. Arvutades kokku kõikide esitatud projektitaotluste toetuse summa ning võrreldes seda meetme kogueelarvega, selgub, et toetust taotleti pea kaks korda rohkem, kui meetmes toetust oli.

Nagu eespool öeldud, toetati perioodi jooksul 135 projekti, millest 36 hõlmasid rohkem kui ühte maakonda: Ida-Virumaal viidi ellu 24, Harjumaal 18, Tartumaal ja Jõgevamaal 7 projekti, ülejäänud maakondades 5 või vähem projekti. Vastavalt projektide arvule jagunes ka toetuse kasutamine maakonniti – suurem osa toetusest läks mitut maakonda hõlmavatele projektidele, järgnesid Ida-Viru ja Harjumaa. Ida-Virumaa projektide kogusumma moodustas 27,6% meetme eelarvest, samas vähim toetust saanud Raplamaa sai meetme eelarvest 0,2%.

Uuringud

Selleks et saada parem ülevaade projektide tegevustest ja tulemustest, tellis sotsiaalministeerium kolm teemauringut: mitte-eestlastele, koondatutele ja puuetega inimestele suunatud projektide uuringud.

Kõik uuringuandmed on kättesaadavad sotsiaalministeeriumi kodulehel www.sm.ee/esf2004 -> uuringud ja hindamised.

Kolmest uuringust selgus, et avatud taotlusvoorude projektid viivad ellu peamiselt Tööturuteenuste- ja toetuste seaduses sätestatud teenustega sarnaseid teenuseid. Erinevus seisnes selles, et teenuseid võidi pakkuda kas pikema aja jooksul võis siis sihtgruppidele, kellele riiklikke teenuseid pakkuda ei saa, nt töötavad puuetega inimesed.

Projektide elluvijad rõhutasid süsteemse lähenemise ning nõustamise tähtsust. Lisaks töötute toetamisele peeti vajalikuks ka nende perede kaasamist, seda nii erivajadusega inimeste puhul kui ka juhtudel, kus kogu pere on töötute ja ühe inimese tööleminek vähendaks pere sotsiaaltoetusi ning seega motivatsiooni tööturule siseneda.

Mitte-eestlaste puhul toodi välja, et neil ei ole tööle asumiseks üksnes neile eriomaseid riske, enamasti on keeleoskus üks mitmest töö leidmist mõjutavatest teguritest. Samas leiti, et töö leidmiseks on eesti keele oskus siiski vajalik. Olulist rolli mängib kvalifikatsiooni puudumine, tagasihoidlik töökogemus, vähene initsiatiivikus ja pikaajalise tööharjumuse või enesedistsipliini puudumine. Koondatute puhul rõhutati kiire reageerimise ja psühholoogilise toetamise olulisust, seda eriti pikaajalise staažiga inimeste puhul. Nii töötajad kui tööandjad nimetasid informatsiooni vähesust ja killustatust. Puuetega inimeste uuringust selgus järelnõustamise vajadus – tööle asudes ei ole erivajadusega inimese ja tööandja jaoks

kõik lõppenud, sest nende jaoks uus ja tundmatu alles algab. Selleks et mõlemad muutunud olukorraga toime tuleksid, on vaja mitmekülgset eel- ja järelnõustamist.

Kõigi uuringute puhul tuleb meeles pidada, et vaatluse all olnud projektid viidi ellu aastatel 2004–2007 ning uuringud aastatel 2007 ja 2008.

Esimese perioodi õppetunnid

Eestil läks väga hästi, et liitusime struktuurivahendite rakendamise esimese perioodiga käigu pealt. See oli ühest küljest parajalt pikk aeg, et vaadata, kuidas süsteem toimima hakkab ning teisalt piisavalt lühike, et saaksime tehtud vigu uue perioodi (2007–2013) planeerimisel ja rakendamisel arvestada. Enamik struktuurivahendite rakendamise esimesest perioodist kulus reeglite täpsustamisele ning süsteemi loomisele. Nii rakendamise kui hindamise käigus selgus, et kogu toetuse avatud voorudes suunamine toob endaga kaasa suure riski, et toetust ei suudeta maksimaalselt ära kasutada: nt kasutati meetme 1.3 neljas viimases avatud taotlusvoorus lõppenud projektidest vabanenud või rikkumiste tõttu tagasi nõutud toetust. Avatud voorude projektide puhul ei ole tagatud ka pakutavate teenuste ühtlane kvaliteet. Teisalt on aga projektid väga olulised uute teenuste katsetamisel, mistõttu on perioodil 2007–2013 kasutusel nii avatud taotlusvoorud kui programmid.

Perioodi algusaastatel oli suureks probleemiks toetuse aeglane väljamaksmine: kõik esitatud väljamaksetaotlused kontrollis esmalt üle kaks inimest rakendusüksuses ning seejärel inimene makseasutuses. Isegi kui rakendusasutuse teine ja makseasutuse kontroll ära jäeti, oli toetuse väljamaksmine aeglane. Väljamaksmise kiirendamiseks võtsid rakendusasutused kasutusele lihtsustatud kontrollimeetodeid, mis oluliselt kiirendasid väljamaksete tegemist ning kindlasti minnakse uuendustega edasi ka uuel perioodil.

Esimene lühike rakendusperiood andis palju kogemusi nii projektide elluviijatele kui ka struktuurivahendite administratsioonile. Perioodi 2007–2013 planeerimisel ja rakendamisel osati vältida esimese perioodi kitsaskohti. Sellele vaatamata on struktuurivahendite rakendamine pidevalt muutunud ning uus periood on kaasa toonud uuendusi, mida varem ei osatud ette näha. Õpime tehtud vigadest, kuid kindlasti tuleb süsteemi arendamise ja ka järgmise perioodi (2014+) planeerimisel ette ettenähtamatuid asjaolusid.

Perioodi 2004–2006 meetme 1.3 „Võrdsed võimalused tööturul” lõpparuanne on kättesaadav veebilehel www.sm.ee/esf2004 -> materjalid juhtkomisjonile

Perioodi 2004–2006 meetmes 1.3 toetatud projektide uuringud on leitavad veebilehelt www.sm.ee/esf2004 -> uuringud ja hindamised

Täiendavat informatsiooni sotsiaalministeeriumi tegevuste kohta ESFi uuel perioodil leiab aadressilt www.sm.ee/esf2007.

Millest tekib sooline palgalõhe

Pirjo Turk
Poliitika-
uuringute
Keskus PRAXIS
analüütik

Marre Karu
Poliitika-
uuringute
Keskus PRAXIS
analüütik

Sooline palgalõhe on viimasel ajal tekitanud Eesti inimeste hulgas ja avalikkuses palju vaidlusi. Meedia on avaldanud andmed, et Eestis on Euroopa suurim sooline palgalõhe, tänavatel on Euroopa Liidu plakatid, mis palkade soolisele erinevusele tähelepanu tõmbavad, samuti käivitus äsja sotsiaalministeeriumi algatusel meediakampaania naiste ja meeste võrdsete võimaluste suurendamiseks tööturul.

Soolisest palkade erinevusest on viimasel ajal kõige enam räägitud Eurostati andmete põhjal, mille kohaselt said Eesti naised 2007. aastal keskmiselt 30,9% vähem palka kui Eesti mehed. Sealjuures on palkade erinevus aastate jooksul suurenenud – aastatel 2001–2004 püsis naiste ja meeste palkade erinevus 24% piires (Eesti Statistikaameti interneti andmebaasi alusel).

Sooline palgalõhe näitab seda, kui suur on erinevus meeste ja naiste tunnipalga vahel. Arvutuse aluseks on naiste ja meeste keskmine bruto tunnipalk ning arvesse on võetud seda, et osa inimesi töötab osalise tööajaga. Omavahel võrreldakse kõigi meeste ja kõigi naiste palku ehk soolise palgalõhe arvutamisel ei võeta arvesse meeste ja naiste erinevaid ameteid, tegevusalasid

ega muid tegureid, mis palga suurust mõjutavad.

Mehed ja naised teevad erinevat tööd

Sooline segregatsioon tööturul ehk asjaolu, et naised ja mehed töötavad Eestis erinevatel ametikohtadel, ongi üheks peamiseks soolise palgalõhe põhjustajaks. **Eesti tööturg on Euroopa üks kõige segregeerunumaid** (Bettio, Verashchagina 2009). On vaid mõned üksikud ametid, kus töötab nii mehi kui naisi. Ametikohad, kus töötavad naised, on sageli märksa madalamalt tasustatud kui meeste ametikohad.

Võib küsida, miks on välja kujunenud nii, et hooldajate või lasteaiakasvatavate ja õpetajate palgad on madalamad kui näiteks ehitajatel. Devalvatsiooniteooria kohaselt on naised üldiselt ühiskonnas alaväärtustatud, mistõttu ka tööd ning ülesanded, mida täidavad naised, on vähem väärtustatud kui meeste tööd ja ülesanded. Seda näitavad mitmed uuringud, mis kinnitavad, et erinevate ametikohtade palgad on tugevalt seotud sellega, kui suur on neis töötavate naiste osakaal (vt nt England 1992). 2005. aastal läbi viidud soolise võrdõiguslikkuse monitooringust selgus, et Eesti inimesed

usuvad, et naiste tööd väärtustatakse vähem kui meeste tööd (Vöörmann 2006).

Lisaks näeme kõikjal Euroopas **horisontaalset soolist segregatsiooni** ehk naiste ja meeste töötamist erinevatel tegevusaladel: naised töötavad sageli vähem tasustatud valdkondades (tervishoid, haridus, sotsiaaltöö, jne), mehed on koondunud rohkem erasektorisse, IT-valdkonda, ehitussektorisse, kus palgad on kõrgemad. Seadusandjate, kõrgemate ametnike ja juhtide hulgas on naised tunduvalt vähem kui mehi.

Peresisene naiste ja meeste ebavõrdne koduste tööde jaotus ja lapsehoid on üks **vertikaalse segregatsiooni** tekkepõhjusest, mistõttu naiste karjäär edeneb oluliselt aeglasemalt kui meeste oma, seda suuremate koduste kohustuste, aga ka lapsehoolduspuhkuse tõttu. Naine, kes on seoses lapse sünniga enam kui poolteist aastat tööturult eemal, on võrreldes meeskolleegiga kaotanud nii staažis, koolituste kui ka kogemuse mõttes. Mehed jäävad lapsehoolduspuhkusele harva: Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli 2010. aprilli seisuga vaid 6,7% vanemahüvitise saajatest isad. Ka haige lapsega on kodus ennekõike ema (Karu 2009). Lisaks peavad Eesti inimesed mehi üldiselt paremateks juhtideks kui naisi (Vöörmann 2006).

Nii horisontaalse kui vertikaalse segregatsiooni taga on inimeste valikud: millist haridust omandada, mis töökohtadel töötada, millist karjääri teha ja kuidas korraldada tööjaotus kodus, kuid need valikud on oluliselt piiratud ja mõjutatud ühiskonnas levinud uskumuste, stereotüüpide, hoiakute ja soorollide poolt. Stereotüüpe taastoodetakse institutsionaalsel tasandil: tüdrukutel ja poistel, naistel ja meestel on oma rollid alates kodust ja koolist ja lõpetades soole omistatavatele rollidele töökohtadel (Bettio, Verashchagina 2009). Nii tööandjal kui ka

töövõtjal on sotsiaalselt konstrueeritud arusaamad sellest, millised on naistele ja meestele sobivad ametid.

Palkade selgitatud ja selgitamata erinevused

Soolise palgavahe puhul räägitakse selgitatud ja selgitamata palgalõhest. Palkade erinevust, mida saab selgitada meeste ja naiste erinevate töökohtade, ametite, aga ka hariduse, staaži ja muude teguritega, nimetatakse **selgitatud palgalõheks**. Soolist palgavahet, mida ei saa nende teguritega selgitada, kutsutakse **selgitamata palgaerinevuseks**, st et palgaerinevusel ei ole töökohta, töötaja kvalifikatsiooni või ametioskustega seotud põhjendusi. Sellisel juhul võib soolise palgalõhe põhjustajaks olla diskrimineerimine või ka muud tegurid, mida selgitustes arvesse ei ole võetud. Eestis oli 1997.–2000. aastal PRAXISE poolt läbi viidud uuringu kohaselt sooline palgalõhe keskmiselt 27% ja kolmandik sellest ei olnud inimkapitali ja töökohtade erinevustega seletatav (Rõõm, Kallaste 2005). Ei saa kindlalt väita, et palgalõhe tuleneb täielikult diskrimineerimisest, kuid kindlasti näitab see, et suur osa palgalõhest ei ole seletatav meeste ja naiste hariduse, erinevate sektorite, ametikohtade ja muude näitajatega.

Samas kui naiste ja meeste jagunemine erinevate ametite ja tegevusalade vahel tuleneb ühiskonna normidest ja stereotüüpidest, võib ka selgitatud palgaerinevus tuleneda diskrimineerimisest. Nagu öeldud, ei pruugi naiste karjääri puudutavad valikud alati olla tehtud vabal tahtel, vaid naistel on ühiskonnas valitsevate eelarvamuste tõttu raske õppida ja tööd saada traditsioonilistel meeste aladel (Rõõm, Kallaste 2005).

Palk ja palgatõus määratakse väga sageli vastavalt sellele, **kui julgelt töötajad ise palgaläbirääkimistel esinevad**, mistõttu on

lisaks tööandja püüdele määrata õiglase palk oluline ka inimeste endi käitumine. **Naised on meestest tagasihoidlikumad:** nad küsivad meestest harvemini palgatõusu ning isegi kui küsivad, rahuldatakse nende palve harvemini kui meestel (Vöörmann 2005). Soolise võrdõiguslikkuse monitooringust selgus ka see, et veidi alla poole meestest ja veerand naistest pidas õigustatuks, et meeste palk on kolmandiku kuni poole võrra naiste omast suurem (Vöörmann 2005). Palkade või palgamäärade avalikustamine töötajatele vähendab soolist palgalõhet. Inimesed saavad ise õiglast palka nõuda vaid siis, kui neil on infot kolleegide ja organisatsiooni üldise palgatase kohta.

Kokkuvõtteks

Sooline palgalõhe on üks aspekt laiaulatuslikumast sugudevahelisest ebavõrdsusest ühiskonnas. Palgalõhet leevendaks võrdsete võimaluste suurendamine nii haridussüsteemis, tööturul kui ka töö- ja pereeluga seotud küsimustes.

Kokkuvõttes võib öelda, et osaliselt määrab meeste ja naiste palkade erinevuse see, et mehed ja naised töötavad erinevatel ametikohtadel. Samas pole selline olukord sageli seotud inimese vaba valikuga, vaid mõjutatud ühiskonna normidest, stereotüüpidest, haridussüsteemist ja ebavõrdsusest koduste tööde ja lapsehoiu jagamisel meeste ja naiste vahel, mistõttu võib tekkida küsimus selle olukorra õigustatuse ja õigluse kohta.

Teiseks soolise palgalõhe mõjutajaks on see, et naiste ametid ja traditsiooniliselt naiste poolt hõivatud tegevusalad, samuti naiste oskused on ühiskonnas vähem väärtustatud. See on tinginud olukorra, kus ühelt poolt võidakse naisi tööandja poolt palga osas diskrimineerida, teisalt aga väärtus-

tavad ka naised ise oma oskusi ja tööd vähem ning küsivad madalamat palka kui mehed.

Käesolev artikkel oli põgus ülevaade soolise palgalõhest ning selle võimalikest põhjustest. Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS ja Eesti Rakendusauuringute Keskus CENTARi koostöös valmib 2010. aasta lõpuks põhjalik uuring soolisest palgalõhest Eestis ning selle põhjustest.

Viidatud allikad

- Bettio, F., Verashchagina, A.** (2009). Gender segregation in the labour market: root causes, implications and policy responses in the EU. European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit G. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- England, P.** (1992). *Comparable Worth: theories and Evidence*. New York: Walter de Gruyter Inc.
- Karu, M.** (2009). Töö-ja pereelu konflikt, töökorraldus ja tööandjate toetused töötajatele: Euroopa Sotsiaaluuring 2008 analüüs. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.
- Rõõm, T., Kallaste, E.** (2004). Naised-mehed Eesti tööturul: palgaerinevuse hinnang, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, poliitikaanalüüs Nr 8/2004, lk 24.
- Vöörmann, R.** (2006). Sooline võrdväärus töösfääris. Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2005. Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Sotsiaalministeerium. Tallinn.
- Kasutatud andmeid järgmistelt veebilehtedelt:**
Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
Sotsiaalkindlustusamet http://www.ensib.ee/frame_eelarve.html
Statistikaamet <http://www.stat.ee>

Kas töötus võib olla seotud enesehinnanguga

Kärolin Kajalaid
SA Tartu Ülikooli Kliinikumi
Pshhiaatrikliiniku kliiniline psühholoog

Töötus ja enesehinnang

Mõiste *töötus* kerkis esile tööstusliku revolutsiooni aegu (Paul ja Moser 2006).

Esimesed asutused, mis hakkasid tegelema töötuse kui nähtusega, loodi 19. sajandi lõpus. Esialgu piirdus nende tegevus töötuse kohta statistiliste andmete kogumisega ja rahaliste toetuste maksimisega töö kaotanud inimestele. Töötuse mõistet käsitleti 20. sajandi esimesel poolel eelkõige majanduslikust ja juriidilisest aspektist (Paul ja Moser 2006). Tänapäeval on hakatud pöörama tähelepanu ka töötuse psühholoogilisele küljele: otsitakse vastuseid küsimusele, **kas töötuks jäämisel võib olla ka psühholoogilisi põhjusi ning tagajärgi**. Töötutega on tegelema hakanud spetsialistid mitmelt erialalt: psühholoogid, sotsiaaltöötajad, juristid (Borgen ja Amundson 1987, Maglio jt 2005). Töötus on mitmetahuline ja kompleksne mõiste, mis hõlmab nii situatsioonilisi (ilma tööta olemine), motivatsioonilisi (soov töötada ja selle soovi nimel tegutsemine, st töö otsimine) kui ka meditsiinilisi ja juriidilisi (võimeline tööle asumise) aspekte.

Motivatsiooniga seotud tegur – soov omada töökohta ja selle nimel tegutsemine – on töötuse keskne element, mis on aluseks nii töötuse definitsioonile kui ka praktilisele tegelemisele töötutega, st töötute tööturule tagasi suunamisele (Paul ja Moser 2006).

Ühelt poolt on töölkäimise eesmärk elatise

teenimine, kuid teisalt mõjutab töötamine ka inimese enesehinnangut, hoiakuid, emotsionaalset heaolu ja identiteeti. **Töö ei ole üksnes tee elatusvahendite muretsemiseks, vaid olulised on ka töötamise psühholoogilised aspektid**, milleks on tööst saadav rahulolu, töö tähtsuse tunnetamine, vaheldusrikkus ning oma võimete rakendamise võimalus (Isaksson jt 2004). Töö kaotamisega kaasnevad rahalised probleemid ja koos sissetuleku kadumisega vähenevad ka võimalused rahuldust pakkuva elustiili organiseerimiseks, mis omakorda mõjub kahjustavalt inimese heaolule (Fryer 1995). Siiski näitavad paljud uurimused (Creed jt 2001, Jahoda 1981), et rahaline kaotus ei avalda inimese vaimsele tervisele nii negatiivset mõju, kui psühholoogilistest motiividest ilmajäämine.

Töötuse psühholoogilised aspektid

Uurimused töötuse kohta muutusid aktuaalseks valdavalt 1970ndatel aastatel, mil keskenduti peamiselt kahele aspektile: 1) töötamise olulisus inimese identiteedile ja vaimsele tervisele (Kelvin 1981) ning 2) inimeste psühholoogilised reaktsioonid töötusele (Amundson ja Borgen 1982, Waters ja Moore 2002, Albion jt 2005). Nimetatud autorid on jõudnud valdavalt üksmeelse järelduseni, et **töötutel inimestel võib olla viletsam vaimne tervis võrreldes tööta-**

vate inimestega. Leitakse, et töötus ei ole seotud ainult vaimse tervisega, vaid põhjustab otseselt ka psühholoogilist pinget ja ebamugavustunnet.

Ühed tuntumad töötusega kaasnevate psühholoogiliste probleemide uurijad Jahoda (1981) ning Amundson ja Borgen (1987) on tuvastanud, et **töötuse kõige kahjustavam ja tugevam tagajärg ongi enesehinnangu alanemine.** Madala enesehinnangu tõttu võib töötu inimene sattuda justkui nõiaringi: inimesel puudub usk oma võimetesse ja toimetulekusse, seetõttu ta ei julge kandideerida vabadele töökohtadele ja töötuse periood üha pikeneb ning eneseusk järjest väheneb. Creed jt (2001) nendivad, et inimese usk oma võimetesse võib tõsta inimese enesehinnangut. Kui inimene usub, et tal on olemas kõik vajalikud omadused ja oskused tööle kandideerimiseks ja töö tegemiseks, jätkab ta töötöisinguid ka vaatamata tagasilöökidele ehk äraütlevatele vastustele tööandjatelt. Vastupidisel juhul kipub inimene kiiresti töötöisingutest loobuma. Kui inimene kaotab töö, on nii majanduslikus kui psüühilises mõttes oluline, et ta võimalikult kiiresti naaseks tööturule. Seega on töötutega tegelemisel vaja hinnata inimese emotsionaalset seisundit, sh enesehinnangut, ja vastavalt inimese seisundile valida sobivaim sekkumisstrateegia motiveerimaks ja julgustamaks inimest tööturule tagasi pöörduma. Põhjuseks, miks inimesel ei õnnestu tööd leida, ei pruugi alati olla niivõrd inimese vähesed oskused ja võimed, kuivõrd madal enesehinnang ja julguse puudumine (Guindon ja Smith 2002).

Näide: sotsiaaltöötaja soovitusel pöördus psühholoogi vastuvõtule 30ndates eluaastates naine, kel on omandatud mitu oskustöölise kutset. Firma majandusraskuste tõttu kaotas ta töö. Psühholoogi poole pöördumise hetkeks oli ta töötö olnud 5 kuud. Oli tekkinud alaväärsustunne, lootusetus kunagi uuesti tööle saada, ärevus- ja unehäired, närvilisus ning lisaks veel hirm rahalise toimetuleku pärast. Vestlusel selgus, et kliendile on pakutud mitmeid kandideerimisvõimalusi, kuid ta pole neid kasutanud,

kuna arvab, et ei saaks töötöga nagunii hakkama. Lisaks ei oska ta kirjutada elulookirjeldust ning kardab paaniliselt töötöintervi juud. Neid hirme suurendavad lisaks praegusele töötökaotusega seotud stressile ka mõned varasemad negatiivsed kogemused töötöandjatega ja töötövestlusega. Selle kliendi puhul oli tähtis, et ta saaks nii psühholoogilist tuge oma hirmudest üle saamiseks ja enesehinnangu adekvaatsemaks muutmiseks kui ka praktilist abi töötöle kandideerimise dokumentide vormistamiseks ja töötövestluse harjutamiseks. Kuna probleem oli selgelt sõnastatud ning vajalikud sekkumised valitud, läks töötö kliendiga kiiresti ning praegu on ta tagasi töötö.

On leitud, et **enesehinnang on eelkõige seotud töötöuse kestusega:** mida pikemaks venib aeg, mil inimene on ilma töötöta, seda enam alaneb enesehinnang ja seda suurema tõenäosusega satub ta töötöuse nõiaringi. Siinkohal on väga oluline, et hakkaks toimima töötöu inimese sotsiaalne võrgustik ja ta saaks nõ jala uuesti ukse vahele. Sageli ei suuda aga pikka aega töötöta olnud inimene ilma kõrvalise suunamise ja julgustamiseta kodunt väljudagi, mistõttu on tähtis kaasata töötöute rehabilitatsiooni ka sotsiaaltöötöalase hariduse ja sooja südamega inimesi, kes oskavad abivajajaid märgata ja teenustele suunata (Goldsmith jt 1997, Waters ja Moore 2002).

Uuring Tartus

Aastatel 2006–2007 uurisin oma magistritöös Tartu linna ja maakonna töötöute enesehinnangut. Uuringus osales 696 töötötu, kes olid registreeritud töötöuna Töötöuruameti Tartumaa osakonnas. Uuritavad olid vanuses 16–61 eluaastat, keskmine vanus 32,8 eluaastat. Uurimuses osalenud töötöute keskmine enesehinnang oli 30,52 punkti.

Võrreldes Pullmanni ja Alliku (2000) saadud tulemustega, kus eestlaste keskmine enesehinnang oli 38,7 punkti, on Tartu maakonna töötöute keskmine enesehinnang statistiliselt oluliselt madalam. Uurimuses

vaatlesin eraldi nii mehi ja naisi, noorema- ja vanemaelisi töötuid kui ka erineva haridustasemega ning lühi- ja pikaajalisi töötuid. Tulemused näitasid, et sõltumata töötute haridusest, vanusest, soost ja töötuse kestusest on nende enesehinnang statistiliselt oluliselt madalam normgrupi enesehinnangust.

Seega toetavad minu magistr töö tulemused nende autorite seisukohta, kelle arvates on just madal enesehinnang üks peamisi tegureid, mis võib takistada inimese tagasi- pöördumist tööturule: uurimuses osalenud töötutel oli enesehinnang märkimisväärselt madal vaatamata sellele, et 44,1% osalejatest oli kutse- või kõrgharidus ning 70% osalejatest olid varem töötanud oskustöölise või spetsialisti ametikohal. Saadud teadmised viitavad sellele, et **töötute nõustamisel on vaja pöörata tähelepanu enesehinnangu probleemidele ning leida vastus küsimusele, milliste sekkumisstrateegiate abil aidata inimesel saavutada adekvaatsem enesehinnang.**

Vaimne võimekus

Uurisin ka töötute vaimseid võimeid. Pikemasse analüüsi laskumata võib kokkuvõtvalt öelda, et töötuse ning vaimsete võimete ja enesehinnangu vaheliste seoste uurimine viitas sellele, et töötus on tugevalt seotud enesehinnanguga kui vaimsete võimetega. Vaimsete võimete uurimisel esines küll tendents, et töötute vaimsed võimed on madalamad kui normgrupil, aga kui võtta arvesse mis tahes töötute grupis keskmise skoori saanud isikute usalduspiirid, on erinevused siiski väikesed.

Erinevused normgrupi ja töötute enesehinnangu vahel olid aga märkimisväärselt suured. Kui lähtuda seisukohast, et enesehinnang on muutlik (Goldsmith jt 1997, Waters ja Moore 2002), st igasugused elusündmused võivad enesehinnangut mõjutada, võiks öelda, et **töötus mõjutab nega-**

tiivselt käesolevas uurimuses osalenud töötute enesehinnangut.

Samas on need tulemused saadud nn buumi- ajal, mil töötus oli kindlasti häbiväärselt ja psüühiliselt raskemini talutav kui praegusel hetkel, mil töötuid on väga palju ja töötus ei sõltu niivõrd inimesest endast, kuivõrd majanduse üldisest olukorrast. Nimetatud põhjusel võib teoreetiliselt töötute enesehinnang praegu kõrgem olla.

Mis parandaks enesehinnangut

Kuna enesehinnang võib olla üks võtmetegureid töötute rehabiliteerimisel, on uurijad hakanud tähtsustama töötute enesehinnangu tegelemist (Creed jt 2001). Uurijad on püüdnud hinnata, kuidas mõjutavad erinevad sekkumisviisid töötute inimese enesehinnangut. Muller (1992) uuris, kuidas mõjutab enesearengu kursus töötute enesehinnangut ja depressiooni. Võrreldes kontrollgrupiga, kes sekkumist ei saanud, paranes kursusel osalejate enesehinnang märgatavalt, samuti vähenes depressioon. Creed jt (1998) uurisid töötus- ja kursuse (mille käigus õpetati osalejatele näiteks elulookirjelduse koostamist, harjutati tööintervjuud jne) mõju töötutele. Treeningu käigus paranes psüühiline heaolu, samuti tõusis enesehinnang.

Guindon ja Smith (2002) märgivad, et töö- nõustaja esmane roll on juhendada ja suunata töötut inimest aktiivselt uut ja sobivat tööd otsima. Inimeste puhul, kellel töötusega kaasnevad stress, depressioon, ärevus ja madal enesehinnang, on see üsna keeruline ülesanne.

Kirjeldatud eesmärged ja rollid arvestades peavad töötutega tegelevad inimesed mõistma töö kaotamisega seotud protsesse ja staadiumeid, oskama hinnata kliendi emotsionaalset seisundit ja vastavalt sellele pakkuma sekkumisstrateegiaid, saama aru enesehinnangu tähtsusest ja dünaamikast

ning selle seosest töö kaotamise, stressi, depressiooni ja ärevusega. Nõustajatel tuleb teha koostööd vaimse tervisega tegelevate spetsialistide ja institutsioonidega. Nad peavad oskama kasutada hindamisvahendeid, nagu nt enesehinnangu skaalad, stressi skaalad ja vaimsete võimete testid. See kõik viitab sellele, et töötutega tegelemisel peaks edaspidi olema suurem roll just psühholoogidel ja sotsiaaltöötajatel, kellel on vastav ettevalmistus.

Kokkuvõtteks

Eestis tuleks selle teemaga edasi tegeleda. Kuid kes? Töötutele korraldatakse küll koolitusi (lisaks erialaõppele ka tööotsingukoolitusi, tööklubisid, kohanemiskoolitusi), kuid minu teada ei ole uuritud, missugune on nende tegelik mõju kliendi enesehinnangule ja psüühilisele heaolule.

Sekkumine võiks olla teaduspõhisem, nt võiks mõõta enesehinnangut enne ja pärast kursuse algust.

Gruppe koostades peaks ka **rohkem arvestama grupi liikmete omavahelise sobivusega**, st nad peaksid olema enam-vähem samas vanuses ja sarnase haridustasemega (ei ole mõtet ühte eneseabigruppi panna doktorikraadiga ja algharidusega töötuid). See aga tähendab intensiivsemat koostööd näiteks töötukassa spetsialistide vahel (konsultant – karjäärinõustaja – koolitusspetsialist) ja vajadusel ka kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate vahel, kes sageli teavad kõige paremini oma klientide vajadusi ja tegelikku olukorda.

Viidatud allikad

- Albion, M.J., Fernie, K.M. ja Burton, L.J.** (2005). Individual differences in age and self-efficacy in the unemployed. *Australian Journal of Psychology*, 57 (1), 11–19.
- Borgen, W.A. ja Amundson, N.E.** (1982). The dynamics of unemployment: job loss and job search. *Personnel and Guidance Journal*, 60, 562–564.
- Borgen, W.A. ja Amundson, N.E.** (1987). The dynamics of unemployment. *Journal of*

- Counseling and Development*, 66, 180–184.
- Creed, P.A., Bloxsome, T.D. ja Johnston, K.** (2001). Self-esteem and self-efficacy outcomes for unemployed individuals attending occupational skills training programs. *Community, Work ja Family*, 4 (3), 285–303.
- Creed, P.A., Hicks, R.E. ja Machin, M.A.** (1998). Behavioural plasticity and mental health outcomes for long-term unemployed attending occupational training programmes. *Journal of Occupational and Organisational Psychology*, 71, 171–191.
- Fryer, D.M.** (1995). Labour market disadvantage, deprivation and mental health benefit agency. *The Psychologist*, 6, 265–272.
- Goldsmith, A.H., Veum, J.R. ja Darity, W.** (1997). Unemployment, joblessness, psychological well-being and self-esteem: theory and evidence. *Journal of Socio-Economics*, 26 (2), 130–151.
- Guindon M.H. ja Smith, B.** (2002). Emotional barriers to successful reemployment: implications for counselors. *Journal for Employment Counseling*, 39, 73–82.
- Isaksson, K., Johansson, G., Bellaagh, K. ja Sjöberg, A.** (2004). Work values among unemployed: changes over time and some gender differences. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 207–214.
- Kelvin, P.** (1981). Work as a source of identity: the implications of unemployment. *British Journal of Guidance and Counseling*, 9, 2–11.
- Maglio, A-S.T, Butterfield, L.D. ja Borgen, W.A.** (2005). Existential considerations for contemporary career counseling. *Journal of Employment Counseling*, 42, 75–92.
- Muller, J.** (1992). The effects of personal development training on the psychological state of long-term unemployed women. *Australian Psychologist*, 27 (3), 176–180.
- Paul, K.I. ja Moser, K.** (2006). Incongruence as an explanation for negative mental health effects of unemployment. *Journal of Occupational and Organisational Psychology*, 79, 595–621.
- Pullmann, H. ja Allik, J.** (2000). The Rosenberg Self-Esteem Scale: its dimensionality, stability and personality correlates in Estonian. *Personality and Individual Differences*, 28, 701–715.
- Waters, L.E. ja Moore, K.A.** (2002). Predicting self-esteem during unemployment: the effect of gender, financial deprivation, alternate roles and social support. *Journal of Employment Counseling*, 39, 171–189.

Milline on hea magistriuurimus¹

Katrin Niglas

*Tallinna Ülikooli informaatika instituudi
andmeanalüüsi professor*

Milline lähenemine aitab kaasa hea uurimuse valmimisele?

Sotsiaal- ja kasvatusteaduste metodoloogia on viimastel aastakümnetel pidevalt arenenud. Üleminekut positivistlik-kvantitatiivselt paradigmalt tõlgendav-kvalitatiivsele paradigmale on paljude autorite poolt kirjeldatud kui ainuvõimalikku eesmärki. Käesolevas artiklis esitatav arutelu ning ideed põhinevad seisukohal, et mõlemal lähenemisel on anda oma panus sotsiaal- ja kasvatusteaduste edasisse arengusse ning et uurimistöö kvaliteedi tõusule aitab kaasa kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetodite aktsepteerimine üksteist täiendavate lähenemisviisidena, mitte nende paradigmaatilise vastandamine.

Avatud ja loov, kuid süsteemne ja organiseeritud lähenemine:

- Valida metodoloogiline lähenemine, mis on kooskõlas uurimuse probleemipüstituse, eesmärkide ja konkreetsete uurimisküsimustega
- Läheneda uuringule kui tervikule
- Dekonstrueerida iga uuringudisain omavahel seotud metodoloogilisteks aspektideks ning tagada, et erinevad metodoloogilised aspektid on omavahel kooskõlas
- Mõista, et (ka) traditsioonilistes uuringudisainides sageli kombineeritakse kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid elemente
- Lähtuda metodoloogilise kontiinumi, mitte vastandlike paradigmatide ideest
- Kasutada spetsiifilist (filosoofia või metodoloogiaga seotud) terminoloogiat ainult/alles siis, kui on olemas kindel pind nende mõistete adekvaatseks tõlgendamiseks

Eespool kirjeldatu puhul on keskseks arusaam, et uurimuse üldise metodoloogilise lähenemise ehk uuringuplaani valik peab olema põhjendatud püstitatud uurimiseesmärkide ja -küsimustega, mitte uurija maailmavaatelse positsiooniga. Sõltuvalt uurimisprobleemi keerukusest ja iseloomust võib uuringu disain ning kasutatavad meetodid olla kas kvalitatiivsed, kvantitatiivsed või kombinatsioon mõlemast (Hammersley 1992, Bryman 1988). See ei tähenda, et siinkõneleja eitab erinevate ontoloogiliste ja epistemoloogiliste tõekspidamiste mõju uurimispraktikale või pooldab seisukohta, mille kohaselt ei tule metodoloogilistele küsimustele tähelepanu pöörata, sest mis tahes lähenemine, mis teenib kindlaid eesmärke, on võrdväärselt sobiv. Tõsi, uurija maailmavaade ning teoreetiline

¹Artikli algus Sotsiaaltöö 2/2010 lk 53.

raamistik, nagu ka mitmed praktilised aspektid mängivad tähtsat rolli uurimisteema valikul ja sõnastamisel, kuid nende mõju uurimuse metodoloogilisele ülesehitusele on kaudne. Seega, uuringus kasutatavad meetodid ja tehnikad peaksid tulenema püstitatud eesmärkide olemusest ning olema omavahel kooskõlas (van Meter ja Stevens 2000).

Seal, kus diskussioon on piiratud märksõnadega „kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed meetodid”, on tihti tegemist ainult empiiriliste uuringutega, samas kui sotsiaal- ja kasvatusteaduste uuringutes on jätkuvalt kasutusel ka näiteks teoreetiline ja ajalooline lähenemine ning uuea on kindlat positsiooni omandamas rakendust loovad ehk arendusuuringud (ingl k *design research*) (Edelson 2002). On ilmne, et vähemalt lähitulevikus ei ole võimalik ega mõttekas loobuda kasutamast selliseid mõisteid nagu kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimus või puhas ja kombineeritud uuringudisain, kuid sisuliselt on otstarbekam lähtuda raamistikust, mis seob kolm uurimuse põhitüüpi: teoreetilise, empiirilise ja rakendusliku uurimuse¹. Oma uurimuse planeerimisel on kasulik teada, millised on valitud uuringutüübi olulised metodoloogilised aspektid ning jälgida, et metodoloogiliste aspektide valik oleks omavahel kooskõlas.

Empiiriliste uuringute puhul võiks kvalitatiivse ja kvantitatiivse paradigmaga piiratud raamistiku asemel lähtuda erinevatest uurimisstrateegiast (eksperimentaalne uuring, läbilõikeuuring, juhtumiuuring, etnograafiline uuring jne), mida omavahel võrreldes leiame nii sarnaseid kui erinevaid jooni ning millest igäühe puhul võib andmete kogumise ja analüüsimise etapil kasutada nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid meetodeid ja tehnikaid. Kellel on soovi ja jaksu juba magistri tasemel süveneda teadusmetodoloogia detailsetesse tagamaadesse ja filosoofilistesse vaidlustesse, soovitatakse paradigmatidele alternatiivi pakkuva uurimismetodoloogia kontiinumudeliga (vt Niglas 2004, 2010)². Arvan siiski, et üldjuhul saab algaja uurija piisavalt küpseks, et võtta selles diskussioonis hästi põhjendatud seisukoht alles doktoriõpingute käigus. Seetõttu pole ülearune manitseda magistrante kasutama spetsiifilist teooria, filosoofia või metodoloogiaga seotud terminoloogiat ja argumentatsiooni ainult ja alles siis, kui ollakse kindel, et on tekkinud laiem arusaam nendest mõistetest. Parem loobuda uhkete ja keeruliste mõistete kasutamisest ning kirjeldada oma valikutest ja tehtud võimalikult detailselt ning üldarsaadavas keeles, kui kasutada loosungilaadseid laene ja ideid autoritelt, kelle töödega puudub veel kriitiliseks suhtumiseks piisav kokkupuude.

Lõpetuseks

On naiivne arvata, et kokkuvõtliku artikli vormi valatud arutelu või selle aluseks olnud lühiloenguga on võimalik anda magistriõpinguid alustavale noorele selge ettekujutus sellest, kuidas planeerida ja läbi viia oma magistriuurimus nii, et selle magistritööks vormistatud tulemus pälviks suurepärase hinnangu. Et algajast saaks uurija, kes oskab orienteeruda osavalt ja sujuvalt suure hulga metodoloogiliste lähenemiste ja veel suurema hulga konkreetsete meetodite kasutamist puudutavates aspektides, tuleb tal läbida mitmeid uurimismetoditele pühendatud kursusi. Kuid kas sellest alati piisab?

¹On hädavajalik, et nii empiiriline kui ka rakenduslik uurimus lähtuksid olemasoleva teoreetilise materjali analüüsist. Teiselt poolt on aga üsna tavaline, et rakenduslikud uurimused sisaldavad väiksemahulist empiirilist uurimust näiteks (rakenduse) hindamise või ka probleemi analüüsi etapil. Teiselt poolt on niisugune reaalsuse (antud juhul uurimistegelikuse) liigitamine kaheks-kolmeks alamhulgaks alati seotud teatud lihtsustamisega: nii on ka selles skeemis uuringutüüpe, mis jäävad kirjeldatud põhitüüpide piirimaile. Näiteks võib tuua tegevusuuringud, mis paigutuvad empiiriliste ja rakenduslike uuringute vahele, või ajalugu käsitlevad uuringud, mis asuvad selles skeemis teoreetiliste ja empiiriliste uuringute piirimal.

²Kontiinumudeli uusima versiooni leiad aadressilt www.tlu.ee/~katrin/mmmr/

Kogemus näitab, et isegi need üliõpilased, kes on läbinud mitu uurimismeetodeid käsitlevat kursust, ei ilmuta pahatühti süsteemset arusaamist uurimistööga seotud põhimõistetest ning on raskustes oma uurimisprojekti metodoloogilise ülesehituse kujundamisega. Ühelt poolt tuleb tõdeda, et kogunud uurijaks kujunemine eeldab lisaks formaalsetele õpingutele märkimisväärset sisemist motivatsiooni, valmisolekut kulutada palju tunde lisamaterjalide iseseisvale lugemisele ning võimalust omandada kogemusi pikka aega praktiseerides.

Teiselt poolt peaksime kriitiliselt analüüsima õppekava raames pakutavat ja küsima, kas õppijad saavad kursus(t)elt kaasa vähemalt minimaalse uurimismeetodeid puudutava „kirjaoskuse”, mida on vaja selleks, et nende iseseisev teadustöö oleks tulemuslik?

Artiklis toodud seisukohtadest lähtudes peaks uurimismeetodeid õpetama viisil, mis võimaldab õppijal hõlpsasti näha erinevate meetodite ja tehnikate kohta uuringute metodoloogilisi aspekte hõlmavas skeemis ning mõista õpitavate meetodite seoseid erinevate uuringudisainidega. Selles mõttes on üsna küsitav levinud praktika, kus kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid õpetatakse eraldi kursustel, rõhutades nende lähenemiste paradigmaatilist erinevust (Niglas 2007, 2009). Loodan, et ülalkirjeldatud seisukohti ei võeta pelgalt magistrantidele suunatud õppetükina, vaid üleskutsena laiemaks aruteluks küsimustes, mis puudutavad uurimismeetodeid ja nende tutvustamist.

Viidatud allikad

- Bryman, A.** (1988). *Quantity and Quality in Social Research*. London: Unwin Hyman.
- Edelson, D. C.** (2002). Design Research: What We Learn When We Engage in Design. *The Journal of the Learning Sciences*, 11(1), lk 105–121.
- Eisenhart, M., Howe K.** (1992). Validity in Educational Research. Teoses: LeCompte, M.D ja Millory, W. L. (toim.) *The Handbook of Qualitative Research in Education*. San Diego, CA: Academic Press, lk 643–680.
- Ericson, F.** (1986). *Qualitative Methods in Research on Teaching*. Teoses: Wittrock, M. C. (toim.) *Handbook of Research on Teaching*. 3rd ed. London: Collier Macmillan, lk 119–161.
- Hammersley, M.** (1992). *What's Wrong with Ethnography? Methodological Explorations*. London: Routledge.
- Lincoln, Y. S, Guba, E.G.** (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Niglas, K.** (1999). Quantitative and Qualitative Inquiry in Educational Research: is there a paradigmatic difference between them? Ettekanne konverentsil ECER99, Lahti, 22–25. september 1999; Education Line <http://www.leeds.ac.uk/educol/>.
- Niglas, K.** (2001). (Kvalitatiivsete) uurimistraditsioonide ja -meetodite klassifikatsioon erinevate filosoofiliste paradigmatide mõjuväljast lähtudes. Eesti Sotsiaalteaduste II Aastakonverents: Teeside kogumik, 79. Tartu: TÜ Kirjastus. Täistekst avaldatud konverentsi tulemuste CD-l.
- Niglas, K.** (2004a). *The Combined Use of Qualitative and Quantitative Methods in Educational Research*. Tallinn Pedagogical University. Dissertations on Social Sciences. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Niglas, K.** (2004b). Kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetodite vahekorras sotsiaal- ja kasvatuseduslikus uurimistöös. Teoses: A. Lepik, M. Pandis (toim.), *Interdistsiplinaarsus sotsiaal- ja kasvatuseduslikus uurimistöös*. Teoses: A. Lepik, M. Pandis (toim.), *Interdistsiplinaarsus sotsiaal- ja kasvatuseduslikus uurimistöös*. Teoses: A. Lepik, M. Pandis (toim.), *Interdistsiplinaarsus sotsiaal- ja kasvatuseduslikus uurimistöös*. Teoses: A. Lepik, M. Pandis (toim.), *Interdistsiplinaarsus sotsiaal- ja kasvatuseduslikus uurimistöös*. Tallinn, Estonia: Tallinn Pedagogical University.
- Niglas, K.** (2007). Introducing the quantitative-qualitative continuum: An alternative view on teaching research methods courses. Teoses: Murtonen, M.; Rautopuro, J.; Väisänen, P. (toim.). *Learning and teaching of research methods at university (185–203)*. Turku: Finnish Educational Research Association; Painosalama OY.
- Niglas, K.** (2009). How the novice researcher can make sense of mixed methods designs. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 3 (1), 34–46.
- Niglas, K.** (2010). The multidimensional model of research methodology. Teoses: Tashakkori, A., Teddlie, C. (toim.). *Handbook of Mixed Methods Research (215–236)*. Sage Publications Ltd [ilmumas].
- Van Meter, P., Stevens, R.** (2000). The Role of Theory in the Study of Peer Collaboration. *The Journal of Experimental Education*, 69(1), lk 113–127.

Rahvusvaheline sotsiaalhoolekandevalane magistriharidus Oslo University College'is

Kati Saira

Oslo University College'i üliõpilane

Alates 2009. aasta augustist õpin Norras Oslo University College'is rahvusvahelise sotsiaalhoolekande ja tervishoiupoliitika üheaastase magistriprogrammi järgi. Õpingute alustamine Oslos polnud just kerge. Elukallidus, võõras keel ja intensiivne õppeprogramm panid mind alguses kahtlema, kas ikka saan hakkama. Pöördepunktiks oli minu jaoks oktoober 2009, kui sooritasin oma esimese, kuuetunnise eksami aines rahvusvaheline tervishoiupoliitika, misjärel tundsin, et olen õigel teel.

Oslo University College

Oslo University College loodi augustis 1994. Õppida on võimalik seitsmes teaduskonnas: õendus ja tervishoid, tehnika, sotsiaalteadused, ajakirjandus, raamatukogundus ja infoteadused, kasvatusedused ja rahvusvahelised uuringud ning kaunid kunstid – kunst, disain ja näitekunst. Magistriprogramm, mille järgi mina õpin – rahvusvaheline võrdlev sotsiaalhoolekande ja tervishoiupoliitika – kuulub sotsiaalteaduste teaduskonda. Kokku on Oslo University College'is 12 000 üliõpilast. Üheaastane 90 ainepunktiga (ainepunkte on võimalik koguda rohkemgi, vastavalt iga õpilase võimekusele) rahvusvaheline sotsiaalhoolekande ja tervishoiupoliitika magistriprogramm on mõeldud üliõpilastele, kes on varem töötanud sotsiaalvaldkonnas. Sotsiaalteaduste professori Knut Halvorseni sõnul tuli idee koostada selline magistriprogramm võrdleva rahvusvahelise hoolekande õppejõult professor Ivar Lødemelilt, kellel on vastav kogemus Londoni Majanduskoolist. Aastal 2000 loodi sotsiaalala magistriprogrammi teoreetiline baas, esimesed rahvusvahelised üliõpilased võeti vastu 2006. aastal.

Magistriprogramm on üles ehitatud järgmistele kursustele: võrdlev rahvusvaheline hoolekande, rahvusvaheline tervishoiupoliitika, immigratsioon ja migratsioon, multikultuurilisus ja teoreetilised ained, kus põhitähelepanu pööratakse magistritöö kirjutamise oskuste arendamisele. Üliõpilasel on õigus magistritöö juhendajale, kellega sõlmitakse leping, milles on ära märgitud juhendatava ja juhendaja õigused ja kohustused. Iga üliõpilane peab kirjutama võrdleva magistritöö temale huvi pakkuvast sotsiaalvaldkonna temast. Professor Knut Halvorseni sõnul seisneb võrdleva magistritöö põhiidee selles, et võrdlev

Kursusekaaslasi igast ilmakaarest. Foto: Kati Saira

kirjutamisprotsess aitab üliõpilasel paremini analüüsida valitud teemat. Varasemad magistriprogrammi lõpetanud on erialase töö leidnud uurimisinstituutides, välisriikide saatkondades, rahvusvahelistes ning valitsusvälistes organisatsioonides.

Õppetööst

Õppetöö toimub inglise keeles ning minu kursusekaaslasteks (kokku 27) on igast maailma nurgast Oslosse õppima tulnud noored, kes on varem omandanud vähemalt kaheaastase töökogemuse ja bakalaureusekraadi sotsiaalvaldkonnas. Mäletan, et esimesel koolipäeval, kui minu tulevased kursusekaaslased end ja oma maad tutvustasid, pidin appi võtma maailmakaardi, sest Euroopa kaardist ei piisanud. Rootsi, Kanada, Dominikaani Vabariik, Brasiilia, Sri Lanka, Kamerun, Ghana, Tansaania, Sudaan ja Aserbaidžaan on vaid mõned näited minu koolikaaslaste kodumaast. Nii kummaline kui see mulle alguses ka ei tundunud, on õppimine koos väga erinevatest rahvustest inimestega tõesti võimalik, ja enamasti õpime üksteiselt palju rohkem, kui ma seda oleksin uskunud.

Igaks loenguks on soovitatav eelnevalt läbi lugeda loenguga seotud teemad. See oli esimene soovitus, mille sain esimesel koolipäeval ühelt eelmise aasta magistrandilt. Teine soovitus oli – püüa igast kollokviumigrupist osa võtta. Need kaks soovitust tulid minu jaoks õigel

ajal. Alguses olid terminid ja kohustused kaunis võõrad, kuna oma varasemates õpingutes ei olnud ma kunagi selliste õppemeetoditega kokku puutunud.

Esimese soovitusel täitmine võttis rohkem aega kui esialgu arvasin, sest umbes 150 lehekülje lugemine järgmiseks loenguks tundus alguses ületamatu, aga range enesedistsipliiniga sain sellega hakkama. Ka teisest soovitusel pidasin kinni kuni kevadsemestri lõpuni. Pean siiski ütleva, et teisipäevased kollokviumigrupid olid mulle alguses harjumatu. Kollokviumis osaleb viis üliõpilast ja grupijuht, kes on enamasti eelmise aasta sama magistriprogrammi lõpetanud magistrant või alles magistritööd kirjutav üliõpilane, aga kellel on varasemaid kogemusi ja kes oskab kõige paremini kaasüliõpilasi aidata. See on magistrandile ka hea lisateenistuse võimalus, kuna juhendaja rolli eest makstakse. Meie kursusel on moodustatud neli kollokviumigruppi. Mis siis neis gruppides toimub? Koguneme teisipäeviti kella 9ks hommikul ja püüame koos vastata peadurdvatele küsimustele, et valmistuda eelolevateks eksamiteks. Samuti on kollokviumigrupid mõeldud aitamiseks meid koostada rühmatöid ja ettekandeid. See, et minu kursusekaaslane või ma ise asun õpetaja rolli, et seletada lahti artikleid ja raamatute põhipeatükke, oli minu jaoks uudne õppemeetod. Ühelt poolt oled see, kes selgitab materjali oma kaaslastele ja samas ka kuulaja, kes paneb kõrva taha kasulikku kursuseõde või -venna ümberjutustusest alguses raskesti mõistetavast raamatust. Professor Knut Halvorseni sõnul on kollokviumid Norra kõrgharidusele tüüpilised. Põhiidee peitub selles, et üliõpilased tunneksid vastutust oma õpingute suhtes. Ka omandatakse uus materjal kiiremini, kui üliõpilased arutavad selle läbi koos teistega ja toimuvad rollivahetused. Grupijuhi ülesanne on juhtida meeskonda.

Eri rahvustest inimestega koos õppimine on muutnud mind tolerantsemaks ja paremaks inimeseks. Olen muutunud ka varasemast julgemaks ja töökamaks, kuna vastutus iga sõna ees ei ole seotud enam üksnes minu isikuga, vaid ma esindan ka Eesti riiki teises riigis ja eri maadest pärit inimestele. Julgeda sõna võtta ja argumenteerida – sellele kulus mul paar esimest kuud. Kahjuks paistavad just Ida-Euroopa esindajad silma sellega, et ei sõandata ega osata argumenteerida, erinevalt näiteks Ladina-Ameerika ja Lääne-Euroopa avatud üliõpilastest.

Väljakutsed

Võõrastavana tundus mulle tolerantne ja vaba atmosfäär loenguruumis, kus igal ajal võib süüa ja juua. Ka õppejõul on tihti kohvikruus loengus kaasas. Norras on kombeks pakkida hommikul oma seljakotti päevane toidumoon. Võileivad, jogurt, ohtralt kohvi ja puuvilja – see on Norra kultuuriruumis tavaline lõunasöök. Kool on nagu kodu, kus saadakse kokku sõpradega, kursusekaaslastega, kus koos süüakse ja õpitakse.

Magistriruumis saavad magistrandid terve ööpäeva kasutada arvuteid, dokumente välja printida, skaneerida ja koolitöid kirjutada. Magistrantide osakonnas on ka palju ruume kollokviumide tarvis, kuhu saab end eelnevalt registreerida. Õppejõud soovivad, et üliõpilased tunneksid end vabalt nii koolis, loengutes kui ka väljaspool kooli. Meie õppejõud on huvitatavad isiksused: näiteks iga paari kuu tagant annab professor Frank Meyer kitarrikontserdi kooli lähedal asuvas pubis. Õppejõud kutsuvad oma poole talvepidu pidama, seal suusataakse ja süüakse sushit ning traditsiooniks on ka kujunenud iga-aastased suvepeod pärast eksamite lõppu. Õppejõud on end täiendanud Ameerikas, Suurbritannias ja Rootsisis.

Vabatahtlikku tööd tegemas. Foto: Kati Saira

Professor Halvorseni sõnul polnud raske leida rahvusvahelise kogemusega õppejõude, kuna just õppejõudude endi poolt tuli soov avardada oma silmaringi, õpetades nii Norrast kui ka mujalt tulnud üliõpilasi. Suurimaks saavutuseks peab professor Halvorsen mõnede üliõpilaste juures keele omandamist ja vastutuse võtmist oma õppimise eest.

Mina pean suurimaks saavutuseks eksameid, mis kestavad 4–6 tundi, ja seitsmepäevaseid koduleksameid. Alguses tundsin kuuetunniste eksamite ees suurt hirmu, kuna ei teadnud, mida see tähendab. Professor Halvorseni sõnul on magistriprogrammides kohustuslik pakkuda erinevaid eksamivariante, mis üliõpilasele nii tugevaid kui ka nõrgemaid külgi kõige paremini välja toovad. Kuuetunnine eksam algab kell 9 hommikul eksamiruumis, kus igal õpilasel on oma tool ja laud. Ruumis istub kaheksa valvurit, kes abistavad sind kogu eksami vältel. Kuus tundi ei tundugi pikk, kuna kirjalik eksamiküsimustele vastamine on aeganõudev, sest ka söömine ja tualetis käimine valvuri pilgu all võtab oma aja. Mäletan, et pärast oma esimese pika eksami sooritamist tundsin end kui kuivaks pigistatud sidrun – parem käsi valutab viietunnisest kirjutamisest, kõht korises ja süda puperdas, aga olin väga uhke enda üle, kuna kolmele eksamiküsimusele suutsin vastata kokku neljateistkümmel (A4) leheküljel. Ka eksamitulemuse üle ei pidanud häbi tundma.

Rahvusvahelisus

Kõigil rahvusvahelistel üliõpilastel on võimalus tasuta õppida kaks korda nädalas norra keelt. Õppisin norra keelt kaks semestrit – sügisel ja kevadel ning sooritasin kokku neli eksamit – kaks kirjalikku ja kaks suulist eksamit 10 ainepunkti ulatuses. Olin oma kursusel

Teisipäevane kollokviumigrupp (artikli autor vasakult kolmas)

ainus, kes norra keele õppimisega nii kaugele jõudis. Tegin seda mitmel põhjusel. Leian, et uue keele õppimine on huvitav, kuid norra keel aitas mul ka Oslos paremini orienteeruda ja oli suureks abiks vabatahtlikus töös Oslo Kriisikeskuses, kus inglise ja vene keele kõrval oli üheks töökeeleks norra keel.

Minu kursusekaaslased on aktiivsed nii koolis kui ka väljaspool õpinguid. Ise töötan alates 2009. a septembrist vabatahtlikuna kaks korda nädalas Oslo Kriisikeskuses (varjupaik lähisuhtevägivalla all kannatanud lastega emadele). Minu kursusekaaslased tegutsevad aktiivselt Norra Punases Ristis, Amnesty Internationalis, CIF Norway programmis. On ka neid, kes väljaspool kooli tegelevad oma hobidega, milleks on näiteks salsa, jooga, suusastamine, norra keele õppimine ja koorilaul, või töötavad poole kohaga Aftenpostenis (Norra suurim ajaleht) postiljonidena, lastekodudes, restoranides ettekandjatena või siis haiglates. Oslo University College'is on tugev välisüliõpilastega tegelev osakond, mis korraldab igal reedel giidi juhtimisel ekskursioone tutvumaks Oslo vaatamisväärsustega – Munchi muuseum, Freya šokolaaditehas, Oslo Ooperimaja, Parlamendihooned, Norra Rahvusmuuseum, Kunstihoones sügisnäituse avamine, Nobeli rahupreemia keskus, Tehnikamuuseum. Need on vaid mõned näited meie igareedestest ühiskülastustest. Joulude ja lihavõtete ühine tähistamine ja väljasõit Kopenhaagenisse on samuti näide rahvusvahelise osakonna tööst, kus soovitakse, et üliõpilastel ei tekiks koduigatsust ja nad tunneksid end Oslos hästi.

Lisainfo: <http://www.hio.no/Studietilbud/Masterstudier/Master-programme-in-International-Social-Welfare-and-Health-Policy3>

An analysis by OECD of Estonia's labour market and social policies

Katrin Höövelson, *Strategy Office, State Chancellery*

OECD has prepared a thorough analysis of Estonia's labour market and social policies, comparing Estonia to other countries. According to the analysis, the positives include the improvement in the situation on Estonia's labour market and the increasing level of employment up to the 2008 recession, the relatively high average education level of employees, labour market reforms and entry into force of the Employment Contracts Act. Problems are deemed to be the fact that only a small proportion of the unemployed qualify for the unemployment insurance benefit and labour market services, the benefits targeted at the unemployed are administered by different agencies, and pensioners are at risk of slipping into poverty. In conclusion, the report points out that Estonia's chances of attaining the same level as OECD's leading countries depend largely on how quickly and effectively we are able to redirect our human resources to jobs requiring higher qualifications and generating higher added value.

Disabled adults and their family members survey 2009

Tiina Linno, *Ministry of Social Affairs*

In 2009, the Ministry of Social Affairs conducted the Disabled People and the Care Load of their Family Members Survey as a project of the European Social Fund. The survey investigated coping by disabled people aged 16 or older and collected information on the work load involved in providing assistance/care for a disabled person and on what kinds of services are needed. The proportion of disabled people in Estonia's population has increased (8.4% in 2006; 8.9% in 2009). The majority of disabled people (approximately 80%) are 50 or older, and the mean age of caregivers is 60. Younger disabled people should be encouraged to acquire an education and the current measures to support studying and working should be improved. The older one becomes, the greater the need for assistance in coping with daily life at home. In the near future, the society will see an increase in pension costs as well as in the need for welfare services for the elderly.

Long-term therapeutic homes for children also in Estonia

Anne Daniel-Karlsen, *child and adolescent psychiatrist*

Estonia is one of the few member states in the European Union lacking national statistics on the incidence of mental disorders in children and youth. Funds channelled into promoting the mental health of children and adolescents have decreased rather than increased. In Tartu County, an idea has been born to establish a long-term therapeutic home for children and adolescents where, over an extended period of time, they could regain their natural rhythm of living with the support of experienced therapists and professionals. The therapeutic home set up as a pilot project will consolidate the know-how in the field and prepare specialists for working with youth in the target group, while also providing a practical training venue and counselling.

Анализ политики рынка труда и социальной политики Эстонии, проведенный OECD стр 34

Катрин Хёвельсон, стратегическое бюро Государственной канцелярии

Организацией экономического сотрудничества и развития (OECD) составлен подробный анализ политики рынка труда и социальной политики Эстонии, в котором Эстония сравнивается с другими государствами. Положительную оценку получили, в частности, относительно высокий средний уровень образования работников, реформы рынка труда и вступление в силу нового Закона о трудовом договоре. В качестве проблемных аспектов указывается, например, то, что очень малая часть безработных имеет право на компенсацию по страхованию от безработицы и на услуги рынка труда, а также риск бедности среди пенсионеров.

Права ребенка: один этап пройден, новый начинается стр 7

Анники Тикерпуу, Андра Рейномаги, Министерство социальных дел

Стратегия, направленная на обеспечение прав ребенка, была разработана по инициативе Министерства социальных дел в 2003 году. Основной целью стратегии являлось применение принципов Конвенции ООН о правах ребенка и дополнительных протоколов к ней. Стратегия по обеспечению прав ребенка не стала в период своего действия рабочим документом для практиков, и не превратилась в нужной мере в направляющий документ для государства. В ней в большей степени рассматриваются и описываются действия, проводимые в сфере детей. Одно из важнейших предложений отчета предусматривает планирование дальнейшей стратегической трактовки тематики прав ребенка.

Лечебные дома для детей в Эстонии стр 19

Анне Даниель-Карлсен, детский и подростковый психиатр

Эстония является одной из немногих стран-членов Европейского Союза, где отсутствует государственная статистика психических расстройств у детей и подростков; на развитие психического здоровья детей и подростков направляется все меньше денег. В Тартуском уезде зародилась идея создания лечебного дома для детей и молодежи, где при поддержке опытных специалистов молодые люди смогут в течение необходимого периода времени восстановить естественный ритм жизни. Лечебный дом, создаваемый в виде пилотного проекта, должен сосредоточить в себе ноу-хау в этой области, подготовить специалистов и предложить базу для практики и консультации.

Исследование совершеннолетних лиц с ограниченными возможностями и членов их семей (2009) стр 39

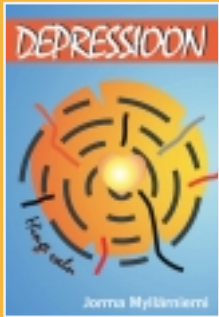
Тийна Линно, Министерство социальных дел

В 2009 году Министерство социальных дел провело «Исследование людей с ограниченными возможностями и нагрузки членов их семей по уходу за ними» при поддержке Европейского социального фонда. В исследовании рассматривалась способность лиц с ограниченными возможностями в возрасте от 16 лет и старше справляться с проблемами повседневной жизни, а также была собрана информация о том, какой нагрузкой сопровождается уход за человеком с ограниченными возможностями, и какие услуги необходимы. Статья подводит итоги исследования. Подробный обзор результатов можно прочитать на веб-странице МСД.

По каким причинам возникает разрыв в зарплате по половому признаку стр 47

Пирьо Турк, Марре Кару, Центр политических исследований PRAXIS

Разрыв в заработной плате по половому признаку вызывает в последнее время много споров среди общественности Эстонии. Больше всего о половом различии в зарплате говорилось на основании данных Eurostat, согласно которым в 2007 году в Эстонии женщины получали в среднем на 30,9% меньшую зарплату, чем мужчины. В статье обсуждаются причины различия.

Depressioon: Hinge valu (2010). Jorma Myllärniemi. Kirjastus Cum Grano OÜ.

Parim raamat halvast asjast. Miks mõni inimene kurvastab, teine aga vajub halvavasse depressiooni? Mis jõud toimivad selle piinava tunde taga? Kuidas mõista depressiivset inimest ja aru saada tema hinges toimuvast? Psühhoanalüütik J. Myllärniemi vaatab inimese hinge selge pilgu ja sooja südamega ning seletab lahti teooriaid alates Freudist ja Bowlbyst kuni tänapäevani. Ehedad näited eluloolistest raamatutest ja psühhoteraapiast haaravad lugeja kaasa, nii et ei märkagi kui raamat läbi saab. Vabastav ja hariv lugemiselamus.

Kohtumine elusügisega. Kuidas väärikalt vananeda (2010). Joseph Beltšikov. OÜ Visiit Primo.

Raamat on mõeldud kõigile, kel vanust 50 ja rohkem. Noorus on küll möödas, ent elu endiselt nauditav. Seda juhul, kui osata muredest jagu saada ning rõõmusid nautida. Muhedalt ja asjalikult kirjutab doktor Beltšikov sellest, kuidas muresid ennetada, säilitada elujõud ja optimism ning ka vanemas eas täisväärtuslikult elada. Raamat pakub huvitavat ja kasulikku lugemist ka kõigile, kel tuleb kokku puutuda vananevate inimeste eest hoolitsemisega.

Vigastused Eestis. (2009). Taavi Lai, Kristina Köhler, Liis Roováli. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2009.

Vigastuste teemat kajastab meedia iga päev, kuid enamasti käsitletakse siiski nähtuse üksikuid tahke. See väljaanne annab vigastuste teemast laiaulatusliku ülevaate. Käsitlemist leiab vigastuste ja vigastussurmade esinemine Eestis viimastel aastatel, samuti antakse ülevaade vigastustega kaasnevatest rahalistest kulutustest ja tööjõu kaotusest. Vaadeldakse tahtlike ja mittetahtlike vigastussurmade põhjuste jagunemist soo ning vanuserühmade lõikes. Eesti olukorda võrreldakse Euroopa Liidu teiste riikidega. Teemaleht keskendub eelkõige vigastuste levikule ega käsitle vigastuste tekkimise põhjuseid ega tegureid.

Teile, kes alustate leinagrupid (2010). Tallinna Diakooniahaigla. Tea Kirjastus.

Tallinna Diakooniahaigla on koostöös oma pikaajaliste norra partneritega andnud välja voldiku, mis annab lühiülevaate leinagrupidest, nende juhtimisest ja leinafaasidest ning aitab selle vajaliku tööga peale hakata. Leinagrupp võib olla suureks abiks inimesele, kes on oma lähedase kaotanud. Voldik on kirjutatud lihtsalt ja arusaadavalt. Lisainformatsiooni saab telefonil 56 499877 või piret.purdelo@mail.ee

MÕTTEVARA

Foto: Andres Tarto

Juudi rabid on öelnud:

„Sinu maja olgu tarkade kogunemispaik: tee end tolmuseks nende jalgade tolmuga ning joo januga nende sõnu... Hangi endale õpetaja ja muretse enesele kaaslane. Ja otsusta iga inimese üle tema parema külje järgi... Kellel iganes on tegusid rohkem tarkusest, selle tarkus jääb püsima. Ja kellel iganes on tarkust rohkem kui tegusid, selle tarkus ei jää püsima... Millega sarnaneb see, kellel on tarkust rohkem kui tegusid? Puuga, mille võra on suur, aga juuri on vähe. Ja tuleb tuul, kisub ta välja ning pöörab kummuli. Ja millega sarnaneb see, kellel on tegusid rohkem kui tarkust? Puuga, mille võra on väike, aga juuri on palju. Ning isegi kui tuleksid kogu maailma tuuled ja puhuksid ta peale, ei liigutaks nad teda paigast...

Kellega sarnaneb see, kes õpib noortelt? Sellega, kes sööb tooreid viinamarju ja joob veini surutõrrest. Ja kellega sarnaneb see, kes õpib vanadelt? Sellega, kes sööb küpseid viinamarju ja joob vana veini...

Kes on tark? See, kes õpib igalt inimeselt. Kes on tugev? See, kes surub alla oma tungi.

Kes on rikas? See, kes on rõõmus oma osa üle. Kes on austatud? See, kes austab inimesi...

Ära taotle endale suurust ja ära ihka au. Tee oma õpingutest rohkem. Ja ära ihalda kuningate lauda, sest sinu laud on suurem nende lauast ja sinu kroon on suurem nende kroonist. Ja su töö peremees on kindel tasuma sulle su tegude palga...

Läksin ükskord mööda teed ja mulle tuli vastu üks mees. Ta tervitas mind ja mina tervitasin teda vastu. Ta ütles mulle: Rabi, kustkohast sa oled pärit? Ütlesin talle: Olen suurest tarkade ja kirjatundjate linnast. Ta ütles mulle: Rabi, tahaksid sa elada koos meiega meie elupaigas? Ja ma annaksin sulle tuhat korda tuhat kulddinaari, kalliskive ja pärleid. Ütlesin talle: Mu poeg, kui sa annaksid mulle ka kogu maailma hõbeda, kulla, kalliskivid ja pärleid, ei elaks ma kusagil mujal kui Toora paigas. Sest inimese lahkumise tunnil ei ole teda saatmas ei hõbe ega kuld, kalliskivid ega pärlid, vaid üksnes Toora ja head teod...”

Esitatud mõttepärlite algallikaks on kuulsal juudi kirjandusteose Talmudi 4. osa, 9. traktaat *Isad (Abot* ehk *Pirqe Abot*). Esmakordselt ilmus see eesti keelde tõlgituna „Loomingu Raamatukogus” nr 6, 1990.

Juudi kui ka islami arusaama kohaselt ei ole vahet argielu ja usuelu, püha (sakraalse) ja ilmaliku (profaanse) vahel, nagu see on kristluses. Inimese kogu elu mõtteks on Jumala tahte täitmine, mis on ilmutatud Tooras ehk viies Moosese raamatus.

Koostas Jüri Raudsepp

SOTSIAALTÖÖ

Eelretsenseeritavate artiklite avaldamisest 2010. aastal

Ajakiri Sotsiaaltöö on avaldanud praeguseks juba kahel aastal teadusartikleid sotsiaaltööst ja sotsiaalpoliitikast, mis on läbinud eelretsenseerimise. Artiklites on tutvustatud originaalseid uurimistulemusi või arutletud mõne aktuaalse erialase probleemi üle. Novembris 2009 läbi viidud lugejaküsitlus näitas, et eestikeelseid teadusartikleid loetakse ajakirjast suure huviga.

Ajakirja toimetus pakub võimalust eelretsenseeritavate artiklite avaldamiseks ka 2010. aastal, kuid mitte ühes erinumbris, vaid sedamööda, kuidas nõuetele vastavad artiklid saabuvad. Artiklid on võimalik esitada **30. augustiks**. Kaastööd palume saata elektroonselt aadressil ajakiri@tai.ee märkega „Soovin eelretsenseerimist”.

Avaldamisele pretendeeriva artikli saadab toimetus anonüümselt kahele vastava teadusvaldkonna asjatundjale. Kaastöö heakskiitmisel tuleb autoril juhendada retsensentide muudatus- ja parandusettepanekutest või põhjendada oma valikud. Artiklid kuuluvad toimetamisele ja vajadusel lühendamisele. Kõik muudatused kooskõlastatakse autoritega. Artiklid avaldatakse ajakirjas vastava tähistusega pärast seda, kui need on nõuetele vastavusse viidud.

Artikli maksimaalne pikkus on 10 ajakirja lehekülge ehk 30 tuhat tähemärki (koos tühikutega), millelt arvestatakse maha illustratsioonidele kuluv ruum. Artiklile tuleb lisada kokkuvõtte mahuga kuni 700 tähemärki; autori(te) tutvustus ja foto. Tekst palume salvestada MS Word formaadis. Tabelid, joonised jm lisad esitada eraldi failidena. Kui elektrooniline algmaterjal puudub, esitada pildid paberil.